

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Komenského Labyrint světa a ráj srdce jako svébytná sociální utopie

Diplomová práce

2008

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Vitoň

Autor:

Bc. Daniel Pinta

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komenského Labyrint světa a ráj srdce jako svébytná sociální utopie vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích .....

podpis studenta

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Vitoňovi za odborné vedení a čas strávený při konzultacích.

Labyrinth of the World and the Paradise of the Heart by Jan Amos Komenský as a peculiar social utopy

Jan Amos Komenský is a great figure of the Czech nation. However, despite his fame, he is a much more significant thinker than he is generally regarded to be.

Labyrinth of the World and Paradise of the Heart has no equivalent in its time or in older Czech literature. Even if Komenský wrote nothing else, this book would guarantee him a prominent place in Czech literature. In Labyrinth, Komenský shows himself as a great believer who exactly uncovers human pride, uncovers imaginary and untrue independence of man and shows exactly and aptly the futility and true face of many human endeavours. Labyrinth is a merciless criticism of man. It is never nihilistic, though – it is always based on a deep and realistic sense of purpose, a deep feeling for the ethical. That is why Komenský's irony – which is the essential accord of Labyrinth – is irony of sadness.

Some of Komenský's ideas are close and understandable to us; however, some are much more distant. It remains a question if what seems to us to be old, outdated or naive in Komenský, is a basis without which it is not possible to understand well and realize what we are no longer willing to identify with. Is the "critic of rationalism" and great believer in Komenský, so distant to us, his most important basis that gives viability and future to his own ideas as well as to all human endeavours?

This work briefly describes the ideas and storyline of Komenský's Labyrinth. Each chapter of this thesis attempts to find what is most important in the mass of text of Labyrinth and thus to briefly point out the significance of each part of the book. Sometimes exact quotations are used which should show the real sense of Komenský's ideas in a better way. Quotations from the Bible which could be a base of Komenský's ideas are matched to individual chapters. The attempt is to find those ideas of Komenský which could be used and could be useful in our society. On the basis of an elaboration on the book, this work attempts to point out the importance of real belief and keeping to its rules for the life of a man and a society as a whole.

Obsah

Úvod	7
1. Teoretická část	
1.1 Základní charakteristika Labyrintu.....	9
1.2 Komenský v době Labyrintu.....	12
1.3 Labyrint jako alegorie i utopie.....	21
2. Labyrint světa a ráj srdce	25
3. Závěr	100
4. Seznam použitých zdrojů	102
5. Klíčová slova	106

„Ten z vás, lidé, je nejmoudřejší, kdo jako Sókratés poznal, že jeho moudrost nemá opravdu žádné ceny.“

Platón: Obrana Sókrata

„Počátek moudrosti jest bázeň Hospodinova...“

Příslaví 9, 10.

Úvod

Jan Amos Komenský je velkou osobností českého národa, který v našem povědomí přetrvává většinou jen jako výjimečně pracovitý a produktivní moravský protestantský exilový pedagog. Přes značnou proslulost je však myslitelem mnohem většího významu, než za jakého je dodnes všeobecně považován. (19)

Komenského myšlenky nikdy nebyly inspirací pro zázračný rozmach racionalismu ve formě vědy, techniky, ekonomiky a kapitalismu, který vytváří nebývalé hmotné bohatství a pohodlí. Je třeba hned na začátku říci, že racionalismus i mechanicismus Komenský odmítl, odmítl redukovat kvality na kvantity. Mechanicismus není pro Komenského světonázorem, nýbrž jen nejnižší aktivitou přírody. (19, 8)

Základem Komenského myšlení byla skutečná důvěra v Boha a pravdivost Písma. Tato víra nebyla znakem doby (a ani nemohla být), ale byla znakem jeho samotného. I pod hlavičkou křesťanství se za Komenského (stejně jako dnes) často smýšlelo a hlavně konalo zcela jinak, než jak o tom samotná evangelia hovoří.

E. Bloch např. napsal, že Bůh zemřel a místo po něm zůstalo prázdné. P. Floss k tomu ale dodává, že člověk není schopen mnohými mysliteli ohlašovanou smrt Boha přežít a vytváří si nová božstva a nové formy náboženskosti. Bez obalu by se dalo říci, že člověk je k náboženskosti odsouzen. Tak například podle konstatování Julesa Lipovetského je pro současného hédonistického narcisistického individualistu novým bohem blahobyt. A podle mého názoru jsou dnešními proroky ti, kteří si blahobyt vytkli jako svůj cíl. Konzumně uvažující liberál není vůči blahobytu nevěřící, neboť prožívá něco na způsob náboženského opojení bezuzdným konzumem. (8)

Komenský naproti tomu důvěřoval Bohu. A vše, co je pro nás u Komenského těžko přijatelné, vychází právě z tohoto základu. „Celým srdcem věřím, co je napsáno v této knize,“ píše Komenský o bibli v roce 1668 v knize Jedno nezbytné. (12)

„To, kterak každý člověk opravdu a upřímně smýšlí o původu a účelu světa a o svých povinnostech, to jest jeho náboženství,“ napsal K. H. Borovský. (20) Komenský odpověď na tyto otázky našel v bibli.

V Labyrintu světa a ráji srdce se nám Komenský nejlépe představuje jako člověk opravdově věřící, který přesně popisuje lidskou pýchu, odkrývá domnělou a nepravdivou samostatnost člověka a přesně a výstižně ukazuje marnost a pravou tvář mnohého lidského snažení. Právě v kontrastu s tímto trefným popisem je lépe viditelná pravá Boží moudrost, která se stává základem pro pravé sociální cítění a spravedlnost ve společnosti. Víra je zde podána v původní jednoduchosti. Žádné nadbytečné filozofování, vše se vztahuje k opravdovému životu.

Považovat Komenského pohled na svět po celý jeho život za přesně takový, jak nám jej popisuje v Labyrintu, nemůžeme. Marnost světa odhaluje nejradikálněji právě v době svého životního neštěstí. Avšak po přejití zármutku se jako převážná většina lidí zase obrací s větším pochopením ke společnosti a své dřívější soudy koriguje a přizpůsobuje světu. Přesto pohled poutníka na svět v Labyrintu nebyl Komenským nikdy zcela opuštěn, jak je zřejmé např. ze spisu Jedno nezbytné.

Tato práce se snaží na základě rozboru knihy zdůraznit nezbytnost opravdové víry a dodržování jejích zákonů pro život člověka a vůbec celé společnosti. Z celé knihy Labyrintu byla snaha vybrat nejdůležitější myšlenky a přiřadit k nim některé citáty z bible, ze kterých mohl Komenský vycházet. Citována je Bible kralická

1. Teoretická část

Téměř čtyři sta let okouzljuje Labyrint světa a ráj srdce české čtenáře. Čteme-li nadpis celý, jedná se o „světlé vymalování, kterak v tomto světě a věcech jeho nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a šalba, bída a tesknost, a naposledy omrzení všeho a zoufání; ale kdož doma v srdci svém sedě, s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému a plnému mysli uspokojení a radosti že přichází“. Moto tohoto díla pochází z Knihy Kazatel 1, 14: „Viděl jsem všecky skutky, kteréž se dějí pod sluncem, a aj, všecko jest marnost a trápení ducha“. (33, 14)

1. 1 Základní charakteristika Labyrintu

Komenský dopsal Labyrint nedlouho před Vánocemi roku 1623 a zaslal s věnovacím listem Karlu staršímu ze Žerotína, svému příznivci a ochránci, který mu tehdy v době pobělohorských zmatků, nejistot, úzkostí a útrap poskytoval útulek na svém panství v Brandýse nad Orlicí. (33)

Komenský znal Karla staršího od mládí, děkoval mu za své vzdělání v Přerově i v cizině, pod jeho ochranou začal v Přerově svou samostatnou činnost jako učitel. Komenský ve věnování předpokládá, že „drama o marnosti světa“, jak Labyrint charakterizuje, bude Karlem starším pochopen a připomíná v něm, že aristokratický příznivec sám „tisícerým způsobem zakusiv supění a upění tohoto pozemského moře, přece spočívá v tichoučkém přístavu svého čistého svědomí“. (7, 26)

Úvodní latinská dedikace Karlovi st. ze Žerotína je datována 13. prosince pod Klopotami, tj. v úkrytu na lesní samotě u Brandýsa. Autorův podpis J. A. Comenius je vůbec prvním použitím jména Komenský; jeho užití mělo asi zprvu konspirativní důvody a mělo pronásledovatele Jana Amose Nivnického zmást. (18)

Labyrint světa a ráj srdce je literárně umělecké dílo řazené mezi tzv. útěšné spisy, které pocházejí z let 1622 až 1625. Při vzpomínkách na toto období v dopisu tiskaři Montanovi Komenský píše o svých blíže neobjasněných „pokušeních bez konce“; pocitu bezvýchodnosti, kdy nepostačovala žádná lidská útěcha a on „volal v hluboké noci (kterou jsem už s několika předešlými trávil beze sna)“. Koncem roku

1624 se mu „sklíčenost ducha vracela“ a tehdy znovu „popadl pero a začal jsem zapisovat (ať už pro budoucí potřebu vlastní, kdyby se ty hrůzy vrátily, anebo pro jiné věřící) svoje předešlé úzkosti i ty božské protileky, ona božská slunce vycházející k rozptýlení temnot...“ (26)

První verzi Labyrintu Komenský dokončil po několikaměsíční soustředěné práci, ve které tedy hledal zapomenutí a východisko z krizí a zmatků osobních, soukromých, i celonárodních a politických, jaké jej postihly po bělohorské katastrofě rozvrácením slibné kariéry a mladého rodinného štěstí. V dedikaci Labyrintu Komenský píše: Poněvadž se mně v tomto ústraní a v této mé nevíтанé prázdni, vzdálenému povinností svého povolání, ani nechtělo, ani nelíbilo zahálet, začal jsem v předešlých měsících mezi jiným přemýšlet o marnosti světa (chápe se vhodných podnětů odkudkoli), až se mně konečně pod rukama zrodila toto drama, které podávám Tvé jasnosti. (33, 21)

Ohlas vlastních názorů na svět při tom shledával i ve spisech mladistvého jáhna evangelické církve ve Vaihingen, Jana Valentina Andreae, které čítal již ve Fulneku a oblíbil si je jak pro původnost obsahu, tak pro přísné názory mravní. Labyrint jakožto literární celek není tedy ve své ideji dílem zcela původním, nýbrž vyšel z podnětu četby spisů Andreových, nedlouho předtím vydaných. První část na základě spisu „Peregrini in patria errores“, druhá dle díla „Civis Christianus“. Také „Cizinec“ Andreův prochází světem s průvodci, také on zde shledává přemnohé nesrovnalosti a způsoben satirickým je tepe. V „Občanovi křesťanském“ je pak vylíčen stav církve ideální, jak si je spisovatel dle svých názorů představoval. (22)

Komenskému není nijak na újmu, že této cizí osnovy použil. Hlavní přednost Labyrintu: všestranný a pronikavý obraz světa a jeho stavů, neobyčejná názornost a kypící životnost líčení jakož i jednotná stavba celku spadají úplně na vrub Komenského a jsou tudíž jeho výhradní zásluhou. Velká část spisů Andreových je pouze řadou náčrtů, bez konkrétního provedení uměleckého, mající ráz vtipných nápadů bystrého pozorovatele, aniž činí nároky na důslednou osnovu. A v té právě leží hlavní přednost Labyrintu. Tuto dvoudílnou alegorickou fabuli a ideu, kterou by jiný spisovatel menších uměleckých schopností zahubil suchopárem traktátového podání, zvládl Komenský mistrovstvím, kterému se nepřestáváme podívat. (3, 33)

Podruhé se Komenský k Labyrintu vrátil a výrazně jej dokomponoval (přidáním kapitol 28–35 a porozšířením kapitoly 18, 25 a 42) za svého vyhnanství v polském Lešně, když připravoval jeho prvé vydání, které vyšlo r. 1631 v míšeňském Perně. Potřetí a naposledy se k Labyrintu vrátil na sklonku svého života, sice jako stařec, ale v plodném rozmachu tvůrčích sil na počátku 60. let svého amsterodamského pobytu. Vydal jej r. 1663, opět tematicky dokreslený o sugestivní vylíčení mořské plavby a bouře (v kapitole 9), jako ohlas zážitků z cesty do Anglie r. 1641. Komenský v tomto vydání také změnil původní název díla. Lusthaus (tj. letohrádek) srdce nahradil názvem Ráj srdce. (33, 26)

Spis je ve své konečné verzi rozdělen do 54 kapitol a myšlenkově do dvou protichůdných částí. Je-li Labyrint vynikajícím dílem prozaickým, je Ráj srdce, aspoň ve svých podstatných částech, tvůrčím žalmem duše, hymnickou básní, kterou Komenský vyzpíval svou duchovní Píseň písní. Labyrint je dílo tak bytostně české, že se nejen vzpírá úpravám do moderní češtiny, ale tím více překladům do cizích jazyků, poněvadž nemohou vystihnout a vyjádřit všechny dobové zvláštnosti českého jazyka a stylistické umělosti Komenského, zejména vtipné slovní hříčky svázané jenom se zvukem českého slova. Přesto byl vydán německy, maďarsky, rusky, anglicky, francouzsky, portugalsky, holandsky, slovensky, norský, polsky, lužickosrbsky, srbsky a španělsky. (18, 7, 33)

Jako literární výtvar nemá Labyrint nejen ve své době, nýbrž v celé naší starší literatuře obdoby. Kdyby Komenský kromě něho nenapsal už nic jiného, zaručoval by mu natrvalo přední místo v české literatuře. Labyrint představuje smělý průlom do obvyklé traktátové literatury a současně první významný nástup k původní české literatuře beletristické. Škoda že se v pobělohorských poměrech u nás nemohl stát pobídkou a vzorem k následování tohoto druhu, neboť jsou v něm zárodky velké skladby románové i velkého dramatu barokního typu. Kdyby byl býval napsán v řeči národa politicky i kulturně šťastnějšího, nežli byly naše země v té době, stal by se pravděpodobně součástí světového písemnictví. Spolu s Kšaftem umírající matky Jednoty bratrské je Komenského Labyrint nejznámějším a nejvydávanějším českým spisem. (33, 18)

Labyrint je nemilosrdná kritika člověka, nikde však není nihilistická – vždy je podložena hlubokým a realistickým smyslem pro účelnost, hlubokým cítěním etickým. Proto také Komenského ironie, která je základním akordem Labyrintu, je ironií smutku. Lidskou marnost a marnivost, tupost a trapnost nepozoruje totiž Komenský jako neúčastněný divák a bohorovný posměvač, nýbrž naopak s bolestným soucitem, který nikdy neztrácí přímý dotyk s životem, živý smysl pro skutečnost. (16)

Labyrint světa a ráj srdce nestojí osaměle v celkovém životním díle Komenského, jak by se zdálo na první pohled. Na návrat do svatyně srdce navazuje Hlubina bezpečnosti a Výhost světa. Vidění labyrintu světa se vrací ještě v *Unum necessarium* (Jednom nezbytném). (7)

Byla-li dříve u tohoto díla zdůrazňována kompoziční závislost na starém motivu poutnickém (J. V. Andreae), chápe nové bádání stále důvěrněji vnitřní pohnutky autorovy při spisování jeho díla. Účast osobních zážitků je čtenáři patrná, i kdyby si nevšiml autorova přiznání v předmluvě. Ztemnělá obloha nad Labyrintem a jeho zahořklé ovzduší se zrodilo z vnějších úderů života. (7)

1.2 Komenský v době Labyrintu

Roku 1592 navštívil Moravu proslulý anglický cestovatel Fynes Moryson. Ve svých zápiscích nešetřil chválou této líbezné země s přívětivým a pohostinným obyvatelstvem. Zastihl totiž Moravské markrabství na samém sklonku dlouhého období míru a hospodářského rozmachu. Ve skutečnosti však právě tehdy začínaly úplně jiné časy. (24)

Onoho roku 1592, přesně 28. března, se narodil Jan Amos Komenský. Otec Jana Amose Martin zemřel okolo roku 1604 a brzy potom zemřela i jeho manželka Anna. V roce 1608 se Jan až jako šestnáctiletý dostal do bratrské školy v Přerově, odkud odešel ze skupinou přerovských spolužáků roku 1611 do ciziny na vyšší studia, kde byl 30. března zapsán do matriky Nasavské akademie v Herbornu. Ze studií v Herbornu a Heidelberku se vrátil pěšky (z Německa přes Prahu) roku 1614 a v Přerově se stal učitelem na téže škole, na níž byl nedávno žákem. (28, 5)

Ve věku 24 let (roku 1616) se Komenský stal knězem Jednoty Českých bratří. Oženil se a byl od roku 1618, kdy vypuklo české povstání proti dynastii habsburské, kazatelem a také správcem školy ve Fulneku blízko moravskoslezských hranic. Tady prožil nejutěšenější dobu svého života. (5)

V této době vydal např. *Listy do nebe* (1619), spis proniklý láskou k chudému člověku a chiliastickou nadějí na brzký příchod říše míru a spravedlnosti, kde přísně soudil bezohlednost bohatců (je pozoruhodné, jak on, který žil životem bohatých lidí, dovedl ostře vidět nesnáze chudých a současnou sociální problematiku). Dalším dílem tohoto období je *Retuňk proti Antikristu*, ve kterém se Komenský pokusil doporučit prostředky, jichž se má používat proti mohutné aktivitě, kterou v jeho rodné zemi rozvíjela protireformace. Snažil se tu znovu dodat odvahy těm, kteří začínali ochabovat, především šlechtě. Komenský si zde uvědomil, že není valná naděje na dorozumění zneprátelených stran, opustil kompromisní taktiku Karla staršího ze Žerotína a vyzval k boji proti papeženství. Dotyčná kniha ho zcela jistě vystavila značné nenávisti a po tragických událostech roku 1620, jež znamenaly porážku protestantské strany, se nikoli bez důvodu musel velmi bedlivě skrývat. (5, 24, 25)

V dopisu Petru Montanovi Komenský o těchto dvou dílech píše: Stav se pastýřem církve, byl jsem nucen zabývat se spornými otázkami a případy svědomí, napsal jsem knížku *Listové do nebe atd.*, vytištěnou v Olomouci 1617. Když jsem pozoroval, že se sbírají mračna pronásledování – dříve se totiž zablýskne než uhodí -, napsal jsem *Retuňk proti Antikristu* a svodům jeho, dílo značně rozsáhlé, tiskem sice neuveřejněné – protože je představení kritizovali, různě o něm uvažovali, tisk odkládali a protože sama pohroma zatím už nastala -, bylo však rozmanitě přepisováno různými lidmi. (21)

Klidné časy fulnecké tedy netrvaly dlouho. Místo očekávané říše míru vypukla strašná třicetiletá válka. Plného půl století potom žil Jan Amos jako bludný vyhnanec. „Lišky doupata a ptáci hnízda mají, ale já nemám, kde bych v pokoji hlavu sklonil,“ posteskl si sám v „Hlubině bezpečnosti“. (5)

Češi a Moravané byli rozděleni podle víry na většinové evangelíky, kteří od katolicismu odpadli již v husitských dobách, a menšinové, avšak zákonem zvýhodněné

katolíky. V českém státě již dlouho narůstal vnitřní konflikt mezi panovníkem a stavovskou opozicí, tedy mezi katolíky a evangelíky, mezi vládnoucí menšinou a stále více nespokojenou většinou obyvatelstva. (24, 17)

Porušování Majestátu na náboženskou svobodu a sílící provokace „jezuitské strany“ vedly na jaře 1618 ke svolání stavovského evangelického sjezdu a při jeho zasedání převládl názor radikální opozice, žádající potrestání věrolomných císařských místodržících. Při provokaci ze strany katolíků a neústupnosti evangelíků, kteří si uvědomovali svou početní převahu, bylo jen otázkou času, kdy narůstající napětí vyústí v ozbrojený konflikt. Proti konfrontaci s mohutnou habsburskou mocí vystoupil dobře informovaný a skeptický Karel starší se Žerotína, jenž se obával, že pravděpodobný neúspěch nepřipravené, izolované a intrikami nepřátel vyvolané vzpoury povede k úplné ztrátě náboženských a stavovských svobod a dobře odhadoval, jak dlouho by Morava byla schopna vojensky vzdorovat habsburské koalici. Karel byl dobře seznámený s celkovou situací v Evropě a soudil, že právo na odpor mají poddaní uplatnit až v době nejvyššího ohrožení. Proto odjel z Prahy den před osudným 23. květnem 1618, kdy rozhorlená stavovská delegace vyhodila z oken Pražského hradu nenáviděné místodržící. Ti defenestraci přežili, ale kostky byly již vrženy. Následující české stavovské povstání otevřelo cestu k dosud největší evropské válce, jež trvala třicet let a zejména pro český národ měla tragické následky. (18, 24, 29, 30)

Stavovští předáci spoléhali na žoldněřské vojsko a zahraniční pomoc. I když se k nim přidali Slezané a Lužičané, nejdůležitější vedlejší země, Morava, zůstala vlivem Karla st. ze Žerotína stranou konfliktu. Moravané se k českému postání připojili až 2. května 1619, kdy byl v Brně za pomoci českého vojska proveden převrat. Novým zemským hejtmanem se stal Karlův mladší bratranec Ladislav Velen ze Žerotína, rozhodný odpůrce Habsburků. S Velenovým postojem Komenský nesporně sympatizoval více než s neutralismem Karlovým, označovaným ostatně mnohými současníky za zradu. Události spěly od defenestrace rychle vpřed a výhled se nejednou měnil. Tragikou Žerotínovou bylo, že si neuvědomoval význam a dosah změn a že v takových chvílích nezkoumal znovu své stanovisko a nezjišťoval, zda nepotřebuje oprav, píše Otakar Odložilík. Nepoznal, že v mocenském rozložení sil a při

machiavelismu habsburské politiky jde vskutku o „smrtné ohrožení“, kde účinná obrana je přímo rozkazem. B. Vyskočil naproti tomu ale konstatuje, že Karel proslul jako prozíravý politik, výmluvný diplomat, nejlepší správce země, moudrý hospodář a výborný spisovatel, který se poté, co se po Bílé hoře vyplnily jeho předpovědi, stal jedním z hlavních ochránců Jednoty. (18, 23, 30, 35)

Stavovské povstání „vyvrcholilo“ bitvou na Bílé hoře, popravou dvaceti sedmi předních vůdců na Staroměstském náměstí 21. června 1621 a následnou konfiskací majetku provinilých rodin. (18)

Na severní Moravu dolehly bělohorské pohromy s několikaměsíčním zpožděním, takže rekatolizační tažení tam bylo zahájeno až 13. prosince 1621. Přesto na rozdíl od Čech, kde po bělohorské bitvě odolávaly nepříteli jen statečné pevnosti Tábor, Třeboň a Zvíkov, zůstávala Morava stále otevřeným polem a většinou i bojištěm, kde rozhodný úspěch dlouho kolísal mezi oběma stranami. (18, 7)

Již roku 1622 byl na Komenského, stejně jako na ostatní politicky aktivní bratrské duchovní, vydán zatykač, a proto se musel před pronásledováním zdržovat ve skrýších. Na Moravě se ukrýval do pozdního podzimu 1622, odkud se poté vydal na dlouhou a obtížnou cestu na panství Karla staršího ze Žerotína v Brandýse nad Orlicí. V této těžké době, začíná psát své „útěšné spisy“. Jsou to knihy pro povzbuzení těch, kteří mu byli nejbližší, kteří spolu s ním sdíleli tělesné i morální útrapy, jsou to knihy náboženské a mravní útěchy nemající v českém písemnictví precedentu. Tyto spisy, komponované často k útěše osob, s nimiž byl intimně spjat, jsou psány jazykem vyvěrajícím z hlubin duše. Nejslavnější z těchto česky psaných prací je znamenitý Labyrint světa a ráj srdce. (18, 8, 25)

Na cestu do Brandýsa s sebou Komenský nemohl vzít synka a manželku, která čekala druhé dítě. A než mohl zabezpečit, aby mohli odejít, Magdalena i s dětmi zemřely v Přerově na mor, kam je (jakožto do relativně bezpečného místa) roku 1621 odvezl ze severomoravského Fulneku. Komenský těžko nesl toto odloučení, aniž ještě věděl, že všichni zahynuli. Máme o tom přímé svědectví. Je to spisek Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, jehož úvod tvoří dopis manželce, kde ji oslovuje: „Manželko má, milá, klenote můj, po Pánu Bohu nejdražší“, což tehdy mnoho znamenalo. (8, 9)

Komenský ve výše zmíněném úvodu: Manželko má, milá Mandaleno, klénote můj, po Pánu Bohu nejdražší, poněvadž z vůle a dopuštění božího, před vzteklostí lidskou ustupuje, tebe jsem se vzdáliti musil a tobě tělem přítomen býti nemohu, z čehož, vím, že zármutek a tesknost, jichž i já prázden nejsem, tvého srdce částí jsou hosté, aj teď já tobě knížečku tuto místo sebe pro potěšení odsílám... Čti tedy pilně knížečku tuto, a nejen čti, ale bedlivě rozvažuj a v přemyšlování svatých se cvič; na mne při tom zvláště modlitbami svatými, jakž náleží, laskavě vzpomínaje: ale více na Boha, kterýž tvá i má největší jest útěcha... Datum z místa Bohu známého, kterýž počítá utíkání naše, a slzy naše v lahvici svou sbírá, a kvaltování naše do kněh svých zapisuje... Léta 1622, 18. Februarii. Tvůj věrný manžel do smrti. (21)

Komenský se v této vypjaté situaci sblíží s vedením Jednoty bratrské. Jeho další útěšný spis Nedobytedlný hrad jméno Hospodinovo, je datovaný při odchodu z Moravy 10. října 1622. (18)

Zřejmě ještě v zimě 1622–23 přišel nešťastný běželec do východočeského Brandýsa nad Orlicí, kde se na panství dosud výjimečně chráněného Karla st. ze Žerotína vytvořil důležitý opěrný bod ilegální a pronásledované Jednoty. Sem do Žerotínova rodiště se uchýlilo 24 předních bratrských kazatelů. Karel starší ze Žerotína si zachoval jistou autoritu a jeho přímluva v prvních letech po Bílé hoře ještě platila. U sebe chránil celou skupinu duchovních Jednoty. Více udělat nemohl, i když podporoval podle svých sil ty duchovní, kteří odešli z Moravy do Uher nebo do Slezska. Komenský a jeho spolubratři žili v krajním nebezpečí i na Žerotínově Brandýsku. Na jeho zboží si vedli vojáci právě tak jako jinde a nikterak nedbali jeho chování za povstání. Jezuité z Hradce Králové a Jičína pátrali pomocí svých agentů bez ustání po evangelických kazatelích, aby je odevzdávali císařským úřadům k těžkým trestům, někdy i k trestům smrti. Bezpečný byl tento útulek zajisté jen tehdy, když byl ochránce v Brandýse osobně přítomen. Proto Komenský volá v druhém díle Truchlivého: „Jdu-li mezi lidi kam, nič neslyším než pláč a naříkání; vejdu-li kam do soukromnosti, strach nenadálého přikvačení mne svírá.“ Bylo tedy třeba se obávat náhlého přepadení i v azylu žerotínském. Komenský byl ve zvýšeném nebezpečí proti mnohým jiným kazatelům, protože byl pokládán i za provinilce politického. Je pravděpodobné, že se ve

chvích zvýšeného nebezpečí vzdaloval od svých přátel a uchýlval se do nepřístupných samot. Ve dnech relativního uklidnění se opět vracel k přátelům. Jedině tím lze vysvětlit slova v jeho věnování Nedobyvedlného hradu paní Dorotě Cyrilové, kde se nazývá „pokrývačem“, tj. člověkem, jenž se na různých místech skrývá. Skrývat se Komenský ostatně musel i ve Fulneku a dokonce ještě před Bílou horou, když východní Moravou táhli na Prahu polští žoldnéři a vraždili bratrské i jiné evangelické kněze. (18, 28, 7, 6)

Rok 1623 (rok Labyrintu) ještě vystupňoval utrpení, neboť císař Ferdinand byl rozhodnut spasit „kacířské Čechy před věčným ohněm pekelným“ stůj co stůj. Přicházely stále další deprimující zprávy o přeplněných věznicích, mučeních i o ničení kulturních hodnot. Jak asi Komenský musel být zdrcen událostmi ve Fulneku, nyní již spravovaném novou katolickou vrchností. Protireformační „očistu“ spojenou s likvidací bratrské obce tu prováděl neblaze proslulý fanatický kapucín P. Bonaventura, který také 2. května 1623 na náměstí veřejně spálil Komenského knihovnu a část rukopisů (uschovanou dosud na radnici), a to za horlivé pomoci mládeže, jíž se ještě před pár lety mladý rektor tolik věnoval. Byl to tedy zvláště kritický rok pro Jana Amose. Rodný kraj Komenského i místa, kde navštěvoval školy a kde působil, celá jihovýchodní a východní Morava byla tříletým válčením krutě zničena a velké množství lidí vyvražděno. Lze říci, že teprve konec roku 1623 byl pro Moravu Bílou horou. A byl to první rok prožitý v úplné osiřelosti po ztrátě rodiny; i když byl Komenský od ní vzdálen již od r. 1621, věděl donedávna, že není sám. (18, 7)

Z rozervané a zmučené Komenského duše vytryskl tehdy vášnivý dialog Truchlivý, jehož slova dodnes pálí svou upřímnou bolestí. Doba triumfu barbarů, doba mučení, vraždění a duševního znetvořování, doba marných očekávání a nadějí vždy znovu podtínaných a zašlapávaných vystupuje v Truchlivém jako obraz malovaný krví, popelem a slzami: „Na všechny strany zle, ukrutný krvavý meč hubí mou milou vlast, zámkové, hradové a pevná města se dobývají; městečka, vsi, krásní domové a chrámové plundrují a pálí; statkové se loupí, dobytkové zajímají a hubí; nebohý chudý lid se sužuje, trápí, po místech morduje a zajímá. Nebo rozliční zšílení národové již na čtvrtý rok na nás se jako oblakové shánějí, a ještě k uspokojení žádnému není naděje, takže

snad brzy všecko v poušť obráceno bude... Sumou, nepřátelé žíznící krve naší do těsna nás ženou, nýbrž již vehnali, a z našeho pádu plésají, a daří se jím čím dále tím lépe; co jen naměří, jde jím všecko šťastně.“ Druhý díl Truchlivého pochází z roku 1624. Labyrint světa a ráj srdce je časově zarámován právě dvěma díly Truchlivého – první díl vznikl před Labyrintem, druhý po něm. (18, 21, 28, 7)

Žerotín sice nedávno zklamal radikální předáky jednoty svým loajálním postojem vůči Vídni, nyní však zúročil svoji problematickou věrnost císaři alespoň v dočasné podpoře své církvi. Úzkostlivě sleduje osudy těch, kteří podle jeho mínění „zavedli“ vlast, a pomáhá jim přímlovami, penězi, potravinami, vyjednáváním s úřady i přáteli v cizině o jejich přijetí. Svému staronovému patronovi, „pánu svému nejmilejšímu“, věnoval jeho někdejší přerovský chráněncem nejkrásnější útěšné dílo napsané v brandýském útočišti. Tehdy v záblesku inspirace zjevila se mu idea a fabule Labyrintu světa a ráje srdce: sugestivní vidina světa jako fantastického města nořícího se v prudkém světle z temnot bezedné propasti hrobu a věčnosti; města s geometricky přesnou a přitom zrůdnou, absurdní a bezútěšnou organizací životního prostředí a času, obludného a chaotického labyrintu. Uhrančivá svůdnost jeho povrchní dokonalosti a krásy se postupně rozptyluje a obnažuje, když se do tohoto města-světa vydává jako poutník, aby se poznáním skutečnosti, její pravé podstaty, dobral vlastního smyslu života. Autor-vypravěč apriorně ví, že sociální skutečnost světa je vychýlena, sám ji nedestruuje, pouze konstatuje její stav. (18, 33, 26, 30)

V roce 1624 Komenský napsal Přes boží a spis O sirobě. Ve druhém zmíněném spise napovídá, jak se mají lidé chovat k osiřelým a jak mají také ti, kdo osiřeli, žít. (31)

Třicátník na prahu tvůrčí činnosti však nechtěl nečinně rezignovat před vítěznou nespravedlností. Mocný životní impulz mu poskytl jeho druhý sňatek uzavřený v Brandýse 3. září 1624. Šťastné manželství s Dorotkou Cyrilovou, dcerou hlavního bratrského seniora, ho zároveň přiblížilo vedení Jednoty bratrské. Jednota tak poskytla osiřelému Komenskému v těžké životní chvíli „mateřskou“ oporu a dala jeho dalšímu konání posvěcení a smysl. Nutno ale připomenout, že sám sňatek s Marií nesporně zvětšil hrozící nebezpečí pro Komenského. Komenský, který sám byl stíhán – na to se

nesluší zapomínat – nejen jako kacír, ale i jako politický rebel, projevil nenapravitelnou zatvzřelost i tím, že si vzal za manželku dceru jednoho z hlavních „velezrádců“, který korunoval vzdorokrále Bedřicha Falckého. Svě malá církvi, kterou považoval za výkvět českého národa, zůstal Komenský i přes pozdější občasná nedorozumění vždy věrný. (18, 6)

Jednota bratrská vznikla jako malá lidová sekta v 50.–60. letech 15. století z odkazu Mistra Jana Husa a navazovala na učení Petra Chelčického, Tomáše ze Štítného a dalších. Tato církev nebyla sice nikdy příliš početná (maximálně 5 % obyvatel Čech a Moravy), ale její podíl zejména na kulturním životě byl mimořádný. Byli to lidé představující dle historika Josefa Polišenského „sůl hospodářského, společenského a kulturního pokroku“. Příčiněním Jednoty a za podpory bratrského moravského rodu Žerotínů byl též vydán v kralické tiskárně na Moravě v letech 1579–93 šestidílný překlad Písma, tzv. Bible kralická, která je hodnocena jako jeden z vrcholů staršího českého slovesného umění. Bible kralická se považuje za vrcholné dílo jazykového umění, tak dokonalý a vpravdě básnický překlad nejčtenější knihy všeho veškerenstva, jakého tehdy neměly ani největší národové, žijící v příznivějších poměrech. (17, 4)

V Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské o Bibli kralické Komenský píše: „...odkazuji tobě (národu českému a moravskému) za dědictví knihu boží, biblí svatou, kterouž synové moji z původních jazyků (kterýmiž je Bůh psáti poručil) do češtiny s pilností velikou (do patnácti let na té práci strávivše několik učených a věrných mužů) uvedli, a Pán Bůh tomu tak požehnal, že málo ještě jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky a apoštoly v svém jazyku mluvící slyšeli. Přijmiž to tedy za svůj vlastní klénot, vlastní milá, a uživej toho k slávě boží a svému v dobrém vzdělání. A ač knihy této boží exempláře popálili nepřátelé... tobě kniha tato boží dochována bude, důvěř se a nepochybuj!“ (13)

V roce 1624 se císaři zdálo, že již dlouho poshověl Karlu ze Žerotína za jeho zásluhy a loajálnost v době Českého povstání, a proto od tohoto roku stupňoval tlak na Žerotína, aby vypověděl bratrské kazatele ze svého panství. Žerotín se bránil, vypravil se i do Vídně, ale marně. Když tedy ani Karel starší ze Žerotína, ani jiní nemohli již

poskytovat útulek na svých statcích, Komenský i jiní kněží se rozutekli do lesů a hor, kde se před jistým životem nebezpečím skrývali. Komenský se právě proto z jara roku 1625 vypravil na cestu do Polska, aby dohodl s polskými představiteli Jednoty podmínky přistěhování Jednoty bratrské do Lešna. Není pochyby, že od tohoto roku, kdy začal s cestami do ciziny (Berlín, Haag) i k exkráli Bedřichu Falckému, přivolával na sebe nebezpečí vrcholné. (7, 5, 6)

Ještě v roce 1625 napsal Komenský poslední útěšný spis Hlubina bezpečnosti, ve které vyjádřil touhu ztrápené duše po Bohu jako „středu jistoty“, zároveň ale zdůraznil etické a morální povinnosti člověka. V roce 1633 k ní připojil traktát *Renuntiatio mundi*, tj. Výhost světa, v němž jeden z utrápených, skrze práčata světa prohnanych, kolotáním rozličných zmatených... ode všech nepobožných, zemstvím čenichajících a v tělesných žádostech pohřížených světa synů zjevně se odděluje. (18, 6, 22)

Komenský v dopise Petru Montanovi: Brzy po tom, když jsem se musel pro osobní pronásledování zdržovat ve skrýších, napsal jsem sobě i jiným pro útěchu knížku nazvanou *Centrum securitatis* (Hlubina bezpečnosti), jež byla potom vytištěna v Lešně. V ní jsem ukázal, že se všechny věci lidské točí k závratí a jak všichni, kdo ulpívají na okrajích věcí, nutně jsou zároveň strženi, násilně zmítáni a odtrhováni, takže nakonec musí vypadnout a zahynout, naproti tomu v jediném Bohu, věčném středu věcí, že je věčný klid a jistota před zánikem; to bylo v knize názorně vykresleno a ukázáno na příkladech. (21)

V tomtéž roce (1625) Komenský překládá Vidění a zjevení Křištofa Kottera, s nímž se seznámil za své pouti Německem do Polska. Zde se projevuje počátek jeho sklonů mystických, vyvolaných neustávajícím duševním utrpením. Komenskému se také vytyká, že věřil v chiliasmus (očekávání tisíciletého království Kristova na zemi), pokládaje rok 1672 nebo 1673 za konec světa. V tom podle T. G. Masaryka není správné vidět nějaké zvláštní poblouznění. T. G. Masaryk dodává, že mnozí nejen dnes, ale dokonce tenkrát upadali v takové prý slabší filozofování. Veliký Newton se zabýval vedle svých principů výkladem zjevení sv. Jana a Kepler, ačkoli empiricky nalézal zákony, řídící kurs světa, oddával se astrologii. Bylo by nesprávné v takovém počínání

Komenského viděti slabost intelektu. A J. B. Čapek dodává, že to byl velmi obecný znak doby a pochopitelně sílil a šířil se spolu s rostoucími válečnými vichřicemi a jinými krizemi. (6, 20)

Během let 1626 až 1627 otřásla střední Evropou nová válečná bouře a protireformace a pronásledování jinověrců sílilo ruku v ruce s úspěchy císařských armád vedených Albrechtem z Valdštejna (před přestupem ke katolictví r. 1607 stoupencem Jednoty bratrské). V roce 1627 vydává císař Ferdinand II. Obnovené zřízení zemské a mandátem z 30. 6. téhož roku vypovídá ze země nekatolické příslušníky stavů, kteří se nerozhodli přestoupit na katolickou víru. V tomto roce píše Karel starší ze Žerotína Zdeňku z Roupova zoufalý list o situaci v zemi, již musí lidé opouštět bez peněz i statků nakvap. Jest nešťasten, neboť vidí, jak berou matkám dcery a jak tedy všechno, co si ani nedovedl představit, jest bědnou a tvrdou skutečností. V následujícím roce Komenský opouští svůj poslední útulek v Čechách v podkrkonošské Horní Brané a odchází do Lešna. (18, 17, 8, 31)

V únoru 1628 opustil tedy Komenský v šestatřiceti letech života vlast a už nikdy ji nespátřil. Emigrace českých protestantů se stala emigrací trvalou a Komenský se stává jedním z jejích politických vůdců a myslitelských velikánů. Až do konce života se nepřestane nikdy označovat za Moravana. Bitva na Bílé hoře tak ve svých důsledcích nadobro zničila první „svět“ Jana Amose Komenského. (5, 19, 29)

Známa česká exulantská píseň: Nevzali jsem s sebou nic
po všem veta
než bibli Kralickou
a Labyrint světa. (22)

1. 3 Labyrint jako alegorie i utopie

Nejčastěji bývá Labyrint světa a ráj srdce nazýván alegorií, která zastírá autobiografickou rovinu tohoto díla. Komenského volba jinotajů ale nevedla – jak tomu

bylo u mnohých autorů – k schematizaci a abstrakci. Alegorie jeho nejsou chladné ani jednotvárné, protože jsou především proměnami vlastních vzpomínek. (7, 26)

František Palacký o Labyrintu pověděl tato slova: Každému literatury naší milovníku známo jest, že my posavad v řeči své knihy utěšenější a jadrnější prosou psané nad tento Labyrint světa nemáme. Ale spis ten i z ohledu vyšší poezie nemalé zásluhy do sebe má: neb ačkoli spisovatel jeho za příčinou náboženského účelu a oděvu alegorického sám zúmysla držel všude vtip svůj a obraznost na uzdě, přece vždy vdechl těm človíčkům svého zamýšleného světa samostatný jakýsi ráz života, takže všude jako vlastní organickou mocí svou před očima našima živě a čerstvě se pohybují a jednají. (3)

Alegorickým rouchem Komenský prohlédá skutečný život. Poutník například vidí „larvy“ na lidských tvářích a jejich egoistické a omezené vlastnosti spatřuje promítnuté do deformací fyzických. Vzájemná vyváženost alegorické stylizace a redukce s přímým realistickým líčením projevuje se především v kapitolách, na kterých Komenskému zvláště záleželo (XVIII. – o „křesťanství, křesťanských církvích a křesťanech“, XIX. – o „boháčích a zlatohryzech“, XXVIII. – „o slávě slovných ve světě“). V Labyrintu se však najde i převaha realistického postupu nad alegorickými zkratkami a destiláty, i když častěji pokřivený vzájemným karikováním. To platí např. o kapitole VIII., kde nalézáme hořkou satiru na sňatky majetkové a zároveň Poutníkovu neúspěšnou napomínání shovívavých rodičů i rozmazlených dětí. V některých kapitolách můžeme shledávat realismus téměř „čistý“, oprostěný od alegorizování (XV. – promoce mistrů a doktorů, XX. – soldáti, XXI. – rytíři, XXV. – rozkošníci – zde Poutník připojuje kající vzpomínku, jak se dal jednou zlákat k hodování). (7)

Když byla roku 1516 vydána Utopie Thomase Mora, přestala být titulem jednoho díla a proměnila se v literární žánr. Utopiemi byly nazvány všechny texty, které popisovaly obrazy ideálních společností v ojedinělém prostoru či v dávném čase. Campanellův Sluneční stát (1602), Nová Atlantis (1627) Francise Bacona nebo Kristianapolis (1619) Johana Valentina Andrey stvrdily úspěšnost tohoto žánru. (1)

V běžném jazyce označuje slovo utopie nejčastěji výmysl, chiméru, výtvar fantazie, která nepočítá s fakty, projekt, jehož uskutečnění je nemožné. Slovem utopie se však často označují také různé vize lepší společnosti, nezávisle na tom, jaké byly nebo jsou šance na jejich realizaci. Utopiemi v tomto významu jsou všechny názorové systémy založené na odporu vůči aktuálně existujícím poměrům a vystupující proti nim s návrhy na poměry jiné, jež by lépe odpovídaly základním lidským potřebám. Utopie jako ideální podoba sociálních poměrů je nejrozšířenějším prvkem v duchovním světě. Je součástí všech náboženských věr, morálních a právních teorií, výchovných systémů i básnických výtvorů. Utopie se stává synonymem morálního i společenského ideálu, utopistou pak je každý, kdo si uvědomuje zlo a hledá proti němu ochranné prostředky. (32)

Utopický způsob – definovaný Raymondem Ruyérem – je schopnost představit si, pozměnit skutečné hypotézou a vytvořit řád odlišný od stávajícího, což nepředpokládá popřít skutečné, nýbrž prohloubit to, co by skutečně mohlo být. V praxi se utopista situuje někde mezi obrazy, které s iluzí očekává od budoucnosti, a obrazy, které ztratil s rájem či zlatým věkem. Tento dualistický ráz se objevuje v projektovaném ráji křesťanské eschatologie: ztracený ráj Genesis (minulost) a ráj, v nějž doufá post mortem, tedy v nebeský ráj blahoslavených (budoucnost). (1)

Někteří autoři podotýkají, že bída je nepostradatelnou pomocnicí utopisty. Bída nabízí materiál, s nímž vzbouřenec pracuje, látku, která živí jeho myšlenky. Dějiny z tohoto hlediska píší vždy ti na periferii, marginovaní, utlačovaní a menšiny. Veškeré inovační napětí nevychází z vrstvy privilegovaných a nasycených, nýbrž od těch, kteří zpochybňují panující řád. (1)

„Nesouhlasíte snad, že nejlepší z lidí je ten, kdo v bdělém stavu vyjadřuje charakter člověka svých snů?“ tázal se Sokrates v klasickém Řecku. Společnost, která není schopna zrodit utopii, je ohrožena sklerózou a zkázou. Nazvat utopickou jakoukoli ideu, jež překonává přítomnou skutečnost pro její neuskutečnitelnost, tedy znamená odsoudit se k životu ve skleróze a rutině. (1, 32)

V Ráji srdce v obrazu vysvobozené a harmonické společnosti se uplatňuje samozřejmě pohled utopický, není to však jen promítnutí abstraktních ideálů do

skutečnosti, je to také aspoň částečně odraz reálných vztahů, jaké vládly zvláště na počátku v Jednotě bratrské a jaké se uchovaly aspoň v některých sborech i po jejím „zesvětštění“ ještě v době Komenského. Utopie Komenského v Ráji srdce nepostrádá tedy některé realistické prvky a má silné rysy sociální. I když v Závírce celého díla Komenský nenechává čtenáře na pochybách, že Ráj srdce zobecněný na lidský svět je pouhou vizí „in idea“, nelze tu v plném slova smyslu mluvit o sociálně utopické alegorii. (26, 7)

Komenský není ryzí utopista, i když jeho myšlení do okruhu moderního utopismu náleží. Jeho utopismus je výrazem naděje a má takové spojení s realitou, že může být nazvána utopií jen tehdy, považujeme-li za utopickou jakoukoli humanistickou nápravu. (34)

2. Labyrint světa a ráj srdce

Když jsem si vybíral téma práce, ve které bych měl psát o Komenského Labyrintu světa a ráji srdce jako svébytné sociální utopii, domníval jsem se pod dojmem dřívější povrchní četby, že toto dílo v podstatě bylo Komenským jako sociální utopie napsáno. První část jsem chápal jako kritiku nedokonalé lidské společnosti a geniální alegorické vyobrazení jejích chyb, druhou část jako s ní kontrastující ukázkou dokonalé společnosti pravých křesťanů. Po dalším pozorném přečtení Labyrintu a také po přečtení dalších děl Komenského jsem si však uvědomil, že Komenský nepsal přímo sociální utopii. Nesnažil se vytvořit nějaký model dokonalého společenského řádu. Spíš bychom mohli říct, že Labyrint je utopie náboženská, i když i to spíš jen z méně zasvěceného pohledu.

Komenský byl hluboce věřícím člověkem. Mohli bychom ho nazvat, v dobrém slova smyslu, až fundamentalisticky věřícím člověkem. Stručně a jasně to vyjádřil právě ve 42. kapitole Labyrintu: „Svět nechce než důkazů, křesťan na holých božích slovech dosti má.“ (14)

V Labyrintu se Komenský dívá na lidskou společnost výhradně pohledem víry, přičemž za jediný pramen této víry pokládá Písmo. Nedívá se však pohledem té víry, která pouze věří, že existuje nějaký Bůh, nějaký stvořitel, eventuálně určovatel dění světa. Dívá se očima víry, která má absolutní jistotu v tom, že Písmo je lidem sesláno Bohem a že obsahuje soud Boží o tom, co je dobré a co zlé, a čím se každý, kdo usiluje o život věčný, musí ve svém pozemském konání řídit.

Svůj vztah k Písmu Komenský nejlépe popsal dva roky před smrtí v knize Jedno nezbytné: Celé Písmo svaté je praktická kniha, v níž Bůh vede svou při se vzpurným stvořením a při různých příležitostech různě popisuje jak spravedlnost, tak postup svého soudu. Lidem ovšem ukazuje, co mají vědět, přikazuje, co mají dělat, a slibuje, co mají čekat ti, co to dělají... (12)

Kdykoli tedy čte křesťan božská Písma, bude mu k velikému užitku, dá-li pozor, aby považoval to, co v nich je, ne za věci cizí, které pozoruje zvenčí, ale za své vlastní záležitosti, které má pozorovat v zrcadle podobných záležitostí: aby na místo toho,

o koho se tam jedná (ať šlo o dobrého nebo o zlého), vždycky postavil sám sebe a na sebe vztahoval, co uslyší, že se říká, anebo co uvidí, že se děje. (12)

„Hle, předložil jsem tobě dnes život a dobré, smrt i zlé.“ /Deuter. 30, 15./

„Osvědčuji proti tobě dnes nebem a zemí, že jsem život i smrt předložil, požehnání i zlořečenství; vyvolíš sobě tedy život, abys živ byl ty i símě tvé. A miloval Hospodina Boha svého, poslouchaje hlasu jeho a přidrže se jeho, (nebo on jest život tvůj a dlouhost dnů tvých)...“ /Deuter. 30, 19. 20./

„...nedosáhnete ničeho, pokud nebudete dodržovat Tóru, Evangelium a to, co vám bylo Pánem vaším sesláno.“ /korán 5:72,68/

V Labyrintu Komenský proti sobě v podstatě staví obraz života lidí řídících své životy podle toho, co sami vymysleli a vytvořili, čili lidskou moudrostí. To jsou ti, kteří hledají štěstí a smysl života ve věcech vnějších, jako je majetek, rozkoš, důstojnost nebo moudrost. A proti tomu na druhé straně obraz dokonalého žití vnitřních křesťanů poslouchajících Písmo. To jsou ti, kteří se podřizují moudrosti boží, Písmu, a na svoji moudrost nespolehají, jsouce zbaveni lidské pýchy.

„Doufej v Hospodina celým srdcem, na rozumnost pak svou nespolehej.“ /Přisl. 3, 5./

„Neodejdet' kniha zákona tohoto od úst tvých, ale přemyšlovati budeš o něm dnem i nocí, abys ostříhal a činil všecko podle toho, což psáno jest v něm...“ /Jozue 1,8./

„Summa všeho, což jsi slyšel: Boha se boj a přikázání jeho ostříhej, nebo na tom všecko člověku záleží. Poněvadž všeliký skutek Bůh přivede na soud, i každou věc tajnou, buďto dobrou, buďto zlou.“ /Kazatel 12, 13. 14./

„Ale složte tato slova má v srdci svém a v mysli své... A vyučujte jim syny své, rozmlouvajíce o nich, když sedneš v domě svém, aneb když půjdeš cestou, když lehneš i když vstaneš.“ /Deuter. 11, 18. 19./

„...není nikoho, kdo by mohl změnit slovo Jeho, a nenalezneš kromě něho útočiště žádné.“ /kor.18:26,27/

„...pravda jen Bohu náleží, a to, co si lživě vymyslili, je opustí.“ /kor.28:75/

Komenský neměl v úmyslu vytvářet společnost takových křesťanů. Věděl, že Písmo nic takového nepředpokládá. Proto o pravých křesťanech ve 41. kapitole Labyrintu hovoří toto: V světě mezi jinými roztroušeni bydlí, ale jich svět nezná. (14) Ale jistě se při psaní nechával, a to plyne z jeho vrozené touhy vše k obecnému prospěchu zlepšovat, rád unášet představami o dokonalé nebo alespoň polepšené společnosti. Taková je právě druhá část Labyrintu. Komenský tu nejen kreslí společnost nad pomyslení dokonalých lidí. On dokonce mluví o radosti a štěstí křesťanů, které prožívají, když jsou mučeni a vražděni. Takové rysy věřících ale nenajdeme ani v Písmu, kde trápení spravedlivých zůstávají skutečnou bolestí skutečných lidí. Domnívám se, že i takhle se pravděpodobně snažil Komenský přesvědčit sám sebe, že trápení alespoň spravedlivých lidí není tak velké. Že je vlastně Bohem aspoň v jejich myslích zmírněné. Pro zajímavost, Muhammad v koránu tento problém vyřešil takto: „...slova jejich: Věru jsme zabili Mesiáše Ježíše, syna Mariina, posla Božího! Však nikoliv, oni jej nezabili ani neukřižovali, ale jen se jim tak zdálo... naopak, Bůh jej k sobě pozdvihl.“/Kor.4:156/157,156/158/

Pro nás je však nejdůležitější, že myšlenky Komenského v Labyrintu světa a ráji srdce jsou myšlenky věřícího člověka, kterého bychom mezi věřícími v každé době těžko hledali. Podle mého názoru je jeho pochopení Písma v Labyrintu velmi blízko chápání víry největšími z proroků.

Komenského myšlenky, pro jeho pochopení víry a porozumění světu a jeho vztahům současně, mohou být přínosem i pro naši převážně ateistickou společnost, neboť i pro ateistickou společnost by měly být užitečné moudré a skromné myšlenky vycházející ze skutečné víry a znalosti skutečného života než z rozumové spekulace lidské moudrosti ateistické či těžce lidské moudrosti za víru se schovávající.

Komenského Labyrint je vlastně názornou ukázkou toho, jak cokoli, co si z Písma vybereme, není prakticky nikde v životě lidské společnosti uplatňováno.

Dokonce ani tam, kde by to mělo být samozřejmé, tedy v církvích. Je ukázkou toho, jak moudrost ateistická či lidská moudrost za víru se schovávající nevede lidskou společnost k spravedlivému a mírovému soužití a ani samotného jedince ke štěstí.

Domnívám se, že Labyrint v jeho druhé části můžeme označit za náboženskou utopii. Jde vlastně o snahu ukázat, jak je nezbytné do lidského života zavést moudrosti Písma. Utopií z toho důvodu, že se o to marně pokoušejí velcí duchové už tisíce let. Labyrint v první části je zobrazení lidských skutků a lidské společnosti výhradně z hlediska pravd Písma. Je to alegorické vyobrazení, ale zcela pravdivé. Komenský vlastně pozoruje lidské dění, jaké je, a porovnává je s tím, jaké by podle Božího soudu obsaženého v Písmu mělo být.

Komenský v dopise Karlovi staršímu ze Žerotína o Labyrintu sám píše: Jeho první část líčí obrazně hříčky a marnosti tohoto světa, kterak se on ve všem všudy obírá s velikým úsilím věcmi malichernými a jak se žalostně nakonec všecko mění v posměch nebo v pláč. Druhá část popisuje zčásti jinotajně, zčásti zjevně pravé a trvalé štěstí synů božích: jak jsou v skutku blaženi ti, kdo odvrátivše od světa a všech světských věcí, jedině k samému Bohu přilnou, ba do něho velnou. (21)

A v samotné předmluvě k Labyrintu Komenský dodává: Není báseň, čtenáři, což čísti budeš, ačkoli básně podobu má: než jsou věci pravé, jimž vyrozuměje sám poznáš, zvláště kdo by mého života a příběhů něco povědom byl. Protože sem tu na větším díle své vlastní příhody, s nimiž jsem se v nemnohých těch letech života svého potkal, některé pak při jiných spatřil aneb o nich zprávu dané měl, vymaloval. (14)

Průvodčí moji a každého, kdož v světě tápá, vpravdě jsou dva: Drzost myslí, všeho ohledující, a zastaralý při věcech Zvyk, pravdy barvu šalbám světa dávající. Pujdeš-li za nimi s rozumem, kdokoli, bídné motaniny pokolení svého spolu se mnou uhledáš; pakliť se jinak zdáti bude, věz, že obecného zmámení brýle, skrze něž vše naopak vidíš, na nosu tvém strmí. (14)

Co se zkoumání radostného způsobu Bohu oddaných srdcí dotýče, to' více jako ideální vzor vypsáno jest, nežli aby se to tak plně při všechněch vyvolených nacházelo. (14)

Následující část práce bude v kostce podávat myšlenky a děj Komenského Labyrintu. U jednotlivých kapitol se budu snažit najít v množství textu to nejdůležitější a ve zkrácené podobě tak u každé části knihy upozornit na její význam. Někdy budou používány doslovné citace, které by měly lépe ukazovat na pravý smysl Komenského myšlenek. K jednotlivým kapitolám budou přidávány citáty z Písma, o které by se Komenský mohl opírat, z kterých by ony myšlenky mohly vycházet. Citována bude Bible kralická a místy pro zajímavou shodu i korán. Nakonec se pokusím najít z Komenského myšlenek ty, které by mohly být použitelné a užitečné pro naši společnost

Kapitola I.

O příčinách v svět putování

V první kapitole, na začátku své cesty světem si poutník Komenský nemůže vybrat z množství zaměstnání, kterými se lidé zabývají. Nechce si naslepo zvolit způsob života. Proto se rozhodne, že všechny věci lidské, co jich je pod sluncem, nejdříve prozkoumá a pak si teprve vybere pro sebe to nejlepší. Komenský říká, že když se člověk rozhoduje o své životní cestě, povolání, cílech, způsobu života, hledá takový, ve kterém by měl co nejméně starostí a dřiny a co nejvíce spokojenosti.

Na kterouž věc mnoho a často pomýšleje a s rozumem svým pilně se radě, na tom mi se ustanovala mysl, abych sobě takový života způsob, v kterémž by co nejméně starostí a dřiny, co nejvíce pak pohodlí, pokoje a dobré mysli bylo, oblíbil. (14)

I když nám Komenský v této kapitole nesděluje žádnou zvláštní myšlenku, je překvapující pouhá upřímnost, s jakou se vyjadřuje o motivech lidského jednání. Dnes je často slyšet odpověď v tom smyslu, že chceme pracovat a vzdělávat se, abychom za tuto práci získali hmotné statky a společenské uznání, které nám za náš nadprůměrný společenský přínos spravedlivě náleží. Přitom to je jen pokrytecké vyjádření téhož, co řekl Komenský prostě. Vždyť my stejně jako lidé doby Komenského usilujeme o ze všech stran zajištění, nedotknutelné a co nejnadřazenější postavení. A proto spokojené a pohodlné.

„Svazujíť zajisté břemena těžká a nesnesitelná, a vkládají na ramena lidská, ale prstem svým nechtějí jimi ani pohnouti... A milují přední místa na večeřích a přední stolice v shromážděních.“ /Ev. sv. Mat. 23, 4. 6./

„Ale vy ne tak. Nýbrž kdož největší jest mezi vámi, budiž jako nejmenší, a kdož vůdce jest, jako sloužící.“ /Ev. sv. Luk. 22, 26./

„Běda tomu, kdož lakomě hledá mrzkého zisku domu svému, aby postavil na místě vysokém hnízdo své, a tak znikl nebezpečností.“ /Abakuk 2, 9./

„...povýšil jedny z vás nad druhé v hodnostech, aby vás zkoušel tím, čím vás obdařil.“ /kor.6:165/

„A Bůh věru koupil od věřících jejich osoby i jejich majetky s tím, že jim budou dány zahrady.“ /kor. 9:112/111/

Kapitola II. a III.

Poutník dostal Všudybuda za vůdce

Mámení se přitovaryšilo

V těchto kapitolách se Komenský podle své biblické víry rozchází s chápáním světa podle lidské moudrosti

„Kde pak jakého vůdce máš?“, řekl Všudybud. Já odpověděl: „Žádného nemám, Bohu a svým očím se důvěřuji, že mne nezavedou.“ (14).

I šli jsme; a já řekl: „Nu rád se podívám, jaký jest toho světa běh, a také-li v něm co jest, čehož by se člověk bezpečně držet mohl.“ To slyše Všudybud můj, zastavil se a řekl: „Příteli, jdeš-li ty s tím úmyslem, ne aby věci naše spatře obliboval, než aby o nich dle rozumu svého soud vynášel, nevím, jak by s tím královna naše, Její Milost, spokojena byla.“ (14)

„I kdo je to královna vaše?“ dím já. Odpověděl: „Ta, kteráž všecken svět a běh jeho řídí, od končin až do končin: slove Moudrost, ač někteří mudrlanti Marnost ji říkají.“ (14)

Všudybud zde mluví o moudrosti světa, tj. královně světa, čili lidské moudrosti, kterou v knize také nazývá marností. Komenský tuto část druhé kapitoly doslova nazval: Marnost, královna světa.

„Oni mne popudili k horlení skrze to, co není Bůh silný, rozhněvali mne svými marnostmi.“ /Deuter. 32, 21./

„Rozprostíral jsem ruce své na každý den k lidu zpuřnému, který chodí cestou nedobrou za myšlenkami svými.“ /Izai. 65, 2./

„...opustili zákon můj, kterýž jsem jim předložil a neposlouchali hlasu mého... Ale chodili za myšlenkami srdce svého...“ /Jerem. 9, 13. 14./

„...vy chodíte jeden každý podle zdání srdce svého zlého, neposlouchající mne.“ /Jerem. 16, 12./

„Doufej v Hospodina celým srdcem, na rozumnost pak svou nespolehej.“ /Přísl. 3, 5.“/

„Hospodin ruší rady národů, a v nic obrací přemýšlování lidská. Rada pak Hospodinova na věky trvá.“ /Žalm 33, 10. 11./

„Vězte, že život pozemský je pouze hra a zábava, marná okrasa, vzájemné vychloubání mezi vámi a soupeření v rozmnožování majetku a dětí.“ /kor.57:19/20/

Tlumočníkem této světské moudrosti je Mámení, kterým se všem do mysli vkládá dobromyslnost a přesvědčení, že vše je uspořádáno znamenitě a ušlechtilé. Takové to dnešní velmi pozitivní myšlení, jehož cílem podle Komenského je, aby si člověk uspořádání světa a to, co se mu o něm říká, oblíbil a na tom přestal.

„Příteli, neměj za zlé, rád bych také tvoje jméno věděl!“ Kterýž řekl: „Já sem tlumočník královny světa Moudrosti, kterýž sobě to poručeno má, abych, jak se čemu v světě rozuměti má, vyučoval. Protož já všechněm, co jich v světě uhledáš, starým i mladým, urozeným i neurozeným, hloupým i učeným, všecko, co k pravé světské moudrosti přináleží, v mysl vkládám a je k veselosti a dobromyslnosti přivodím...“ (14)

„Ale jakž jsem se ohlédl na všechny skutky své, kteréž činily ruce mé, a na práci usilovně vedenou, a aj všecko marnost a trápení ducha, a že nic není užitečného pod sluncem.“ /Kazatel 2, 11./

„Srdce moudrých v domě zármutku, ale srdce bláznů v domě veselí.“ /Kazatel 7,4./

„Nemilujtež světa ani těch věcí, kteréž na světě jsou.“ /I. Epišt. sv. Jana 2, 15./

Komenský se velmi zajímal o světské poznání a vzdělání. Dodnes je slavným pedagogem. Jsem ale přesvědčen, že poznání pro něj bylo (a bylo by i to dnešní) pořád jen ta světská moudrost tlumočená mámením, a proto by k jejím kladným výsledkům přistupoval s rozmyslem a k jejím možnostem skromně a před negativními důsledky nezavíral oči, jak dnes mnozí činí. O lidském poznání Komenský sám hovoří ve svém dopise, při popisu své rozpravy s René Descartem: „Rokovali jsem asi čtyři hodiny: on nám vykládal taje své filozofie, já zase jsem hájil přesvědčení, že všechno lidské poznání, jehož se nabývá pouhými smysly a úvahami, je nedokonalé a mezerovité“. (21)

„On uvodí rádce v nemoudrost, a z soudců bláznů činí.“ /Job 12, 17./

„On odjímá srdce předním z lidu země a v blud je uvodí na poušti bezcestné.“
/Job 12, 24./

„Dokud vyhledávati budu rady v mysli své, a den ode dne svíratí se v srdci mém?“ /Žalm 13, 3./

„Hospodin ruší rady národů a v nic obrací přemýšlování lidská. Rada pak Hospodinova na věky trvá...“ /Žalm 33, 10. 11./

„Nade všecky své učitele rozumnější jsem učiněn, nebo svědectví tvá jsou mé přemýšlování.“ /Žalm 119, 99./

„Výmyslků nenávidím, zákon pak tvůj miluji.“ /Žalm 119, 113./

„Proto že nenáviděli umění a bázně Hospodinovy nevyvolili, aniž povolili radě mé, ale pohrdali všelikým domlouváním mým. Protož jísti budou ovoce skutků svých, a radami svými nasyceni budou.“ /Přísl.1, 29. 30. 31./

„Rozprostíral jsem ruce své každý den k lidu zpuštěnému, kteříž chodí cestou nedobrou za myšlenkami svými.“ / Izai.65, 2./

„Hospodin zná myšlení lidská, že jsou pouhá marnost.“ /Žalm 94,11./

„Říkají: Neexistuje leč tento náš život pozemský, zemřeme a žijeme a pouze čas nás zahubí. Však o tom, co říkají, žádné vědomosti nemají, a jenom se tak dohadují.“
/kor.45:23/24/

„...pravda jen Bohu náleží, a to, co si lživě vymyslili, je opustí.“ /kor.28:75/
„Vědění je pouze u Boha...“ /kor.46:22/23/

Kapitola IV.

Poutník uzdu a brýle dostal

V této kapitole poutník Komenský uzdu dostal, aby povolně šel.

I pohledím sobě na tu uzdu, a aj, sšitá byla z řemení Všetečnosti, a udidla její byla z železa Urputnosti v předsevzetích, a porozuměl sem, že k prohlédání světa ne jako prve dobrovolně půjdu, ale těkavostí a neukojitedlností mysli své násilně tažen budu. (14)

Dále poutník od Mámení brýle dostane, aby skrze ně na svět hleděl. Naštěstí mu brýle křivě nasadí, takže poutník na svět i přirozeně se bude moci dívat. Brýle byly složené z Domnění a Zvyku.

Byly pak brýle ty, jakž sem potom vyrozuměl, z skla Domnění vykroužleny; a rámcové, v nichž byly ufasované, byli z rohu, jenž Zvyk slove. (14)

A poutník odchází do světa: Ač ste mi ústa sevřeli a oči zastřeli, věřím však svému Bohu, že mi rozumu a mysli nesvážete. Půjduť a podívám se, co pak ten svět jest, na nějž paní Marnost chce, aby se hledělo, avšak vlastníma očima aby se nehledělo. (14)

Kapitola VI.

Osud rozděluje povolání

O životě člověka rozhoduje osud. V Bráně rozchodu, z níž každý, jak komu los padne, k tomu či onomu povolání se obrací. Jen výjimečně Osud dovolí člověku, aby mohl prozkoumat všechny povolání, všechny způsoby života, a pak aby si mohl vybrat ten, který se mu nejvíc líbí. To bylo dovoleno Osudem poutníkovi Komenskému.

...takž já k němu přistoupě, pokorně žádost svou přednáším, já že sem tím oumyslem přišel, abych sám všecko prohlédl, a teprve co by mi se líbilo, sobě vybral. Osud odpověděl: „Synu, vidíš, že toho jiní nečiní, ale co se jim podá neb naskytne, toho

se drží. Však poněvadž toho tak žádostiv, dobře;“ a napsav cedulku, „Speculare“ (tj. Dívej se neb Zpytuj) dal mi a pustil mne. (14)

„On pak jestliže při čem stojí, kdo jej odvrátí? A vykoná uložení své o mně...“
/Job 23, 13. 14./

„Srdce člověka přemýšlí o cestě své, ale Hospodin spravuje kroky jeho.“
/Přísl.16, 9./

„Mnozí úmyslové jsou v srdci člověka, ale uložení Hospodinovo toť ostojí.“
/Přísl. 19, 21./

„...navštívím ovoce pyšného krále Assyrského... Nebo řekne: V síle ruky své to jsem vykonal, a v moudrosti své, nebo jsem rozumný byl, a odjal jsem meze národů, a poklady jejich jsem vzebral... Zdaliž se bude sekera velebiti nad toho kdo jí seká?“
/Izai.10, 12. 13. 15./

„...není v moci člověka cesta jeho, aniž jest v moci muže toho, kterýž chodí, aby spravoval krok svůj.“ /Jerem.10, 23./

„Nemohu si sám ani prospět, ani uškodit, leda bude-li Bůh chtít.“ /kor.7:188/

„...Osud jejich však v rukou Božích byl, leč většina z nich to nevěděla.“ /kor. 7: 128/131/

„Což jsi neviděl toho, jenž hádal se s Abrahamem ohledně Pána svého jen proto, že Bůh mu dal království? A hle, pravil Abraham: Pán můj je ten, jenž život i smrt dává. A odvětil: Já jsem ten, kdo život a smrt dává! I řekl Abraham: Bůh přivádí slunce od východu, dej mu tedy ty vyjít na západě!“

Tato Komenského víra v osud, ve vůli boží, v předurčenost našich životů by mohla přinést naší společnosti, kde každý svého štěstí strůjcem a kde je podle mého názoru nepřírozená proporce mezi těmi, co si to myslí a těmi, co jsou opačného názoru, nečekaně mnoho pozitivního. Určitě by vedla ke zcela jinému vztahu jedněch lidí k druhým. Lidé, kteří jsou přesvědčeni, že modelují svůj osud vlastníma rukama a mají pocit, že se jim daří, se prostě začnou považovat za takové kvalitnější výtvořiny přírody a náhody a stanou se zcela přirozeně arogantními vůči těm, kteří jsou úspěšní méně. Jiní

lidé, kteří si myslí, že jejich dobrý osud je odměnou Boží za jejich pracovitost nebo jiné zásluhy a pílí, jsou arogantní právě proto, že druhým připisují stejné možnosti, jako měli oni. Ale jedině lidé zcela věřící v osud bez zásluh se před druhými nepovyšují ani neponižují (a to ani uvnitř svého srdce). To znamená, že ti obdaření musejí dávat, ti méně obdaření nezávidět. Proto si myslím, že větší víra více lidí v osud by pro společnost znamenala velký přínos právě v tom, že by snížila míru arogance ve společnosti a vrátila dobré jméno skromnosti.

„...neříkej v srdci svém: Moc má a síla ruky mé způsobila mi tato zboží.“
/Deuter. 8, 17./

„neříkej - to se mi děje pro spravedlnost mou.“ /Deuter. 9, 4./

„Aj tatoť byla nepravost Sodomy...: Pýcha, sytost chleba a hojnost pokoje. To ona majíc,... ruky však chudého a nuzného neposilňovala.“ /Ezech.16, 49./

„...zbohatl jsem a žádného nepotřebuji, a nevíš, že jsi bídny, a mizerný, i chudý, i slepý, i nahý.“ /Zjev. sv. Jana 3, 17./

„Chcete uctívat, co sami jste vytesali, zatímco je to Bůh, jenž stvořil vás i to, co jste udělali?“ /kor.37:94/96/

„On je ten,...jenž povýšil jedny z vás nad druhé v hodnostech, aby vás zkoušel tím, čím vás obdařil...“ /kor. 6:165/

Kapitola VII.

Poutník prohlédá ryňk světa

Sedmá kapitola je všeobecnou kritikou jednání lidí ve společnosti. Před druhými lidmi, říká Komenský, jsou lidé pokrytci a nosí masku, aby docílili co nejpěknějšího vzezření. Jsou-li sami nebo se sobě rovnými, masku snímají a stávají se zvířaty a nejrůznějšími potvorami. Nejvíce se jich podobá opicím. Přetvářku neustále podle potřeby mění. Všichni mluví, nikdo nikoho neposlouchá.

Hledím tedy sobě na ně ostřeji a spatřím nejprv, že každý v houfu mezi jinými chodě, škrabošku na tváři nosí, odejda pak, kde by sám neb mezi sobě rovnými byl, ji snímá; a do houfu jíti maje, zase připíná... I hledím znovu a vidím, jak někteří uměle

s těmi škraboškami zacházeli, hbitě je zsmykajíce i vstavujíce, takže v okamžení sobě, kde viděli potřebu, jinou tvárnost dáti uměli. A tu sem již začínal běhu světa toho vyrozumívati; ale mlčel sem. (14)

I zděsím se a řeknu: „Však pak já toto potvory jakési vidím. [...] Když pak lidmi býti chtějí, nechť jsou: já však, co vidím, vidím.“ (14)

„...A když přestoupili to, co jim bylo přikázáno, pravili jsme jim: Buďte opicemi odpornými!“ /kor. 7: 166/

„...neoklamávejte jeden druhého, ale boj se každý Boha svého...“ /Levit. 25, 17./

„Lež mluví jeden každý s bližním svým, rty úlisnými z srdce dvojitého řeči vynášejí.“ /Žalm 12, 3./

„Nebude bydleti v domě mém činící lest, a mluvící lež nebude míti místa u mě“ /Žalm 101,7./

„Zdali zastávájíce Boha silného, mluvíte máte nepravost? Aneb za něho mluvíte máte lest?“ /Job 13, 7./

„Všeliký člověk jest lhář.“ /Žalm 116,11./

„...když hovořili jste jazyky svými něco, o čem neměli jste žádné vědění. A považovali jste to za nicotné, zatímco u Boha je to nesmírné.“ /kor.24:14/15/

Z hlediska naší doby je však asi nejzajímavější pohled Komenského na práci. Podle něj nikdo nezahálí, všichni pracují usilovně. Někteří tak usilovně, až se prací strhnou. Komenský ale vidí tyto práce jako většinou marné, zbytečné a neužitečné namáhání. Svůj nebeský duch lidé používají na špatné věci. Úředníci srdnatě poroučejí, druzí s velkou srdnatostí poslouchají. Jeden druhému se plete. Všude se stavějí překážky, nikdo je neodstraňuje, nikdo se jim nevyhýbá, nikdo nikoho nevaruje. Kdo pod svým břemenem umře, hned má dost nástupců, kteří se o břemeno po něm poperou. Co kdo postaví, to hned někdo zboří. Co kdo udělá, to jiný zkazí. Někteří nečekají a boří po sobě sami.

Málo pak tu byl kdo zahálivý, všickni se prací nějakou zanášeli: ale kteréž práce (a tohot' bych se byl nikdy nenadál) nic nebyly než aneb hříčky dětinské, aneb leda pachtování. (14)

„...v díle rukou svých zapletl se bezbožník.“ /Žalm 9, 17./

„...orání bezbožných jest hříchem.“ /Přísl. 21, 4./

„Aj, všickni ti jsou marnost, za nic nestojí dílo jejich, vítr a daremní věc jsou slitiny jejich.“ /Izai. 41, 29./

„Pro množství cest svých ustáváš, aniž říkáš: Daremnéť jest to. Nalezla jsi sobě sběh ku pomoci, proto neželíš práce.“ /Izai. 57, 10./

„Takto praví Hospodin: Jakou shledali otcové vaši při mně nepravost, že se vzdálili ode mne, a chodíce za marností, marní učinění jsou.“ /Jerem. 2, 5./

„...hněvají mne dílem rukou svých, dí Hospodin.“ /Jerem. 32, 30./

„Pro množství kupectví tvého u prostřed tebe plno jest bezpráví...“ /Ezech 28,16./

„...nátisk a zhoubu odložte, a soud a spravedlnost konejte, sejměte těžké roboty vaše z lidu mého, praví Panovník Hospodin“ /Ezech. 45, 9./

„...o čemž pracují lidé a národové až do ustání nadarmo, oheň zkazí.“ /Abak. 2, 13./

„...Nemůžete Bohu sloužiti i mamonu.“ /Ev. sv. Mat. 6, 24./

„...kdokoliv si přeje obdělávat pole života pozemského, tomu z něho dáme část, avšak nebude mít podílu žádného v životě budoucím.“ /kor.42:19/20/

Nakonec Komenský mezi lidmi spatřil Smrt, která se mezi nimi procházela, ale nikdo na ni nedbal. Lidé dokonce sami vkládají šípy proti sobě do rukou Smrti svojí nestřídmostí, všetečností a nezdrženlivostí.

„Kde pak ta Smrt těch šípů tak mnoho bere, že se z nich nikdy nevystřelí?“ I hledím a spatřím, že ona žádných svých šípů neměla, než luk toliko: šípy pak od lidí brala, každý od toho, kterého ním trefiti měla. (14)

Kdo trefen byl, křičel, řičel, řval... když nohy stáhna dýchatí přestal, svolajíc se, zpívali sobě okolo něho, jedli, pili, výskali... Potom se ho chytli, vlékli a vyhodili jej přes ohradu do tmavé té jámy, kteráž okolo světa jest. A vrátili se odtud, hýřili opět, Smrti žádný nevyhýbal, pilně toliko, aby na ni bedlivě dbaje. (14)

„Ach, žel buď na věky Bohu, že my bídní smrtelní lidé k neštěstí svému tak slepí jsme!“ Odpověděl mi tlumočnick: „Můj milý, byla-liž by to moudrost myšlením na smrt trápit se? Zvlášť poněvadž každý ví, že ji neunikne, lépe jest nehleděti na ni: než hleděti svého a dávatí sobě dobrou mysl...“ Na to jsem řekl: „Záleží-liť v tom moudrost, tedyť já tomu zle rozumím;“ a mlčel sem. (14)

Nám se tu opět nabízí otázka, zdali je pro nápravu společnosti lépe vidět ji negativně jako Komenský prostřednictvím svého objektivu víry a Písma, anebo je lepší hledat na každé špatnosti něco pozitivního, jak si to často žádá právě aktuálním „Mámením“ stvořený obyčej naší současnosti. Já osobně jsem přesvědčen, že v tomto případě se chová utopisticky spíš naše společnost, když věří tomu, že ji tzv. pozitivní vylepšování vzhledu může polepšit, stimulovat k vyšším výkonům nebo dokonce, jak je právě moderní, přivést ji od deklarovaných lidských práv i k právům reálným. Bylo by lépe poučit se od Komenského a převzít jeho drsnou upřímnost.

Kapitola VIII.

Poutník prohlédá stav a řád manželů

Svoji podrobnou pesimistickou úvahu o manželství v této kapitole Komenský uzavírá tím, že když se manželství nejlépe zdaří, sladké se s hořkým mísí a nedá se říct, zda v něm je víc potěšení či žalosti. Bez něho i v něm teskno bývá. Komenský popisuje manželství jako nejukrutnější vězení, nerovné spojení, dřinu s uživením rodiny, hrozné trampoty s dětmi, trampoty když děti nejsou, rozmnožení starostí, neustálý boj mezi mužem a ženou, porobu nad smrt horší atd.

„Ó nejukrutnější vězení, do něhož kdo se jednou dostane, na věky k vysvobození naděje nemá,“ [...] Měli zajisté na větším díle dlouhé řady dětí okolo sebe, uzdami k sobě spřipínaných, kteříž jim křičeli, vřeštěli, smradili, nešvařili, stonali a mřeli; ať

mlčím, s jakými bolestmi, pláčem a nebezpečností vlastního života na svět jich dostávali. (14)

Komenský zde také popisuje tesknotu, když smrt navštíví jednoho z manželů. Komenskému zemřela manželka a děti při morové epidemii v roce 1622 a Labyrint byl dopsán před Vánoce roku 1623. (33)

„...kdo ženy nemá, pečuje o to, což jest Páně, kterak by se líbil Pánu. Ale kdo se oženil, pečuje o věci tohoto světa, jak by se líbil ženě.“ /I. Epišt. sv. Pav. k Korint. 7, 32,33./

„...všelikého muže hlava je Kristus, a hlava ženy muž...“ /I. Epišt. sv. Pav. k Korint. 11, 3./

„...ženě nedopouštím učiti, ani vládnouti nad mužem, ale aby byla v mlčení.“ /I. Epišt. sv. Pavla k Tim. 2, 12./

Myslím, že naše dnešní manželství by Komenskému nepřipadalo o moc jiné než to, které v Labyrintu popsal. Jednu změnu k lepšímu by však Komenský ocenil. Tu, že manželství už často není nejukrutnější vězení.

Kapitola IX.

Poutník prohlédá stav řemeslníků

V této kapitole poutník prohlédá stav řemeslníků. Každé lidské řemeslo, každá práce, má své nepohodlí a nebezpečí. Jedni se při své práci pálí ohněm, druzí se máčí ve vodě a třesou se zimou. Všichni jsou z toho nemocní. Někteří se namáhají až se strhnou, jiní, kteří se dřou méně, činí o to víc nepravostí a podvodů. Je mezi nimi hodně chudých. A ve všech těch pracích se lidé se škodou jako se ziskem potkávají. Navíc je mezi nimi mnoho závisti.

Viděl jsem zajisté, jak někteří oslovské práce měli, s nimiž se až do potu, a do ustání, a do upadu, a do urazu, a do přetížení natáhali a namáhali: oni však přece tím svým bídným pachtováním chleba sotva obhájití mohli. Viděť sem jiné, takt' jest, že se

lehčeji a zištněji živil: ale zase, čím méně kvaltování, tím víc nepravosti a fortelů tu bylo. (14)

Druhé, viděl sem, že všechna práce člověka jest pro ústa jeho. Nebo co kdo uhnal, vše to sobě a svým do úst vecpal... Takže jsem to patrně viděl, že se těmi lidskými zaměstnáními jen voda přelívá: dobývají se peníze a odbývají zas; s tím rozdílem, že snáze odcházejí než přicházejí... (14)

...všudy sem mnoho nesnadnosti znamenal. Než se kdo do obchodu vpravil, dobrý díl života mu minul; a vpravě se, neda-li velmi bedlivého na sebe pozoru, hned mu zase všechno zpět šlo... (14)

...shlédl sem mnoho všude falše a šalby. Co kdo dělal, zvláště jinému, vše jen aby odbyl, ledabylo dělal; práci svou mezitím, jak nejvýš mohl, velebě a nadsazuje. (14)

Většina těch zaměstnání jsou pouhá marnost, většina jich je zbytečná. Pracuje se jen pro tělo. Přitom lidskému tělu stačí skrovničké jídlo, skrovničké roucho, skrovničké stavení, a z toho plyne, že také skrovničké práce a péče je pro ně třeba. Pečovat bychom měli hlavně o duši. Komenský se zde lidem přímo vysmívá za to, jaká nebezpečí a ohrožení života jsou schopni podstoupit pro zisk přebytečných a marných věcí. A když při tom jen o vlásek uniknou smrti, jsou okamžitě schopni vrhat se do týchž nebezpečí znovu.

...nalezl sem tu mnoho zbytečných marností; nýbrž větší díl těch zaměstnání že nejsou než sama pouhá marnost a neúčinné bláznovství, poznal jsem jistotně. Poněvadž zajisté lidské tělo skrovničkým a prostičkým jídlem a pitím se přechovati, skrovničkým a prostičkým rouchem přiodíti; skrovničkým a prostičkým staveníčkem přichrániti dá: patrně jest, že maličké a skrovničké o ně péče a práce potřebí, takž jak za starodávna bývalo. (14)

Toho pak tuto, shledal sem, že svět souditi neb neumí, neb nechce, poněvadž k vycpávání a nalívání břicha tak mnoho a tak neobyčejných věcí užívati zvykli, že k shledávání jich veliký lidu díl po zemi i po moři kvaltovat se a sílu i život všanc sázeti musí: na kterýchž zpracování opět obzvláštní mistři býti musejí. Podobně se s shledáváním k šatstvu a stavení rozličných materií a s dáváním jim rozmanitým

potvorných křtaltů nemalý lidu díl zaneprazdňuje: což vše zbytečné a marné, často i hříšné jest. Tak podobně řemeslníky sem spatřil, jejichž všecko umění a práce jest, dětinské titěrky aneb také jiné hříčky k strojení kratochvílí a maření času dělati. Jiné nadto, jejichž práce byla, nástroje ukrutnosti, meče, dýky, čekany, ručnice etc.... Než to vím, kdyby se z těch jejich prací, co nepotřebného, zbytečného a hříšného v nich jest, vyníti a odmísiti mělo, že by větší díl lidských obchodů klesnouti musel. (14)

Krásně Komenský líčí mořskou plavbu a bouře, kterou sám zažil při cestě z Anglie roku 1641. Tuto část Komenský do Labyrintu vložil až na počátku svého amsterodamského pobytu. (33)

Vtom zavane vítr. Nuž chasa naše zhůru, běhati, skákati, křičeti, výskati začnou: jeden se chytá toho, jiný jiného; někteří po těch provazích zhůru a dolů co veverka sebou házejí, bidla spouštějí, rohože jakési svinuté rozpouštějí... I hledím, a aj..., všecko to počne nad námi fičeti, a pod námi se voda stříkati: a než já zvím, anť se nám břeh, i země, i všecko z očí ztratí... „Není-li to předce těžká opovážlivost, tak vzteklým živlům, vodě a větru, život svůj svěřiti a tak zumyslně v hrdlo smrti lézti, od niž tu nic dále nejsme než na dva prsty; jak totiž tlusté jest prkno to mezi mnou a strašlivou propastí.“ (14)

Tlumočník: „Ne každý jest tak rozmazlený, milý brachu, statek a zboží pro nahnání jeho musí se člověk i života odvážiti.“ Na to já: „Co jsem hovado, abych pro tělo toliko a tělu naháněje život všanc sázel? Bá, však toho ani hovado nečiní, člověk ovšem, přednější věc v sobě maje, duši, té by zisků a rozkoší hleděti měl.“ (14)

„Proč vynakládáte peníze ne za chléb, a práci svou za to co nenasycuje?... nechť se kochá v tuku duše vaše.“ /Izai. 55, 2./

„...ne samým chlebem živ bude člověk, ale vším tím, což vychází z úst Hospodinových, živ bude člověk.“ /Deuter. 8, 3./

„...v díle rukou svých zapletl se bezbožník.“ /Žalm 9, 17./

„...orání bezbožných je hříchem.“ /Přísl. 21, 4./

„Pro množství cest svých ustáváš, aniž říkáš: Daremné? je to...“ /Izai. 57, 10./

„...chodíce za marností, marní učinění jsou.“ /Jerem. 2, 5./

„Nepečujtež tedy říkající: Co budeme jísti? Aneb co budeme pít? Aneb čím se budeme odívati?... Vít' Otec váš nebeský, že toho všeho potřebujete. Ale hleďte nejprv království Božího a spravedlnosti jeho, a toto vše bude vám přidáno.“ /Ev. sv. Mat. 6, 31. 32. 33./

„...nesnadné jest doufajícím v statek do království božího vjíti.“ /Ev. sv. Marka 10, 24./

„Ale majíce pokrm a oděv, na tom přestaneme.“ /I. Ep. sv. Pavla k Tim. 6, 8./

„Nechť nebudí obdiv tvůj jmění jejich ani děti jejich! Bůh si je tím přeje pouze potrestat v životě pozemském a chce, aby duše jejich odešly, zatímco jsou nevěřící.“ /kor.9:55/

Myšlenky Komenského obsažené v této kapitole by pravděpodobně každého dnešního člověka šokovaly. V době, kdy téměř každý usiluje o co největší nahromadění hmotných statků a je to všeobecně považováno za cíl nebo jeden z hlavních smyslů života, i když samozřejmě vyvážený společenským přínosem té činnosti a schopnostmi té užitek přinášející osoby, by Komenský přinejmenším vypadal jako velký podivín. Lidé se vzájemně zasypávají tunami výrobků a služeb, které jim mají přinášet komfort a pohodlí, ale jejich produkce a opatrování a hlavně škody, které tím na zemi působí, jim potom přinášejí možná víc dřiny, než jim tyto výtoby dávají onoho pohodlí.

Ale největší a pro dnešek nepochybně nejpřínosnější ideou Komenského je uvědomění si toho, že je třeba skrovničké práce na získání ve skutečnosti skrovničkových potřeb člověka. Místo neustále rostoucího uspokojování i těch nejnemožnějších a nejzbytečnějších potřeb vede lidi k obyčejné skromnosti, což je vzhledem k počtu obyvatel země a ekologickým problémům cesta vedoucí snad až k záchraně života na zemi. Komenský by určitě nebyl propagátorem kapitalistické prosperity a ani socialistického rozvoje výrobních sil. Vždycky však byl stoupencem skromnosti takové, jakou ji zná bible. K posílení její úlohy, nyní kapitalismem silně opovržené, jeho myšlenky bezesporu směřují. Komenský sám na konci XXXIX. kapitoly ústy Krista říká: „Sláva tvá buď nízkým býti.“

Kdybychom chtěli vyjádřit obsah bible, mohli bychom např. napsat: Pýcha je zlo, skromnost (chudoba duchem) je dobro. Řekl bych, že biblickou pýchu člověka nejlépe charakterizuje následující citát:

„Zlořečený ten muž, který doufá v člověka, a kterýž klade tělo za rámě své, od Hospodina pak odstupuje srdce jeho.“ /Jerem. 17, 5./

A skromnost zase tyto dva velmi krátké citáty:

„A co máš, ještě bys nevzal?“ /I. Epiš. sv. Pav. ke Korint. 4, 7./

„...darmo jste vzali, darmo dejte.“ /Ev. sv. Mat. 10, 8./

„Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich je království nebeské.“ /Ev. sv. Mat. 5, 3./

„...kdož největší je mezi vámi, budiž jako nejmenší, a kdož vůdce jest, jako sloužící.“ /Ev. sv. Luk. 22, 26./

„Jestliž pak získá veliký pobožnost s takovou myslí, kteráž na tom, co má, přestati umí.“ /I. Epišt. sv. Pav. k Tim. 6, 6./

„...nesnadně ti, kdož statky mají, do království Božího vejdou. /Ev. sv. Luk. 18,24./

„...každý, kdož se povyšuje, bude ponížen, a kdož se poníží, bude povýšen.“ /Ev. sv. Luk.14, 11./

„Zahynulé hledati budu... nemocné posílím, tučnou pak a silnou zahladím, nebo je pásti budu v soudu.“ /Ezech. 34, 16./

„A ty bys hledal sobě velikých věcí? Nehledej. Nebo aj já uvedu bídu na všeliké tělo, ale dám tobě život tvůj místo kořisti.“ /Jerem. 45, 5./

Kapitola X.

Poutník stav učených prohlédá

O učených, vzdělaných Komenský ironicky říká, že se zabývají zkoumáním ušlechtilých věcí, což smrtelné lidi nesmrtelnému Bohu téměř rovné činí, aby jako vševědoucí byli, všechno znajíce. A poté následuje kritika tohoto stavu.

O vzdělání lidí rozhoduje, jaký kdo má měšec, zadek, hlavu, mozek. Učenci musí mít ruce, jazyk, oči, uši, smysly a mozek jiný než hloupý lid. K jejich přeformování slouží rákoska. Někteří učenci mají oči a nemají jazyk, jiní mají jazyk a nemají oči, někteří mají jen uši, ale jsou bez očí a jazyka. Někteří do sebe cpou knihy, které ani nestráví, a po kterých i mřou. Někteří proto do sebe knihy necpou, ale do mošen, pytlů, pokojů a knihoven si je dávají. Nečtou je a nepoužívají.

I dím: „Co pak tito laškují?“ Odpoví tlumočník: „Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti bibliotéku.“ „I když ji neužívá?“ dím já. A on: „I ti, kdož bibliotéky milují, mezi učené se počítají.“ Já sobě na mysli: „Jako někdo kladiv a klišť hromady maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře.“ (14)

Komenský ještě píše o mísení obsahů různých knih, z čehož vznikají mnohé škodlivé věci. A dlouze popisuje nikdy nekončící boj mezi učenými a jejich vzájemnou nenávist, o které říká, že ji ani u řemeslníků nespátřil, a která trvá i po jejich smrti.

„Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou... Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti.“ /Exodus 20, 4.5./

I myšlenky, teorie, doktríny jsou podle bible jen jakýmsi podobenstvím pravdy, protože nejsou absolutní pravdou.

„Proto, že opustili mne otcové vaši, dí Hospodin, a chodíce za bohy cizími, sloužili jim a klaněli se jim, mne pak opustili a zákona mého neostříhali. Vy pak mnohem jste hůře činili nežli otcové vaši, nebo aj vy chodíte jeden každý podle zdání srdce svého zlého, neposlouchajíce mne.“ /Jerem.16, 11. 12./

„Kteřížto řekli: To nic, nebo za myšlenkami svými půjdeme, a jeden každý zdání srdce svého nešlechetného vykonávati budeme.“ /Jerem.18,12./

„Neučiníš neprávě v soudu.“ /Levit. 19, 15/

„...ti pak, kdož nesoudí podle toho, co Bůh seslal, jsou hanebníci.“ /kor.5:51/47/

Soudem se rozumí ustanovení Boží o tom, co je dobré a co člověk má dělat, a co je zlé, co tedy nikdy dělat nesmí. Učinit neprávě v soudu znamená soudit (činit) v rozporu s tímto Božím soudem.

„Hospodin zná myšlení lidská, že jsou pouhá marnost.“ /Žalm 94, 11./

„Běda synům zpuřným, dí Hospodin, skládajícím radu, která není ze mne...“
/Izai. 30,1./

„Moudrost zajisté světa tohoto bláznovství je u Boha.“ /I. Epišt. sv. Pav. Korint. 3, 19./

„Nebo přijde čas, že zdravého učení nebudou trpěti, ale podle svých vlastních žádostí shromažďovati sami sobě učitele. A odvrátí uši od pravdy.“ /II. Epišt. sv. Pav k Timot. 4, 3./

„Kterýž lapá moudré v chytrosti jejich; nebo rada převrácených bláznová bývá.“
/Job 5, 13./

„...pravda jen Bohu náleží, a to, co si lživě vymyslili, je opustí.“ /kor.28:75/

Ani tady není cítit, že by Komenský měl nějakou přehnanou úctu ke svým kolegům vzdělavcům. Myslím si, že i my dnes bychom se od Komenského měli v tomto bodě hodně poučit. Naše přehnané uctívání vzdělání (vedle bohatství) vede podle mého názoru postupně k tomu, že jeho nositelé se stávají téměř tímtež, čím bývala dříve aristokracie. Ke vzdělání se stále častěji tlačí ne ti, kteří mají zájem o nějakou vědní disciplinu, ale mnohdy zejména ti, kteří touží výhradně po výsadním „aristokratickém“ postavení, které ze vzdělání často vyplývá. Svoji kvalifikaci pak ani nemají potřebu využívat nějak jinak než k dosažení a zajištění vyššího postavení. Dosáhnou-li toho, využívat vzdělání z lenosti odmítají a využívají spíš tu moc, kterou jim ono postavení dává, pro sebe.

„...nyní blahoslavíme pyšné. Ti, kteříž páší bezbožnost, vzdělávají se...“
/Malach. 3, 15./

Kapitola XI.

Poutník přišel mezi filozofy

V této kapitole poutník přichází mezi filozofy s velkou nadějí: „Tuť se snad bohdá jistému něčemu naučím.“ (14)

Podle průvodce Všudybuda, který provází Komenského Labyrintem, filozofové hledají prostředky k napravení nedostatků lidských a pravou moudrost. Téměř k tajnostem božím dosahují. Ale i u nich poutník nachází veliké chyby. Nejlépe to Komenský vyjádřil větou: Každý vyje a každý jináč. Homerus zpíval, Aristoteles disputoval, Diogenes z sudu vykoukaje všechny mimo jdoucí haněl, Seneca mezi tunami zlata sedě chudobu vychvaloval atd. Každý z filozofů vysloví jen nějakou svou zvláštní, často směšnou myšlenku. Tady k poutníkovi přistoupí Pavel Tarsenský a řekne mu: „Zdá-li se sobě kdo moudrým býti v tomto světě, budiž bláznem, aby moudrým učiněn byl. Moudrost zajisté světa tohoto bláznovství jest u Boha. Nebo psáno jest: Zná Pán přemýšlování moudrých, že jsou marná.“ (14). Zde Komenský přímo cituje I. Epiš. sv. Pav. k Korint. 3, 18. 19. S tím se poutník ztotožňuje a od filozofů odchází.

„Na tobě přestávati sluší, ó Bože...“ /Žalm 65, 2./

„Rozptyluji znamení lhářů, a z hadačů blázny dělám; obracím moudré nazpět, a umění jejich v bláznovství.“ /Izai. 44, 25./

V další části kapitoly Komenský ukazuje marnost, nedůvěryhodnost a omylnost dalších věd a umění od gramatiky přes fyziku po historii a politiku. Říká k tomu následující: V každém oboru co někdo vymyslí, hned to jiný zpochybní.

Zajímavý pro nás určitě je pohled na básníky, kteří podle Komenského veškeré umění věnují na oslavu toho, kdo jim pochlebuje.

Rétorika např. sice dokáže naučit působivě používat jazyk, ale používá jej jak pro obhájení pravdy, tak lži.

Spory gramatiků připadaly učitelům národů dětinské.

Dialektici vyrábějí brýle na to, jak se v rozumu přebírat. Ale každý jiné a pro skutečný život nic nepřinášející.

Přírodovědci marně hledají podstatu věcí: Já pak, nahlédaje také mezi ně pilně, patrně sem viděl, že zevnitřní sic šupinu a kůru zhmožděnou a rozmačkanou měli, netvrdí však skořepina, v níž zavínuté jádro leželo, ještě byla celá. (14)

O aritmetických Komenský mluví jako o lidech, kteří poví, kolik husí v stádě letí nebo v kolika hodinách cisterna pěti rourkami vyteče.

Geometrii se z kola snaží udělat kvadrát a tráví čas přemýšlením o jiných podobných marnostech.

O hudbě se Komenský vyjadřuje jen jako o maření času.

Astronomům jinak hvězdy tancují, než si oni myslí.

Astrologové jestliže v předpovědích jednou trefí, pětkrát chybí.

Historie je viděna podle toho, jakým objektivem se na ni díváme a kdo se na ni dívá.

O lidské etice Komenský v podstatě říká, že co lidé mají za dobré, to nedělají, a co se jim oškliví, k tomu jim srdce lne.

„Takto praví Hospodin: Nechlub se moudrý v moudrosti své... Ale v tom ať se chlubí, kdo se chlubí, že zná a rozumí mne.“ /Jerem. 9, 23, 24./

„A rozsuzuj mezi nimi podle toho, co seslal Bůh, a nenásleduj jejich učení scestná...“ /kor.5:52/48/

Možná, že by naší společnosti vůbec neškodilo, kdyby podle vzoru Komenského přestala téměř automaticky uctívat každého, kdo je doktor, bakalář, magistr nebo odborník jakéhokoli druhu. Titul vůbec není zárukou odbornosti a už vůbec ne moudrosti. Tím by se určitě snížila míra pýchy ve společnosti, což by se muselo velmi pozitivně projevit zvláště v politice, ekonomii, právu, ale i v medicíně a dalších oborech. Trochu méně bohorovnosti některých lídrů a šéfů by se zcela jistě promítlo do rozdělování statků tohoto světa, neboť ty jsou právě v jejich rukách. Tím, že by z vlastního přesvědčení více přáli nejen vzdělaným, úspěšným a zdravým, ale i nevzdělaným, neúspěšným a nemocným, by se zcela určitě výrazně zlepšila špatná finanční situace mnohých z nich. A ve veškerém rozhodování úředníků, soudců, lékařů,

psychologů, politiků ale i běžných lidí by bylo mnohem méně necitlivosti, brutálních chyb a omylů a na druhé straně více spravedlnosti a citlivosti tam, kde je třeba.

Člověk by si aspoň jako jednu z možností měl uvědomit ten fakt, že vlastně nemá nic, co nedostal. A nemyslím jen věci, vzdělání, postavení. Myslím tím právě ty schopnosti, kterými to získal. Proto se v Písmu píše, že „neříkej moc má“ a „neříkej pro spravedlnost mou.“ A Ježíš mluví jasně: „...darmo jste vzali, darmo dejte.“ /Ev. sv. Mat. 10, 8./

Kapitola XIII.

Poutník se na Rose-Crucios dívá

V této kapitole Komenský ukazuje, jak se lidé snadno a rádi nechají oklamat těmi, kteří jim slibují to, po čem lidé touží. V Komenského době to např. bylo „Růžové bratrstvo“. Učenci od Boha seslaní, kteří už všechno vědí a kteří lidem slibovali, že budou žít v dostatku stovky let. Vše skončilo prodáváním neexistujících věcí a nakonec utichlo.

A i když dnes se stále prodávají neexistující věci a nerealizovatelné myšlenky, jako např. komunismus, mnohem častěji se prodávají věci, které člověk opravdu nepotřebuje nebo které mu vysloveně škodí, jejichž jediným užitkem je zisk prodávajícího. Podle Písma by člověk tyto věci měl odmítat, a i když nedokáže odmítnout všechno jako to učinil Ježíš v následující citaci, neznamená to, že i malé odmítnutí nemá velký smysl.

„Opět pojal ho ďábel na horu vysokou velmi, a ukázal mu všecka království světa i slávu jejich. A řekl jemu: Toto všecko tobě dám, jestliže padna, budeš mi se klaněti. Tedy řekl mu Ježíš: Odejdiž satane, neboť psáno jest: Pánu Bohu svému klaněti se budeš, a jemu samému sloužiti budeš.“ /Ev. sv. Mat. 4, 8. 9. 10./

Nejaktuálnější myšlenka z této kapitoly Labyrintu je tato: Litovali předků svých, jimž se za jejich věků podobného nic nedostalo; sebe pak blahoslavili, jimž dokonalá filozofia již se plně podává. Takže bez omylu všecko věděti, bez nedostatku všeho dosti míti... A vždycky opětovali: šťastný, přešťastný náš věk. (14)

I v dnešní době se mnoho lidí domnívá, že naše vědění o věcech a chodu světa se téměř blíží do finále. Najdou se i takoví, kteří tvrdí, že lidstvo už ví všechno. Jiní předpokládají to, že společenské zřízení, ve kterém žijí, je to nejlepší možné a bude tu na věky. Komenský v Jednom nezbytném píše: Kde jsou všechny ty říše, které tolik hrdinů zakládalo domněle na pevných základech? Do základů jsou rozvaleny, takže z nich skoro nezbyvá památka. (12)

Poodkrývání tajů pozorovatelného a měřitelného světa vedlo společně se stále pokračující technickou vyspělostí mnoho lidí k odvratu od mystiky. Do srdcí se vrývá přesvědčení, že tak mnoho zjištěného a popsaného vylučuje nepoznatelné věci. Vylučuje Stvořitele. Lidé se smějí omylům a naivitě minulých generací. Lidé minulých dob mohli věřit, že život je pouze samoučelný a ze tmy pro nic za nic se objevující zrovna v této části vesmíru s mnohem větší oprávněností, než lidé dneška. Většinou ale tak nepřemýšleli. Poznání dnešní doby paradoxně vede lidi opačným směrem, než by se dalo předpokládat. Byla objevena dříve nepředstavitelná složitost a vzájemná provázanost mnoha jevů. Lidé zjistili, že pozorují to, co ještě pro předcházející generace vlastně neexistovalo. Zjistili mnohé omyly a neznalosti těchto generací a odmítli omylnost a neznalost svou vlastní. Veškerý zdokumentovaný zázrak se pro ně stal faktem, popsaným, a proto samozřejmým, veškerý neobjevený nebo neobjevitelný se pro ně stal nemožným mýtem. Neměřitelný a neviditelný svět téměř přestal existovat, popis toho objeveného, nad rozum provázaného světa, paradoxně vyloučil jeho rozumovou neuchopitelnost.

„...Avšak oni naopak za lživé prohlašují to, co věděním svým obsáhnout nemohou...“/kor. 10: 40/39/

Kapitola XV.

Poutník spatřuje právní nauku

Právo, právní nauku v době Komenského podle něj nezajímalo ani tělo ani duše. Jen majetek, jak jej každý může zachovat nebo z jiného na sebe převést při zachování řádu a svornosti.

Řekl jsem: „To je pěkná věc;“ ale podívaje se trošku, zošklivil sem ji sobě. A to předně pro to, že do těch šraňků, jakž jsem znamenal, ani duše, ani mysl, ani tělo člověka se nezavírá, než statek toliko... (14)

Právo pak je to, co se tomu neb onomu, kdo má tu moc ustanovovat, se za právo ustanovit vidělo. Mnoho těch ustanovení si samozřejmě odporuje a to aby se spravilo, musí si právníci lámat hlavu. Čím víc právník umí zatarasovat mezery a zbořovat hradby, které v právu jsou, tím je váženější. A vznikají tak spory o to, jak s má hraditi či mezeřiti, říká Komenský: Nebo čím kdo hradbu více hradbu probořovati, leckdes mezeru protrhnouti a zase zatarasovati uměl, tím více sobě se líbil, a jiní naň ckali.(14)

Tato nevážnost Komenského k právu plyne nepochybně z ustanovení Písma, které obsahuje zákon Boha a které zakazuje k Božímu zákonu cokoli přidávat a cokoli od něj ubírat. Tím spíš přidávat lidské zákony, nebo těmito zákony v něčem Písmo omezovat.

„Cožkoli já přikazuji vám, ostříhati budete, činíce to. Nepřidáte k tomu, aniž co z toho ujmete.“ /Deuter. 12, 32./

„Nebo přijde čas, že zdravého učení nebudou trpěti, ale majíce svrablavé uši, podle svých vlastních žádostí shromažďovati sami sobě budou učitele.“ /II. Epiš. sv. Pav. k Tim . 4, 3./

„V rozepři pak ať se postavují k souzení, a podle soudu mého soudí ji...“ /Ezech. 44, 24./

„A rozsuzuj mezi nimi podle toho, co seslal Bůh, a nenásleduj jejich učení scestná...“ /kor.5:52/48/

Komenský jako silně věřící nepřeceňoval hodnotu lidských výtvorů ani myšlenek. Ani právo určitě nebylo výjimkou a Komenský k němu zaujímá stejně skeptický postoj jako k ostatním vědám. Člověka proto napadá myšlenka, jestli bychom neměli být Komenským tak trochu všichni. V dnešní době nadmíru velká víra v současné bezchybné lidské vědění vede k přehnanému přeceňování mnoha názorů. A vztahuje se to hlavně na společenské vědy, kde podle Komenského platí, že co dnes

jeden vymyslí, to zítra jiný zpochybní. Nekritický přístup je velmi nerozumný, protože z předcházejícího plyne, že mnoho z těchto myšlenek je sporných, pomíjejících a mylných a nekorigované rozhodování na jejich základě může v důsledku toho vést k velkým a zbytečným chybám a škodám v lidských životech. Neznamená, že vše, co funguje pod hlavičkou odbornosti a vědy, musí být neomylné, neznamená, že odborné přístupy podle současných ověřených a moderních postupů nemají svá některá nad míru slabá místa.

Kapitola XVI.

Poutník se na promoci mistrů a doktorů dívá

Komenský v této kapitule konstatuje, že po strávení v školách věku, po vynaložení na to statku, po přivěšení titulů a pečetí naposledy zeptati se potřebí, učil-li se kdo čemu.

Kapitola XVII.

Poutník prohlédá stav duchovních

Zde Komenský vyslovuje svoje nejzákladnější hodnocení různých náboženství. Pohanstvím rozumí uctívání nejrůznějších podobenství člověka, zvířat a rostlin a také slunce, měsíce a hvězd. A ďáblů. A také pálení obětí.

„Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou... Nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti. /Exod. 20, 4. 5./

„Ani pozdvihuj očí svých k nebi, abys vida slunce a měsíc, i hvězdy se vším zástupem nebeským a ponuknut jsa, klaněl bys se jim [...] ještě ty věci oddal Hospodin Bůh tvůj všechněm lidem pode vším nebem,“ /Deuter. 4, 19./

Co však Komenského udivilo a jinde to nespátřil, byla svornost. Každý mezi pohany, ač každý uctíval něco jiného, byl tolerantní k uctívání druhých.

Židovský chrám je bílý, čistotný a bez obřadů. Ale židé se řídí výmysly a fantaziemi talmudu, který kromě výkladu Zákona a různých poučení obsahuje mnoho mystických myšlenek, podobenství a výkladů bible.

„Cožkoli já přikazuji vám, ostříhati budete, činíce to. Nepřidáte k tomu, aniž co z toho ujmete.“ /Deuter. 12, 32./

„A neuchýlíš se od žádného slova, kteráž já dnes přikazuji tobě, ani napravo ani nalevo...“ /Deuter. 28, 14./

„...vy rušíte ustanovení Boží, abyste ustanovení svá zachovali.“ /Ev. sv. Marka 7, 9./

„Však Mojžíš dal vám zákon, a žádný z vás neplní zákona...“ /Ev. sv. Jana 7,19./

„Nebe a země pomínou, ale slova má nikoli nepomínou.“ /Ev. sv. Mat. 24, 35./

„Všeliký hřích i rouhání bude lidem odpuštěno, ale rouhání proti Duchu nebude odpuštěno lidem.“ /Ev. sv. Mat. 12, 31./

„Dokudž nepomine nebe i země, jediná literka aneb jeden puntík nepomine z zákona, až se všechny věci stanou.“ /Ev. sv. Mat. 5, 18./

„Nedomnívejte se, že bych přišel rušití zákona aneb proroků. Nepřišel jsem rušití, ale naplnití.“ /Event. sv. Mat. 5, 17./

Co se týče islámu, Komenský na něm chválí chrám bez ozdob, věřící tiché a nábožné, čistotu. A hlavně dávání almužny. Ale je to utěšování se pozemskými rozkošemi a hledání nevěda čeho. A také to je náboženství velmi krvavé.

Tady nevím, jak dobře znal Komenský korán. Ale myslím si, že svůj názor na islám si vytvořil především na základě vnímání skutků jeho stoupenců a že stejný nebo podobný názor by si vytvořil na křesťanství, kdyby mohl pozorovat praxi jeho stoupenců zvnějšku a bez dobré znalosti bible. Já jsem ale přesvědčen, že v koránu je mnoho velmi zásadních myšlenek, se kterými by se Komenský, nebýt jeho pochopitelné předpojatosti, zcela ztotožnil. A myslím si, že neuškodí, když zde uvedu některé verše koránu, které by podle mého názoru Komenský přijal.

„...člověk vzpurným se stává, neb za soběstačného se pokládá.“ /korán 96: 6, 7./

Této myšlence odpovídá Komenského myšlenka o samosvojnosti, kterou v páté kapitole své Hlubiny bezpečnosti popisuje takto: Jest pak samosvojnost, když člověk Bohem a řádem jeho svázán býti sobě zošklivě, sám svůj chce býti; sám svůj totiž rádce, svůj vůdce, sám svůj opatrovník, sám svůj pán, summou sám svůj bůžek. To je začátek všeho zlého... A tak tedy samosvojnost jest, když člověk neb anděl zapomena, že z Boha bytnost, živost, radu, sílu má, a Boží vůlí věci všeho světa jdou, a tak i jeho, on doma sobě sám obzvláštní svou kancelář zaráží, sám z sebe vůli, rozum, radu, sílu, světlo a život bráti chtěje. (10)

„...žádné vědění nemají a jen dohady své následují.“ /korán 53: 29/28/

Pravda vaše je Zdání, říká Šalamoun ve 37. kapitole Labyrintu.

„Chcete uctívat, co sami jste vytesali, zatímco je to Bůh, jenž stvořil vás i to, co jste udělali?“ /korán 37: 94 /96/

„...řekli, že půjdou zrána úrodu sklidit, však nepronесли: Bude-li Bůh chtít.“ /korán 68:18/

Cokoli se děje, vůlí Boží se děje, stejně věří i Komenský, jak píše ve 42. kapitole Labyrintu: Viděl jsem, pravím, jak všemohoucnost jeho všecko prostupovala, nýbrž za základ stála všemu: a co se koli po vší šířnosti světa toho děje, vůli toliko jeho že se děje v největších i nejmenších věcech. (14)

„...a kdo si přeje, ať k Pánu svému cestu nastoupí, však přát si toho nebudete, pokud Bůh tak nebude chtít.“ /korán 76: 29, 30/

Ani Komenského v Labyrintu k Bohu nepřivedla jeho práce nebo jeho rozum, ale přivedl jej k sobě právě Bůh. Sám říká v 37. kapitole, že onen návrat do vlastního srdce byl dar Boží: Kteréž rady já, jak sem rozuměl, tak sem poslechl, a že sem Boha radícího poslechl, přešťastně sem učinil: ale i to již dar jeho byl. (14)

„...nevymýšlejte si proti Bohu lži...“ /kor. 20: 63/ 61/
 „...a bylo vám dáno z vědění jen nemnoho.“ /kor. 17: 87 /85/
 „...pravda jen Bohu náleží, a to, co si lživě vymyslili, je opustí.“ /kor. 28: 75/
 „Osud však jejich v rukou Božích byl, leč většina z nich to nevěděla.“ /kor 7:128/ 131/
 „Vědění je pouze u Boha...“ /kor. 46: 22 /23/
 „Písmo je vedením pro bohobojné...“ /kor. 2:1/2/
 „...kdož byli nespravedliví, zaměnili slovo naše něčím jiným...“/2: 56 /59/
 „Majetky vaše a děti vaše jsou pro vás jen pokušením...“ /kor. 64:15/
 „A byli obelstěni v náboženství svém tím, co si sami vymyslili.“ /kor. 3: 23/ 24/
 „A vypravili jsme ve stopách jejich Ježíše, syna Mariina, aby potvrdil pravdivost toho, co obsaženo bylo předtím v Tóře, a dali jsme mu evangelium, v němž je správné vedení a světlo, aby potvrdilo pravdivost toho, co bylo předtím v Tóře, a stalo se správným vedením i varováním pro bohobojné.“ /kor. 5: 50/46/
 „Kdo lepší má náboženství než ten, jenž odevzdal se do vůle Boží, koná dobré skutky a následuje víru Abrahama...“ /kor. 4: 124/125/
 „Abraham nebyl ani židem ani křesťanem, avšak byl... odevzdaným do vůle Boží; a nepatřil mezi modloslužebníky.“ /kor. 3: 60/67/
 „Nebudíž žádného donucování v náboženství!“ /kor. 2: 257/256/
 „Zbožnost nespočívá v tom, že obracíte tváře své směrem k východu či západu, nýbrž zbožný je ten, kdo uvěřil v Boha, v den soudný, v anděly, Písmo a proroky a rozdává z majetku svého – bez ohledu na lásku k němu – příbuzným, sirotkům, nuzným, po cestě (Boží) jdoucím, žebrákům a na otroků vykoupení, a ten, kdo modlitbu dodržuje a almužnu udílí...“ /kor. 2: 172/177/
 „A již kdysi jsme dali Mojžíšovi Písmo a po něm jsme i jiné posli poslali; a dali jsme Ježíšovi, synu Marie, důkazy jasné a podpořili jsme jej Duchem svatým. A kdykoli přišel k vám posel s něčím, co duše vaše si nepřály, zpyšněli jste: jedny jste prohlásili za lháře a druhé jste zabili.“ /kor. 2: 81/87

Kapitola XVIII.

Prohlédá náboženství křesťanské

Zde se Komenský snaží charakterizovat stav náboženství křesťanského.

Toto náboženství podle Komenského spočívá v uctívání Syna Božího, který z nebe na zem poslán je, aby si lidé z jeho ctností brali příklad. Avšak tito lidé, kteří přijímají tělo a krev Páně: pijí a blijí, vadí se a bijí, lstí i mocí jedním druhým berou a derou, bůjností řečcí a skáčí, výskají a pískají, smilní a cizoloží... (14)

Dokonce, říká Komenský, jednají hůř než jiní a jednají naopak než by měli. Vůdcové jejich je vedou k milování Syna Božího jen velmi chabě, a ti kteří se snaží k němu vést lidi usilovněji, jsou lidmi z jejich vůdcovských míst odstraněni. Kněží sami spořádaně nežijí.

I vstoupím tam, kde sami kněží bydleli, a já myslu, že je modlící a zpytující tajemství najdu, nalezl jsem pohřichu, ani teď po peřinách rozválení chrápí; tamto za tabulemi rozsázení hodují, až do němoty do sebe cpajíce a lejíce; jiní provodí tance a skoky; někteří měšce, komory, truhly vycpávají;... někteří se psy a zajíci se honí: takže nejmenší čas s biblí trávili, někteří sotva ji kdy do rukou brali, učitelé však Písem se jmenujíce. (14)

„Nevšímej si těch, kdož náboženství své za hru a zábavu mají a které zlákal život pozemský! Připomeň jim tímto, že každá duše zhyne jen za své vlastní skutky a nebude mít kromě Boha ochránce ani přímluvce žádného.“ /kor. 6: 69/70/

Mysl mají v Písmě vybroušenou, ale jejich srdce strojí lsti a nepravosti. Sami nejsou příkladem ctností.

Tlumočník dí: „I to je dar Boží, o věcech Božích pěkně mluvíti uměti.“ „Jest dar Boží,“ dím já; „ale na slovích-liž se stavovat má?“ (14)

O biskupech Komenský píše, že zaměstnání jejich je s rejstry důchodů a pokladů: I řekl jsem: „Omylem jim tuším duchovní otcové říkají: duchodní otcové slouti by měli.“ (14)

„Nebo praví Pán: Proto že lid tento přibližuje se ústy svými, a rty svými ctí mne, srdce pak své vzdaluje, a bázeň jejich, již se mne bojí, jest z příkázání lidských poslá: Z té příčiny, aj, já divně zajdu s lidem tímto, divně, pravím, a zázračně. I zahyne moudrost moudrých jeho, a opatrnost opatrných vymizí.“ /Izai. 29, 13. 14./

„Věc užasnutí hodná a hrozná děje se v zemi této. Proroci prorokují lživě, a kněží panují skrze ně, a lid můj miluje to.“ /Jerem. 5, 30. 31./

„Oběť bezbožných ohavností jest Hospodinu, ale modlitba upřímných líbí se jemu.“/Přísl. 15, 8./

„Kdo odvrací ucho své, aby neslyšel zákona, i modlitba jeho jest ohavností.“ /Přísl. 28, 9./

„Zlořečený, kdo by nezůstal v řečech zákona tohoto a nečinil jich...“ /Deuter. 27, 26./

„Toho toliko ustanovíš nad sebou krále, kteréhož by vyvolil Hospodin Bůh tvůj... Když pak dosedne na stolicí království svého, vypíše sobě připomenutý zákon... A bude jej míti při sobě, a čísti jej bude po všecy dny života svého, aby se naučil báti Hospodina Boha svého, a aby ostříhal všech slov zákona tohoto i ustanovení těch, a činil je. Aby nepozdvihlo se srdce jeho nad bratří jeho a neuchýlilo se od příkázání na pravo aneb na levo...“ /Deuter. 17, 15. 18. 19. 20./

„Neodejdet' kniha zákona tohoto od úst tvých, ale přemyšlovati budeš o něm dnem i nocí, abys ostříhal a činil všecko podle toho, což psáno jest v něm, nebo tehďáž šťastný budeš na cestách svých, a tehďáž opatrný budeš.“ /Jozue 1, 8./

„Ne každý, kdož mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli Otce mého nebeského.“ /Ev. sv. Mat. 7, 21./

„Chcete prikazovat lidem zbožné skutky, zatímco vy sami na ně zapomínáte, ačkoli Písmo odříkáváte?“ /kor. 2: 41/44/

„Jsou mezi lidmi někteří, kdož říkají: Věříme v Boha i v den soudný, zatím však jsou nevěřící. Snaží se oklamat Boha a ty, kdož uvěřili, avšak klamou jen sami sebe...“ /kor. 2: 7/8/

Každý kněz se tlačí na vyšší místo. Komenský tu jasně říká, že by se neměli snažit získat tato místa, ale že na boží zavolání se čekat musí.

Tato Komenského myšlenka je velmi podnětná i pro dnešek. Konkrétně by mohla pomoci zvětšit reflexi demokratických politiků a jiných funkcionářů. Myslím, že právě dnešní demokracie by potřebovala do svých funkcí lidi, kteří o ně neusilují a po nich netouží. Tlumočník v Labyrintu Komenského odpovídá, že nelze ustanovit do úřadu někoho, kdo úřad nechce. To je jeden z příkladů, na kterém je vidět, že od dob Komenského se příliš věcí v jednání lidí nezměnilo. Přesvědčení dnes ne jednoho, ale množství tlumočnicků, že moc může dostat jen ten, kdo o ni usilovně bojuje a kdo po ní touží, není už vůbec věcí diskuse. Je to všemi přijaté nezpochybnitelné dogma.

Komenský tento problém v Labyrintu uzavírá tím, že k službě církve netřeba žádného hledat, ale spíš od ní odhánět.

„On odjímá srdce předním z lidu země a v blud je uvodí na poušti bezcestné.“
/Job 12, 24./

„Běda vám farizeům, nebo milujete první místa v školách a pozdravování na trzích.“ /Ev. sv. Luk. 11, 43./

„...každý, kdož se povyšuje, bude ponížen, a každý kdož se poníží, bude povýšen.“ /Ev. sv. Luk. 14, 11./

„Znamenití tvoji jako kobylinky, a hejtmané tvoji jako velicí chroustové...“
/Nahum 3, 17./

„Běda tomu, kdož lakomě hledá mrzkého zisku domu svému, aby postavil na místě vysokém hnízdo své, a tak znikl nebezpečství.“ /Abakuk 2, 9./

Nakonec Komenský ukazuje, jak se křesťané podle různých výkladů Písma a nějakých zcela nedůležitých malicherností v rituálech rozdělují na mnoho skupin a sekt: ... kteříž oni, jak a čím se od jiných dělití mají, regule dávali. Tito, aby se vodou a ohněm znamenali; jiní aby znamení kříže v hrsti a v kapsi vždycky pohotově měli; ...jiní, aby modléc se neklekali, že to farizejská věc; jiní, aby muziky, jakožto věci bujném, mezi sebou netrpěli... (14)

Tento problém, který se netýká pouze křesťanů ale celého lidstva, nejjasněji řeší prorok Muhammad v koránu:

„Bůh seslal Písmo pravdu obsahující. Ti, kdož se o Písmo hádají, ti věru jsou v rozkolu hlubokém.“ /korán 2: 171/176/

„A ať již na cokoliv máte různé názory, rozsouzení toho patří Bohu.“ /korán 42: 8/10/

„Buďte bohabojní, dodržujte modlitbu a nebuďte z modloslužebníků ani z těch, kdož náboženství své rozštěpili a stali se různými stranami. A každá strana se těší jen ze svých názorů.“ /korán 30: 30/31, 31/32/

„...seslal ti Písmo...Ti, v jejichž srdcích je odchýlení, následují to, co je v něm význačné, usilující tak o rozkol a snažíce se o svévolný výklad; však nezná výklad toho nikdo kromě Boha.“ /kor. 3:5,7/

„A hádají se o znamení Boží jenom ti, kdož nevěří...“/kor. 40: 4/

Nejvíce okázalá byla katolická církev, která na jedné straně ohněm a mečem a na druhé zlatem k sobě podvodně vábí, píše Komenský.

„...kdo kadí kadidlem, dary dával modle. To oni vyvolili na cestách svých, proto že v ohavnostech svých duše jejich se kochá.“ /Izai 66, 3./

„Proto že soudů mých nečinili, a ustanovení mými pohrdli... Pročež já také dal jsem jim ustanovení nedobrá, a soudy, skrze něž nebudou živi.“ /Ezech. 20, 24. 25./

Ale i v Písmu je množství ustanovení, které na věroučné spory dávají velmi jasné odpovědi.

„A neuchýlíš se od žádného slova, kteráž já dnes přikazuji tobě, ani napravo ani nalevo...“ /Deuter. 28, 14/

„V tom všem nezhřešil Job, a nepřivlastnil Bohu nic nemoudrého.“ /Job, 1, 22./

„Kteřížto řekli: To nic, nebo za myšlenkami svými půjdeme, a jeden každý zdání srdce svého nešlechtného vykonávati budeme.“ /Jerem. 18, 12./

„Rozprostíral jsem ruce své na každý den k lidu vzpurnému, který chodí cestou nedobrou za myšlenkami svými.“ /Izai. 65, 2./

„...pohrdají zákonem Hospodinovým a ustanovení jeho neostřihají, a svodí se lžmi svými, jichž následovali otcové jejich.“ /Amos 2, 4./

Jestliže tyto myšlenky jsou pro naši ve většině ateistickou společnost nesrozumitelné a nepoužitelné, o to víc stále platí pro křesťanské církve. Vykládání Písma je podle Písma i Komenského velmi nebezpečnou činností. To, s jakou vehemencí někteří křesťané Písmo vykládají a přizpůsobují je tak svým vlastním sklonům, vzbuzuje podezření, že jejich bohobojnost a tedy i víra jsou jen pokrytectvím.

Kapitola XIX.

Poutník stav vrchnosti spatřuje

Podle tlumočnicka z Labyrintu jsou vrchnost lidé, kteří zlé trestají a dobré odměňují a řád ve světě udržují. Buď se pro to rodí, nebo jsou jinými vybíráni. Jsou to ti nejmoudřejší a nejspravedlivější. Poutník Komenský ale vidí, že si místa kupují, vprošují se na ně, vpochlebovávají se nebo jsou samozvanci. Někteří nemají uši, jiní oči, nos, jazyk či srdce, aby mohli konat spravedlnost.

Poutník se ptá: „Ale proč takovým těmto soudy a práva svěřují, kteří potřebných k tomu oudů nemají?“ Odpověděl tlumočnick: „Kdo se neumí přetvařovat, neumí ani vládnout. Kdo jiné spravuje, musí často neviděti, neslyšeti, nerozuměti, byť i viděl, slyšel a rozuměl.“ (14)

Soudy probíhají pouze v zájmu bohatých a mocných a těch, kteří mají známé. Správa králů a knížat funguje špatně, protože k jejich očím, uším a myslím se dostávají jen překroucené informace. Tito lidé jsou zcela v rukou svých informátorů. Proto je na světě tolik křivd jako práva a spravedlnosti jako bezpráví.

Na závěr kapitoly Komenský píše: ...tak mnoho křivd jako práva viděl, tak mnoho vzdychání a upění jako veselosti slyšel, a že se spravedlnost s bezprávím a moc s soudem mísí; radnice, soudnice, kanceláře tak nepravosti, jak spravedlnosti verštatové že jsou, a kteří se obhájcové v světě řádů titulují, že tak mnoho neřádu, jak řádu (a často

víc) bývají, jasně jsem vyrozuměl. A podivě se, jak ten stav mnoho marnosti a blýštící se bídy v sobě kryje, rozloučil jsem se s nimi a šel odtud. (14)

„Běda těm, kteří říkají zlému dobré a dobrému zlé...“ /Izai. 5, 20./

„Nebo vůdcové lidu tohoto jsou svůdcové...“ /Izai. 9, 16./

„On odjímá srdce předním z lidu země a v blud je uvodí na poušti bezcestné.“
/Job 12, 24./

„Lépe jest doufat v Hospodina nežli naději skládati v knížatech.“ /Žalm. 118, 9./

„Mnozí hledají tváře pánů, ješto od Hospodina jest soud jednoho každého.“
/Přísl. 29, 26./

„Toho toliko ustanovíš nad sebou krále, kteréhož by vyvolil Hospodin Bůh tvůj... Když pak dosedne na stolicí království svého, vypíše sobě připomenutý zákon... A bude jej míti při sobě, a čísti jej bude po všechny dny života svého, aby se naučil báti Hospodina Boha svého, a aby ostříhal všech slov zákona tohoto i ustanovení těch, a činil je. Aby nepozdvihlo se srdce jeho nad bratří jeho, a neuchýlilo se od přikázání na pravo aneb na levo...“ /Deuter. 17, 15. 18. 19. 20./

„...shodněme se, že nebudeme sloužit nikomu leč Bohu, a nebudeme k němu nic přidružovat a že si nebude brát jeden druhého za pána místo Boha.“ /kor. 3:57/64/

„...nenásledujte jiných pánů vedle Něho.“ /kor. 7:2/3/

Kapitola XX.

Stav vojenský

Vojáky Komenský velmi přesně vystihuje jako lidi, kteří usilují, jak by se to, co se po mnohá léta stavělo, mohlo co nejrychleji zničit. Včetně lidských životů. Jsou to lidi vymýšlející ukrutnosti proti lidem.

O padlých vojácích Komenský píše: „... bídňáť jest to věc člověku proto se krmiti dáti, aby hned na jatku musil.“ (14)

Ale já, co v tom sklepe jest, spatřiti jsa... všelijakých ukrutných k bodení, sekání, řezání, píchání, roubání, štípání, trhání, pálení, sumou k odjímání života nástrojů, až mne hrůza podjímala, a řekl sem: „Na kterýž divoký tvor takové přípravy?“ „Na lidi,“

odpověděl mi tlumočník. „Na lidi?“ díím já. „Ale pro Boha, jakáž to ukrutnost, jestliže lidé na lidi takové tyto hrozné věci vymýšlejí!“ (14)

O bitvě Komenský píše, že „kdo lépe druhému železem zašermuje a ohněm zakouří, ten vyhraje...“ (14)

„I což sobě pak udělali?“ řekl sem. Odpověděl: „Páni se pohádali, pak se ta věc porovnatí musila.“[...] „Ó barbarství, ó hovadství! nebylo-liž by jiných k smiřování cest? Divokým šelmám, ne lidem tak se smiřovati sluší.“ (14)

Vyjádřeno pozitivními slovy Mámení, které poutníka Labyrintem také provází, vojáci odstraňují to, co lidem překáží.

„Nezabiješ, nepožádáš, nepokradeš“ jsou notoricky známá přikázání.

„Neutiskneš mocí bližního svého...“ /Levit. 19, 13/

„Milosrdenství chci a ne oběti.“ /Ev. sv. Mat. 9, 13./

„Oznámiltě tobě člověče, co jest dobrého, i čehož Hospodin vyhledává od tebe, jedině abys činil soud, a miloval milosrdenství, a pokorně chodil s Bohem svým.“ /Micheáš 6. 8/

„Zlořečený, kdo by nezůstal v řečech zákona tohoto a nečinil jich.“ /Deuter. 27,26./

„Vně pak budou psi a čarodějníci, a smilníci, a vražedníci, a modláři, i každý, kdož miluje a činí lež.“ /Zjev. sv. Jana 22, 15./

Kapitola XXII.

Poutník mezi sběratele a šířitele novinek trefil

Lidé strašně rádi šíří a přejímají od jiných nejrůznější zprávy, fámy a lži a mají sklon řídit se v životě podle nich. Potom se podle Komenského zbytečně z něčeho radují nebo se bez příčiny něčeho děsí.

„Ovšem pak nelíbilo se mi, když jsem marnost té věci poznal. Nebo častokrát smutný se hlahol rozcházel, že se kormoutili všickni: po chvíli pak však zazněl jiný, a byl z strachu smích. Opět některé píšťaly zvuk tak libě zněl, že všickni výskali a plésali...: takže kdo se jimi zpravovali, ledakdy se ledačemus daremně těšili, ledačehos

děsili, an to v dým bylo“. Bylo se tedy čemu zasmáti, že lidé každého větru zavanutí šáliti se dají. (14)

A kvůli těmto lžím činí potom mylná rozhodnutí a dochází ke zcela nesmyslným konfliktům. To platí pro 17. století stejně jako pro nás.

„Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.“ /Exod. 20, 16/

„Nebudeš vynášeti pověsti lživé.“ /Exod. 23, 1/

„...nelžete, a nižádný neoklamávej bližního svého.“ /Levit. 19, 11/

„Neobracejte se k hadačům a věštcům, ani od nich rady beřte...“ /Levit. 19, 31./

„Lid můj dřeva svého se dotazuje, a hůl jeho oznamuje jemu, nebo je duch smilství v blud uvodí, aby smilnili, odcházejíce od Boha svého.“ /Ozeáš 4, 12./

„...pohrdají zákonem Hospodinovým a ustanovení jeho neostřihají, a svodí se lžmi svými, jichž následovali otcové jejich.“ /Amos 2, 4./

Kapitola XXIII.

Poutník prohlédá hrad Fortúny; a nejprv přístup k němu

Na hrad paní Fortuny se vcházelo nebo-li šťastného osudu se původně podle Komenského dosahovalo vejítím bránou ctnosti. Tato brána byla však těžko přístupná. Proto byly udělány jiné brány s nápisy: Pokrytectví, Lež, Pochlebenství, Nepravost, Úskok, Násilí. Přesto se na hrad štěstí dostal jen málokdo a jen přes úřednici paní Fortuny, Náhodu. Někteří práce a potu nelitovali, avšak štěstí se dočkat nemohli, jiní, které to ani nenapadlo, byli vyneseni vzhůru.

Jak má Komenského myšlení daleko k dnešnímu přesvědčení mnoha lidí, podle kterého je každý sám strůjcem svého štěstí. Podle mého názoru je ale právě naše přiklonění se ke Komenskému v této věci pro naši společnost až nevyhnutelné. Naše myšlení soběstačného člověka, téměř svobodného tvůrce svého osudu, vede jen k větší aroganci úspěšných, kterým se daří podle jejich přesvědčení především díky práci, schopnostem, zásluhám nebo vyvolenosti vyšší mocí. Společnost však unese jen určitou míru pýchy. Je-li únosná hranice překročena, trpí pyšní i ti druzí. Naproti tomu myšlení

bible, ale i koránu, shrnuté do jediné věty, člověku podle mně říká: „Co máš, cos nedostal.“ A toto myšlení určitě aroganci nevytváří. Naopak, pýchu odstraňuje.

Kapitola XXIV., XXV., XXVI., XXVII.

Poutník způsob boháčů prohlédá

Způsob rozkošných světa

Způsob povýšených světa

Sláva slovoutných ve světě

Zde Komenský ukazuje ty, kteří byli paní Fortunou obdařeni štěstím v podobě bohatství, rozkoší nebo slávy.

Bohaté vidí jako vězně v okovech.

I hledím a spatřím svůj údiv: tento sobě počítal kroužky řetězu svého; jiný je rozbíral a zase skládal; jiný řetězu sobě rukou potěžkával; jiný ho na pídí měřil; jiný k ústům bera líbal; jiný ho před mrázem, horkem a úrazem chráně, šátkem obvinoval. Někteří dva neb tři se sstoupíc, měřili je sobě a potěžkávali jeden proti druhému; kdo svůj lehčejší znamenal, kormoutil se a bližnímu záviděl...Jiní zase plné truhly měli hrudí a kamení, kteréž sem i tam překládali, odmykali a zamykali: nikam odtud, aby o to nepřišli, nesmějíce, ani nespějíce. Někteří ještě ani truhlám nevěřili, navázali a navěšeli toho okolo sebe tak mnoho, že ani choditi, ani státi s tím nemohli, než leželi toliko, dychtíce a chroptíce. (14)

„Lepší jest maličko s bázní Hospodinovou než poklad veliký s nepokojem.“
/Přísl. 15, 16./

„Vůči svému pánu člověk vskutku je nevděčný...Horlivý však je v lásce k majetku!“/kor. 100: 6, 7/

„Běda každému pomlouvači, jenž na cti utrhá, který bohatství hromadí a stále je počítá.../kor. 104: 1, 2/

„Ani vaše bohatství, ani vaše děti nejsou tím, co přiblíží vás k Nám nejvíce, kromě těch, kdož uvěřili a zbožné skutky konali.“/kor. 34: 36/37/

Rozkošníky Komenský vidí jako lenochy, kteří prozahálají život a přivodí si jen nemoci. Ať už leností, přejídáním, sexem.

A já: „Že ty lenochy s vypuklýma očima, oduťou hlavou, oteklým břichem, nedotklivými oudy, jako bolavým vředem vidím; zavadí-li kde, neb se kdo oň otře, neb na něj odporný vítr zavane, hned mu zle. Stojatá voda hnije a smradí se, slýchával se, tuto pak toho příklady vidím.“ (14)

Tu přistoupě spatřím, jak někteří pořád do sebe házejí a lejí, až jim břicha nestačovalo, popouštět opasek museli, někteří, až se jim vrchem i spodkem přelávalo... Někteří se chlubili, že od desíti neb dvacíti let slunce vycházeti a zapadati neviděli: protože, když zapadlo, nikdá střízliví, když vycházelo, nikdá vystřízlivělí nebyli. (14)

„A což aby Bůh takovým sviňským hodům také žehnal?“ [...] Tu zajisté některé sem naříkati slyšel, že jim jídlo a pití ani šmakovati, ani do hrdla jíti nechce; kterýchž jiní litovali, a aby jim spomoženo bylo, museli kupci sem tam po světě, co by se k chuti najíti mohlo, vyhledávající běhati; museli kuchaři všelijakých mustrů svých, jak by lahůdkám zvláštní vůni, barvu, chut dadouc, do žaludka vlouditi mohli, ohledávati; museli lékaři, aby jedno druhému ustupovalo, zvrchu i zespod po trychtýřích nalévati... A sic napořád byli plní nechutenství, škytání, říhání, spali zle, chrkali a frkali, slinili se a soplili, vývratků a lejn plní byli stolové a všickni koutové; chodili neb váleli se s shnilým břichem, podagrovatýma nohama, třeslavýma rukama, kyšícíma očima etc. (14)

„Jezte a pijte, avšak nepřehánějte, vždyť On nemiluje ty, kdož přehánějí!“ /kor. 7: 29/31/

„...nevěřící, kteří si užívají a jako dobytek se přecpávají...“/kor. 47:13/12/

Slavní lidé, kteří jsou vyvýšeni nad jiné, jsou zase všem na očích. Z jedné strany k nim mají lidé mnoho ohledů, z druhé strany je k nim však mnoho nevážnosti. A hlavně jim neustále hrozí pád z výšky zpět dolů. Neboť sláva trvá většinou krátce.

A našel sem tu velikou jedněch k druhým nepřízeň, závistivé na sebe vzhledání, jedněch od druhých z stolic vysazování, násilného odnímání vlády, korun srážení, titulů

sobě vespolek smazování, takže tu jen se měnilo vždycky, jeden lezl na stolicí, druhý z ní buď lezl aneb po hlavě letěl. (14)

Nakonec ti z lidí, kteří se stanou tzv. nesmrtelnými, se jimi stávají často za špatné skutky jako je vraždění, loupež, tyranství, rouhání apod. A to je jen další posila pro převrácené lidi v jejich nepravostech. Ale i tato sláva postupně zmizí.

Mrzelo mne pak velice, že tak mnoho zlých jako dobrých tam pouštěli. Nebo jsem rozuměl, že to nemůže než převráceným lidem v necnostech posilou býti; jakož se i trefilo, že jeden přišel, nesmrtelnosti žádaje, a tázán byv, co nesmrtelné památky hodného způsobil, odpověděl: že co nejslavnějšího v světě věděl, zkazil, naschvál chrám, na nějž sedmnáctero království tři sta let práci a náklad vedlo, zapáliv a jednoho dne v rúm položil. (14)

„Slavný jsi učiněn a důstojný horami loupeže.“ /Žalm 76, 5./

„Hospodin zástupů usoudil to, aby zohavil pýchu všelikého slavného, a za nic položil všechny znamenité země.“ /Izai. 23, 9./

„Kteříž tukem svým zarostli, mluví pyšně ústy svými.“ /Žalm 17, 10./

„Snáze jest zajisté velbloudu skrze jehelnou díрку projítí, nežli bohatému vjíti do království Božího.“ /Ev .sv. Luk. 18, 25./

„Pýcha srdce tvého zklamá tě... Bys pak vysoko udělal jako orlice, nýbrž bys mezi hvězdami položil hnízdo své, i odtud tě strhnu, praví Hospodin.“ /Abdiáš 3, 4,/

„On... jenž povýšil jedny z vás nad druhé v hodnostech, aby vás zkoušel tím, čím vás obdařil...“ /korán 6:165/

„Vy kteříž milujete Hospodina, mějte v nenávisti to, což zlého jest...“ /Žalm 97, 10./

„Nechť nebudí obdiv tvůj jmění jejich ani děti jejich! Bůh si je tím přeje pouze potrestat v životě pozemském.“ /9:55/

Kapitola XXVIII.

Poutník sobě zoufati počíná a s svými vůdci se hádá

Poutník si zoufá nad světem: Nikde na světě není nic, čeho by se člověk mohl držet, na co by se mohl spolehnout.

Tlumočnick poutníkovi říká: Pohleď jak každý ve svém stavu dobré mysli dost sladkého ve svém nachází.

Poutník: Protože blázní všichni napořád nebo lžou.

Tlumočnick radí: Nic nepodezírat, všemu věřit, nic nehanět, všechno si zalíbit. Tak bys měl přízeň lidí a sám sobě by ses líbil.

Poutník: Nikdo nic není, jen se každému něco zdá.

„Kdybych v pozemských věcech vězel a nahodilé nějaké nemastné zasmání za radost, přečtení nějakých trochu papírů za moudrost, kousek nějaký nápadného štěstí za vrch sytosti držel. Ale kde pak zůstanou pot, slzy, stonání, motání, nedostatkové, pádové a jiná neštěstí... „Slibovalo se mi a ukazovalo opět a opět zboží, umění, potěšení a bezpečnost. Ale co mám? Nic. Co umím? Nic. Kde sem? Nevím sám. To vím toliko, že po tak mnohém motání, po tak mnohých pracech, po tak mnohém vystálém nebezpečství, po tak mnohém myslí unavení a zemdlení nic naposledy nenalézám, než u sebe mám bolest, u jiných k sobě nenávisť... Viděl se, spatřiv a poznal, že ani sám nic nejsem, neumím, nemám, ani jiní: jen že se nám cosi zdá, stín lapáme, pravda uchází všude... A protože se trápím tím více, že ne sám já, ale celé pokolení mé bídne jest; a ještě k tomu slepé, bíd svých neznající.“ (14)

„Uposlechněš-li většinu těch, kdož na zemi žijí, pak tě svedou z cesty Boží, vždyť oni následují jen domněnky své a pouze předpokládají.“ /kor. 6: 116/

Tlumočnick uzavírá: Komenskému se nelíbí nic. Ani práce ani zahálka, ani umění ani neumění, ani svět ani lidi.

S tímto viděním světa by Komenský dnes nepochodil stejně jako nepochodil u svého průvodce Labyrintem. Spíše by narazil ještě hůř, neboť to, co by tenkrát mohl obhájit citováním Písma, by se stalo dnes, kdy Písmo už nemá žádnou autoritu,

neobhajitelným. Komenský by byl označen za negativistu, nihilistu, asociální osobnost a nespokojence. A určitě by se nikdy nestal učitelem národů. A nestal by se jím jen proto, že by dnes stejně jako ve své době nedokázal podlehnout Mámení, a tak nic nepodezírat, všemu věřit, nic nehanět, všechno si zalíbit. Myslím dokonce, že by jeho zoufalství bylo při uvědomění si současného ateismu daleko větší.

Kapitola XXIX., XXX.

Poutník hrad královny světa, moudrosti, prohlédá

Poutník na palácu moudrosti obžalován

Poutník je přiveden na hrad královny světa Moudrosti, aby přišel k rozumu. Tady je postaven před soud a obžalován z toho, že nebyl schopen, aby si ve světě něco oblíbil, v tom se usadil a poslušným obyvatelem se stal, protože dychtí po čemsi neobyčejném. Královna mu ale milostivě poskytla byt na hradě, aby lépe sobě sám a správě královny rozuměl.

Kapitola XXXI.

Šalamoun s houfy velikými na palác moudrosti přišel

Na hrad také přichází král Šalamoun s doprovodem a oznámil, že od nejvyššího je poctěn, aby lépe než všichni před ním i po něm svět prohlédl a aby Moudrost, která je ředitelkou světa, za manželku si vzal.

Šalamoun řekl: „Teď se usazuji, dokudž bych nespátřil, jaký jest rozdíl mezi moudrostí a bláznovstvím: nebo sic nelíbí mi se nic, což se děje pod sluncem.“ (14)
Na to se poutník zaradoval, že lepšího vůdce a rádce dostane, než doteď měl.

Kapitola XXXII.

Poutník se na tajné soudy a správu světa dívá

Komenský zde ukazuje, jakým způsobem se v paláci moudrosti správa světa, neřády, podvody, úskoky, lsti a klamy řeší.

Za viníky jsou označeni Obžerství, Lakota, Lichva, Chlípnost, Pýcha, Ukřutnost, Lenost, Zahálka a jsou vypověděny. Po chvíli je však zjištěno, že na světě se nezlepšilo

nic. Ožralství se přejmenovalo na Veselost, Lakomství na Šetrnost, Lichva na Úrok, Chlípnost na Milost, Pýcha na Vážnost, Ukřutenství na Přísnost. Jména jsou vypovězena, říká Komenský, zhoubcí, jména změnivše, mají volnost.

Dále stavové světa žádají více svobod a privilegií. Komenský ústy Poutníka říká svůj názor: „Ještě-liž svět dosti svobod nemá, že jich více chce? Uzdy vám, uzdy a biče...“ (14)

Chudí si stěžují na bídu a nerovnost. Království však vyžaduje, aby se jedni nad druhými stkvěli. Chudým je dovoleno jakýmkoli cestami z chudoby si pomáhat.

Snaživí žádají, aby se ke všemu docházelo jen vlastní prací. Slepým štěstím aby nic nešlo. Ale oznámeno jim, že Fortuně a Náhodě svěřená moc vzata býti nemůže.

Ti, kteří byli z boží vůle poctěni vyšší inteligencí, uměním či bohatstvím, a kteří si proto připadají důležitější, žádají privilegium, aby neumírali. Dovoleno jim bylo aspoň po smrti navršit na sebe hromadu kamení.

Vrchnost žádá ulehčení starostí spravováním věcí skrze úředníky.

Poddaní si stěžují na utiskování pánů, páni na lenost a neposlušnost poddaných. Poddaným byla dána rada, protože na světě jedni druhým poddání býti musí, mohou-li sobě ochotností a povolností u vrchnosti dobýt přízně, aby to tak dělali.

Politici si stěžují na nedokonalost práva a na to, že odstraňování té nedokonalosti bývá nerozumnými označováno za překrucování práva. Na to jim královna dala dovolení vykládat právo tak, aby buď k svému nebo obecně dobrému směřovalo.

Řešily se i stížnosti žen na muže a naopak. Bylo to Moudrostí vyřešeno tak, že muži mají doma ženám přednost dávat a rad jejich užívat, ženy pak aby se podle starého obyčeje aspoň navenek k poslušnosti hlásily. Sice by jinak vyšla na světlo tajnost, že muži spravují obec, obec ženy a ženy muže.

Měl-li bych stručně říci, o co v této kapitole jde, pak to je podle mně předvedení lidské, světské moudrosti v její neschopnosti cokoli z problémů lidstva trvale a dobře vyřešit. Přesto se jí všichni řídíme, a tu pravou biblickou Boží moudrost neposloucháme.

„Nebo není daremné slovo, abyste jím pohrdnouti měli, ale jest život váš...“
/Deuter. 32, 47./

„Neodejdet' kniha zákona tohoto od úst tvých, ale přemýšlovati budeš o něm dnem i nocí, abys ostříhal a činil všecko podle toho, což psáno jest v něm, nebo tehďáž šťastný budeš na cestách svých, a tehďáž opatrný budeš.“ /Jozue 1, 8./

„Ale neuposlechl lid můj hlasu mého a Izrael nepřestal na mně. A protož pustil jsem je v žádost srdce jejich, i chodili po radách svých.“ /Žalm 81, 12. 13./

„Oznámiltě tobě člověče, co jest dobrého, i čehož Hospodin vyhledává od tebe, jedině abys činil soud, a miloval milosrdenství, a pokorně chodil s Bohem svým.“
/Micheáš 6, 8./

„Aniž povolili radě mé... Protož jísti budou ovoce skutků svých, a radami svými nasyceni budou.“ /Přísl. 1, 30. 31./

„...pohrdají zákonem Hospodinovým a ustanovení jeho neostříhají, a svodí se lžmi svými, jichž následovali otcové jejich.“ /Amos 2, 4./

„A když je jim řečeno: Následujte to, co seslal Bůh, odpovídají: Nikoliv, my budeme následovat to, co u otců svých jsme našli.“ /kor.31:20/21/

Kapitola XXXIII.

Šalomoun marnosti a šalby světa vyjevuje

Šalomoun strhává masku moudrosti (marnosti), která na místě Boha řídí svět a říká: Vidím že na místě Spravedlnosti Nespravedlnost panuje. Svatost vaše je Ohavnost, Bedlivost je Podezíravost, Opatrnost je Chytrost, Přívětivost Pochlebnictví, Pravda Zdání, Horlivost Vzteklost, Udatnost Opovážlivost, Pracovitost Otroctví, Důvtip Domněnka, Nábožnost Pokrytectví. Šalomoun hlásá všem, aby se svodit nedali, neboť vše je marnost.

„Ale jakž jsem se ohlédl na všechny skutky své, kteréž činily ruce mé, a na práci úsilně vedenou, a aj, všecko marnost a trápení ducha, a že nic není užitečného pod sluncem.“ /Kaz. 2, 11./

„Pročež mrzí mne tento život, nebo se mi nelíbí nic, což se děje pod sluncem, poněvadž všecky věci jsou marnost a trápení ducha.“ /Kaz. 2, 17./

„Ano mrzí mne i všechna práce má, kterouž jsem vedl pod sluncem, proto že ji zanechatí musím člověku, kterýž bude po mně. A kdo ví, bude-li moudrý, či blázen? A však panovati nade vši prací mou, kterou jsem vedl...“ /Kaz. 2, 18. 19./

„Summa všeho, což jsi slyšel: Boha se boj, a přikázání jeho ostříhej, nebo na tom všechno člověku záleží. Poněvadž všeliký skutek Bůh přivede na soud, i každou věc tajnou, buďto dobrou, buďto zlou.“ /Kaz. 12, 13. 14./

„...On zná nepoznatelné a neunikne mu ani váha zrnka prachu na nebesích a na zemi; a není nic menšího ani většího, aby to nebylo v Knize zjevné zapsáno.“ /kor. 34:3/

Kapitola XXXIV., XXXV.

Šalomoun oklamán a sveden

Šalomounovo tovaryšstvo rozprášeno

Poté Šalomoun všemi obdivován pro svoji moudrost, se začal nakonec sám sobě líbit.

I přicházeli ze všech národů poslouchati moudrosti jeho. Tím zveleben byl nadmíru, počal sám sobě zalibovati: zvláště když Přívětivost a Ulisnost, přitočíce se opatrně, před obličejem všech lidí chvály jeho vyvyšovati začaly. (14)

Obklopil se společností krásných žen a hleděl si zábavy s nimi víc než moudrosti: ... protož vybrav sobě z celého mladíc zástupu, co se mu nejkrásnější zdálo, zvážití se s ní a ukovati dal a tu při sobě maje, její milostí jat jsa, více vzhledání na ní a zábav než moudrosti své hleděl. (14)

A také vymýšlí umění řemeslná: Odkudž on zdvihna se, šel jiných světa stran prohlédati: a vkročiv do stavu řemeslníků, dívati se a kochati začal v rozličném umění jejich, i sám jim vysokým vtípem svým neobyčejné věci vymýšleje, k strojení umělému zahrad a štěpnic a rybníků a k stavení domů a měst a vzdělávání všelikých rozkoší synů lidských přináležející. (14)

Starozákonní židovští proroci se však na Šalamouna začali zlobit: „Tak zmámeného vidouce, kteříž v komonstvu jeho nejpřednější byli, Mojžíš, Eliáš, Izaiáš, Jeremiáš, horliti náramně počali..., Ezechiáš všechny modly rozbíjeti poroučel.“ (14)

„A darovali jsme Davidovi Šalamouna...a on pravil: Vskutku jsem dával přednost lásce k statkům pozemským před Pánem svého vzpomínáním“ /kor. 38: 29/30, 31/32/

Šalamoun tedy klesl do stavu modloslužebníků. Podlehl řádům světa. Tady je třeba říct, kdo to je modloslužebník. Co je to modla.

V bibli je napsáno, že člověk má milovat Boha celým srdcem a celou duší. A také že v něj má vkládat veškerou naději. Pokud tuto naději a milování směřuje někam jinam, stává se větším či menším modloslužebníkem.

„...oheň zazžen je proti Jákobovi... Proto že se nedověřili Bohu, a neměli naděje v spasení jeho...“ /Žalm. 78, 21. 22./

„...milovati budeš Hospodina Boha svého z celého srdce svého, a ze vší duše své, a ze vší síly své.“ /Deuter. 6, 5./

„...nebudou obětovati obětí svých d'áblům, po nichžto odcházejíce, oni smilní.“ /Levit. 17, 7./

„...nepustíte se po žádosti srdce svého, a po očích svých, jichžto následujícíe, smilnili byste.“ /Numer. 15, 39./

„Řekl pak Hospodin Mojžíšovi: Aj, ty již usneš s otci svými, potom lid tento vstana, smilniti bude, následuje bohů cizozemců... tu mne opustí a zruší smlouvu mou, kterouž jsem učinil s ním.“ /Deuter. 31, 16./

„V ten den patřiti bude člověk k Učiniteli svému... A nebude patřiti k oltářům, dílu rukou svých. Ani k tomu, což učinili prstové jeho, ani k hájům, ani k obrazům slunečným.“ /Izai. 17, 7. 8./

„Proto, že opustili mne otcové vaši, dí Hospodin, a chodíce za bohy cizími, sloužili jim, mne pak opustili, a zákona mého neostříhali. Vy pak mnohem jste hůře

činili nežli otcové vaši. Nebo vy chodíte jeden každý podle zdání srdce svého zlého, neposlouchajíce mne.“ /Jerem. 16, 11. 12./

„Nedělejte sobě modl, ani obrazu rytého, aneb sloupu nevyzdvihnete sobě, ani kamene malovaného v zemi vaší nestavějte, abyste se jemu klaněli...“ /Levit. 26, 1./

„Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství těch věcí kteréž jsou... Nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti.“ /Deuter. 5, 8. 9./

„Protož nevyzdvihujte ničehož ku počtě se mnou, bohů stříbrných a bohů zlatých neučiníte sobě. Oltář z země uděláš mi...“ /Exod. 20, 23. 24./

„Pánu Bohu svému klaněti se budeš, a jemu samému sloužiti budeš.“ /Ev. sv. Mat. 4, 10./

Ti co se řádům světa nepodřídí, jsou mučeni a zabíjeni, říká Komenský. Šalamounovo tovaryšstvo bylo za to, že strhlo masku moudrosti, nakonec rozprášeno.

Tlumočník: „Nyní ty zviš,“ dí, „jak bývá těm, kteříž mudrováním svým srocní a bouře v světě začínají.“[...] Protož někteří tu hned před očima máma do ohně metáni, jiní do vody házíni, jiní věšeni, stínáni, na kříž rozbíjeni, kleštěmi trháni, řezáni, bodeni, sekáni, pečení na roštích. Aniž všeho vyčísti mohu, jak ukrutné smrti jim činěny: nad čímž plesali a výskali zástupové světa. (14)

Kapitola XXXVI.

Poutník ze světa utéci chce

Nakonec Poutník, po spatření nepravostí, falší, lží a ukrutností světa, může vidět i osud mrtvých. Hrůzu strašlivých temností.

„Tisíckrát umřítí volím, nežli tu být, kdež se tak děje, a dívati se na nepravost, faleš, lež, svod, ukrutnost. Protož již mi smrt žádostivější jest nežli život: jdu, abych se podíval, jaký los jest mrtvých, kteréž vynášeti vidím.“ (14)

...kráčel sem mezi řady már, jda až k krajům světa a světla... já brýle mámení již odvrha a oči sobě protra... a spatřím strašlivých temností mrákotu, již se rozumem lidským ani dna ani konce najíti nemůže, a v nich nic než červy, žáby, hady, štíry, hnis a smrad, a puch síry a smoly, tělo i duši zarážející, sumou hrůza nevypravitedlná. (14)

A Poutník Komenský říká: Tak tohle je cíl vašich umění a moudrostí, kterými se nadýmáte. Ach, přemizerní, bídní, nešťastní lidé, toto-liž je vaše poslední sláva? Ach, kéž jsem se nikdy nenarodil, kéž jsem nikdy skrze bránu života neprošel. Bože, smiluj se nade mnou bídným. A utíká ze světa.

Nyní následují kapitoly Labyrintu, ve kterých Komenský ukazuje jedinou správnou životní cestu, která vychází z jediné pravdy. A tou je podle Komenského, jak už jsem několikrát zdůraznil, holé slovo Boží. Komenský se v této knize nesnaží svým rozumem vymýšlet změny společenských procesů, aby se život lidí zlepšil. Aby byl dokonalejší. Obrací se pouze na každého jednotlivce, který jej bude číst, s nadějí, že třeba právě tohoto člověka pomůže přivést k Bohu a slovu Božímu, Písmu.

K Bohu se hlásí i dnes dost lidí, a vůbec není vyloučené, že časem jich bude i přibývat. Ale přivést lidi k víře takové, jakou měl právě Komenský, to už je opravdová utopie a také velký Komenského sen. A o té teď budu při procházení následujícími kapitolami psát.

Kapitola XXXVII., XXXVIII.

Poutník domu trefil

Krista za hostě dostal

Tady poutník uslyšel hlas Boží: Navrať se odkuds vyšel, do domu srdce svého, a zavři po sobě dveře.

Sebera tedy, jak jsem mohl, myšlení svá, a uzavíraje oči, uši, ústa, chřípě a všecky zevnitřní průduchy, vstoupil jsem vnitř do srdce svého. (14)

Poutník tedy opouští své smysly, a uzavírá se ve svém srdci a svojí mysli. Ocitá se v pokojíku, který nesmrdí, a kde je ticho a klid. A to už samo, jak píše Komenský, byl dar Boží: Ale na to mysle a hledě, nic sem vymyslet nemohl: než naděje mi se dělala, zeť mi se ten, který mne zavoláním svým tam uvedl, kdo pak koli ten jest, ještě ozve a mne při dalších věcech zpraví. (14)

Kristus říká poutníkovi, že potěšení, které ve světě marně hledal, měl hledat v Bohu, a Boha v chrámě jeho, srdci svém vlastním.

„...Bůh dává zbloudit, komu chce, a vede k Sobě toho, kdo obrátil se s pokáním, a ty, kdož uvěřili a jejichž srdce se uklidňují při vzpomínce na Boha – jak jinak než vzpomínkou na Boha se mohou srdce uklidnit?“ /kor. 13: 27/28/

„...kdež jest poklad váš, tuť jest i srdce vaše.“ /Ev. sv. Mat. 6, 21./

„Dobry člověk z dobrého pokladu srdce svého vynáší dobré, a zlý člověk ze zlého pokladu srdce svého vynáší zlé.“ /Ev. sv. Luk. 6, 45./

„Spravedlnosti své držím se, aniž se jí kdy pustím, nezahanbít' mne srdce mé nikdy.“ /Job 27, 6./

Kapitola XXXIX.

Jednání a domlouvání jejich společné

Tato kapitola je ústy Krista shrnutí toho nejpodstatnějšího, v čem podle Komenského skutečná víra záleží. Taková bible v kostce podle Komenského. Hlavní Komenského myšlenky obsažené v této kapitole:

1. Cesty člověka i bloudění jeho řídí Bůh.

Kristus Poutníkovi říká: „Můj sice byl a jsi od věčnosti: ales toho prv nevěděl... Ale byl' sem s tebou všudy, a proto sem tě poněkud skrze ty okliky vodil, abych tě naposledy tím hlouběji k sobě uvedl. (14)

„Vím, Hospodine, že není v moci člověka cesta jeho, aniž je v moci muže toho, kterýž chodí, aby spravoval krok svůj.“ /Jerem.10, 23./

„Chcete uctívat, co sami jste udělali, zatímco je to Bůh, jenž stvořil vás i to, co jste udělali.“ /korán 37: 94/96/

„Srdce člověka přemýšlí o cestě své, ale Hospodin spravuje kroky jeho.“ /Přísł. 16, 9./

2. Svět nemůže člověka nic naučit. To může jedině Bůh.

Ničemu tě svět, ničemu vůdcové tvoji, ničemu Šalamoun naučiti; ničím také zbohatiti, ničím nasititi, ničím žádosti srdce tvého spokojiti nemohli: nebo to v nich uloženo nebylo, čehos hledal. Ale já tě naučím všemu, já zbohatím, já nasytím. (14)

„Hospodin zná myšlení lidská, že jsou pouhá marnost.“ /Žalm 94, 11./

„Nad nepřáteli mé moudřejšího mne činíš příkázáními svými. Nade všechny své učitele rozumnější jsem učiněn, nebo svědectví tvá jsou má přemýšlování. I nad starce opatrnější jsem, nebo příkázání tvých ostříhám.“ /Žalm. 119, 98. 99. 100./

„ Pravda jen Bohu náleží, a to co si lživě vymyslili, je opustí.“ /korán 28: 75/

„Doufej v Hospodina celým srdcem, na rozumnost pak svou nespolehej.“ / Přísl. 3, 5./

„Běda synům zperným, dí Hospodin, skládajícím radu, která není ze mne.“ /Izai. 30, 1./

3. Bůh žádá, abys jakákoli usilování ve věcech světských na něj přenesl.

Tohoto toliko od tebe žádám, coskoli v světě viděl a jakákoli lidská při věcech zemských usilování spatřil, na mne aby to všecko přenesl a obrátil: to buď, dokud jsi živ, tvá práce a zaměstnání. (14)

„Uval na Hospodina cestu svou, a slož v něm naději, onť zajisté všechno spraví...“ /Žalm. 37, 5./

„Blahoslavený ten člověk, který skládá v Hospodinu svou naději...“ /Žalm. 40,5./

„Neboť jsem v lučišti svém naděje neskládal, aniž mne kdy obrátil meč můj. Ale ty jsi nás vysvobozoval...“ /Žalm. 44, 7. 8./

„Uvrz na Hospodina břímě své, a on opatrovati tě bude...“ /Žalm. 55, 23./

„...oheň zazžen je proti Jákobovi... Proto že se nedověřili Bohu, a neměli naděje v spasení jeho...“ /Žalm. 78, 21. 22./

„Nebude-li Hospodin stavěti domu, nadarmo usilují ti, kteříž stavějí jej: nebude-li Hospodin ostříhati města, nadarmo bdí strážný.“ /Žalm 127, 1./

4. Člověk má všechno opustit a držet se Boha. .

...opust' všechno, i sebe samého, a odevzdej se mně plně, a budeš můj, a dobrěť bude. Dokud toho neučiníš, k žádnému myslí uspokojení nepřijdeš, slibujit'. Nebo v světě všechno se mění, čehokoli se myslí a kocháním držeti chtějí budeš, kromě mne, všechno tě jen sebou tak i jinak zaměstknávati a nepokojiti bude: a naposledy tě opustí, a kochání, kteréž sobě v něm strojil, obrátit' se v žalost. Protožt' věrně radím, synu můj, pust' ode všeho, a chop se mne, buď můj a já tvůj. (14)

„Lépe jest doufati v Hospodina, nežli naději skládati v člověku.“ /Žalm 118, 8./

„Každý z vás, kdož se neodřekne všech věcí, kterýmiž vládne, nemůž býti mým učedníkem.“ /Ev. sv. Lukáše 14, 33./

„...kdo by chtěl být přítelem tohoto světa, nepřitelem Božím učiněn bývá.“ /Epiš. sv. Jakuba 4, 4./

„ . . . kdokoliv si přeje obdělávat pole života pozemského, tomu z něho dáme část, avšak nebude mít podílu žádného v životě budoucím.“ /kor.42:19,20/

5. Učenci se snaží všechno vyzkoumat a probádat. Uměním člověka má být pozorovat, jak Bůh všechno řídí.

Mezi učenci viděls, jak oni všechno vyvádět se snaží; tobě vrch umění buď, mne v skutečích svých zpytovati, jak já tebe a všechno divně řídím... Místo všech knihoven, které číst obrovská práce, malý užitek, často škoda, vždycky únava a tesknost, dávám ti bibli, v které všechny umění najdeš. (14)

Nevyšels na svět, kdys chtěl, nepůjdeš také z něho, kdy chtějí budeš, ale má to řídí prozřetelnost. Protož ty hled', aby dobře živ byl, a já hleděti budu, pokud živ býti máš. Sic beze mne i lékařství jedem jest; když já poručím, i jed lékařstvím býti musí. (14)

„Moudrost zajisté světa tohoto bláznovství je u Boha. Nebo psáno jest: Kterýž lapá moudré v chytrosti jejich.“ /1. Epišt. sv. Pav. ke Kor. 3, 19./

„Hleďtež, aby vás někdo neobloupil moudrostí světa a marným zklamáním, uče podle ustanovení lidských, podle živelů světa, a ne podle Krista.“ /Epiš. sv. Pav. ke Koloss. 2, 8./

„Nebo přijde čas, že zdravého učení nebudou trpěti, ale podle svých vlastních žádostí shromažďovati budou sami sobě učitele. A odvrátí uši od pravdy, a k básněm se obrátí.“ /2. Epiš. sv. Pav. k Tim. 4, 3/

„ . . . Bůh zajisté dobře zná, zatímco z vás nikdo nic neví.“ /kor.16:76/74/

6. Člověk nemá chtít zbohatnout

Kristus Komenskému říká: Ty nezávid'. Kdo co má, to mu nech, kdo co tvého potřebuje, toho mu nebraň, cos povinen i nad povinnost dávej. (14)

Viděls v druhém stavu, jakými se neskonálními pracemi lidé, zisku hledající, zanášejí... Ty kvaltování ta všecka za marnost měj, věda, že jednoho toliko potřebí jest, přízně Boží. A protož ty jediného povolání, kteréžť sem svěřil, ostříhaje, věrně, upřímně, tiše práci svou ved', konec a cíl všeho mně poroučeje. (14)

„Jest přebídná věc, kterouž jsem viděl pod sluncem: Bohatství nachované k tomu, kdož je má, k jeho zlému.“ /Kaz. 5, 13./

„Nepokradeš, nepožádáš.“

„Neutiskneš mocí bližního, aniž obloupíš ho. Nezůstane mzda dělníka u tebe až do jitra.“ /Levit. 19, 13./

„Když nějakou věc prodáš bližnímu svému, aneb koupíš něco od bližního svého, nikoli neutiskujete jeden druhého.“ /Levit. 25, 14./

„Nečiňte neprávě v soudu, v rozměrování, v váze a v míře.“ /Levit. 19, 35./

„ . . . přikazuji tobě, abys ochotně otvíral ruku svou bratru svému, chudému svému a nuznému svému v zemi své.“ /Deuter. 15, 11./

„Nelup nuzného, proto že nuzný jest... Nebo Hospodin povede při jeho, a vydře duši těm, kteří vydírají jim.“ /Přísl. 22, 22. 23./

„Neusiluj, abys zbohatl...“ /Přísl. 23, 4./

„Nepostoupíš po množství ke zlému, a nebudeš se přimlouvati k rozepři, tak abys se uchýlil po větším počtu k převrácení soudu.“ /Exod. 23, 2./

„Běda vám kteří připojujete dům k domu a pole s polem spojujete, tak že místa jiným není, jako byste sami byli rozsazeni u prostřed země.“ /Izai. 5, 8./

„...tučnou pak a silnou zahladím, nebo je budu pásti v soudu.“ /Ezech. 34, 16./

„...já souditi budu mezi dobytčetem tučným a mezi dobytčetem hubeným.“ /Ezech. 34, 20./

„Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské“ /Ev. sv. Mat. 5, 3./

„Nemůžete Bohu sloužiti i mammoně.“ /Ev. sv. Mat. 6, 24./

„Chceš-li dokonalým býti, jdi a prodej statek svůj a rozdej chudým...“ /Ev. sv. Mat. 19, 21./

„Kteříž doufají v svá zboží, a množstvím bohatství svého se chlubí.“ /Žalm 49,7./

„Nedoufejtež v utiskování, ani v loupeži, a nebývejte marní; statku přibývalo-li by, nepřikládejte srdce.“ /Žalm 62, 11./

„Všelijakého drahého zboží dosáhneme, naplníme domy své loupeží... Tak tito proti krvi své ukládají, skrývají se proti dušem svým. Takovéť jsou cesty každého dychtícího po zisku, duši pána svého uchvacuje.“ /Přísl. 1, 13. 18. 19/

„Pýcha člověka snižuje jej, ale chudý duchem dosahuje slávy.“ /Přísl. 29, 23./

„Vy, kteří věříte! Bůh vás bude dozajista zkoušet něčím z kořisti, kterou na lovu získají vaše ruce a vaše kopí. A Bůh tak činí, aby poznal, kdo bojí se Ho v skrytu duše své.“ /kor. 5: 95/94/

„Bůh dal jedněm z vás přednost před druhými v podílu na živobytí; avšak ti, jimž přednost byla dána, nedávají z podílu svého těm, jimž pravice jejich vládne, aby si tak byli rovni.“ /kor. 16:73/71/

7. Sloužit Bohu je třeba v tichosti bez ceremonií.

Dívals na světě, jaké lidé při provozování náboženství ceremonie a hádky tropí. Tvé náboženství buď v tichosti mně sloužiti, a ceremoniemi se nevázati: nebo já tě jimi neváži. (14)

„A když bys se modlil, nebývej jako pokrytci. Obyčej zajisté mají modliti se..., aby byli viděni od lidí.“ /Ev. sv. Mat. 6, 5./

„...modlitba odvrací od nemravnosti a věcí zavržených! Vzpomínání pak Boha je povinností největší...“ /kor. 29: 44/45/

„Ale ty, když bys se modlil, vejdi do pokojíka svého, a zavra dveře své, modliž se Otci svému, kterýž jest v skrytě...“ /Ev. sv. Mat. 6, 6./

„Oznámiltě tobě člověče, co jest dobrého, i čehož Hospodin vyhledává od tebe, jedině abys činil soud, a miloval milosrdenství, a pokorně chodil s Bohem svým.“ /Micheáš 6, 8./

„Ne každý. Kdo mi říká Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli Otce mého, kterýz v nebesích jest. Mnozíť mi dějí v onen den: Pane, Pane, zdaliž jsme ve jménu tvém neprorokovali a ve jménu tvém d'áblů nevymítali a v tvém jménu divů mnohých nečinili? A tehdyť jim vyznám, že jsem vás nikdy neznal. Odejděte ode mne, činitelé nepravosti.“ / Ev. sv. Mat. 7, 21. 22. 23./

8. Lidé chtějí přední místa, ale usilovat mají o místa nižší.

Mezi vrchnostmi a správci lidských společností poznals, jak se lidé rádi na přední místa a k spravování jiných trou. Ale ty, synu můj, dokud jsi živ, nižšího místa vždy hled', a poslouchati raději než rozkazovati sobě vinšuj. Pakli vždy spravovati a rozkazovati chceš, spravuj sám sebe. (14)

„Ale když bys byl pozván, jda posad' se na posledním místě.“ /Ev. sv. Luk. 14,10./

„...což jest u lidí vysokého, ohavnost je před Bohem.“ /Ev. sv. Luk.16, 15./

„...kdož největší je mezi vámi, budiž jako nejmenší, a kdož vůdce jest, jako sloužící.“ /Ev. sv. Luk. 22, 26./

„Ale kdo z vás největší jest, buď služebníkem vaším.“ /Ev. sv. Mat. 23, 11./

„Bůh dal jedněm z vás přednost před druhými v podílu na živobytí; avšak ti, jimž přednost byla dána, nedávají z podílu svého těm, jimž pravice jejich vládne, aby si tak byli rovni.“ /kor.16:73/71/

9. Hrdinství má člověk dokazovat ne v hubení, ale v boji proti světu, d'áblu a žádostem těla.

V stavu válečníků spatřils, jak se tam v hubení a plénění vlastního pokolení hrdinství zakládá. Ale já tobě jiné nepřátely... vyhlašuji, d'ábla, svět a vlastního těla tvého žádosti. Těm se braň, a jak můžeš, onyho dvoje od sebe odháněj, poslední pak bij a morduj: a když to udatně konati budeš, dojdeš koruny, slavnější než ji ten svět má, slibujit' v jistotě. (14)

„Proto že nepamatoval, aby činil milosrdenství, ale protivenství činil člověku chudému a nuznému a sevřenému bolestí srdce, aby jej zamordoval.“ /Žalm 109, 16./

„Kdož snažně následuje spravedlnost a milosrdenství, nalézá život, spravedlnost a slávu.“ /Přísl. 21, 21./

„Pečuje spravedlivý o život hovádka svého, srdce pak bezbožných ukrutné jest.“ /Přísl. 12, 10./

„Nebo milosrdenství oblibuji a ne obět'. A známost Boha více než zápaly.“ /Ozeáš 6, 6./

„Nebo vytrhne nuzného, volajícího a nátisk trpícího, kterýž nemá spomocníka. Od lsti a násilí vysvobodí duši jejich; neboť jest drahá krev jejich před očima jeho.“ /Žalm 72, 12. 14./

9. Zboží, rozkoš, slávu hledat člověk nemá.

Viděls také, čeho lidé na hradě toho domnělého štěstí hledají a v čem se rýpají, v majetku, rozkošech a slávě. Ale ty těch věcí nedbej: nedávají ony pokoje, než

nepokoj, a jsou cesta k zámukům. O množství zboží proč bys stál? K čemu bys ho žádal? Život málem stojí a má věc jest každého, kdo mi slouží, opatrovati. (14)

10. Lidé zakládají spolky a přátelství, které jsou než pomoc k hříchům, zbytečností, maření času. Jen tovaryšení společné v Bohu a utvrzování se v Bohu Komenský připouští.

Lidé v světě rádi hledají tovaryšstva: ty se hluku šetř a samotnost miluj. Tovaryšstvo není než pomoc aneb k hříchům, aneb k nějakým zbytečností, aneb aspoň k zahálce a maření času. Však sám nejsi, neboj se, by i sám byl: já jsem s tebou a anjelů mých zástupové, s námi rozprávěti můžeš. Pakli by časem i viditelného tovaryšstva přece žádostiv byl, těch, kteříž by téhož ducha byli, hled', aby vaše tovaryšení společné v Bohu tvrzení bylo. (14)

11. Člověk nemá dychtit po cti a uznání.

Onino jak po slávě dychtí, spatřils: ty pověsti lidské nedbej; mluví-li o tobě dobře či zle lidé, nic tobě na tom nezáleží, jestliže já s tebou spokojen jsem. Když víš, že se mě líbíš, o zalíbení se lidem nestoj: jejichž přízeň i nestálá, i neplná, i převrácená jest; často milují, což nenávisti hodné, a co hodné milování, nenávidí. (14)

Sláva tvá buď nízkým býti, vyznává Komenský.

„Blahoslavení budete, když vás nenáviděti budou lidé [...] pro Syna člověka. Radujete se v ten den [...] Takt' zajisté činívali prorokům jejich otcové.“ /Ev. sv. Luk. 6, 22, 23./

„Běda vám, když by dobře o vás mluvili všickni lidé. Nebo tak činívali falešným prorokům otcové jejich.“ /Ev. sv. Luk. 6, 26./

„...na toho patřím kdož jest chudý a skroušeného ducha, a třese se před slovem mým. Sic jinak ten, kdož zabíjí vola, zabil člověka...“ /Izai. 66, 2. 3./

„Vůkol a vůkol bezbožní se potulují, když takoví ničemní vyvýšeni bývají mezi syny lidskými.“ /Žalm 12, 9./

Bože můj, ty sám všechno jsi, kdo tebe má, může oželeť celý svět, říká Komenský v závěru této kapitoly. A v následující kapitole ústy Krista ještě dodává: „Synu, já na dvou místech bydlím; na nebi v slávě své a na zemi v srdci zkroušeném.“ (14)

Kapitola XLI.

Poutník do neviditelné církve odkázán

Poutník je odkázán do neviditelné církve. Je poslán mezi boží služebníky, kteří již dříve svět opustili. Poutník se ptá, kde bydlí tito služebníci. Komenský ústy Krista odpovídá, že žijí roztroušeni mezi jinými, ale svět je nezná.

Z této věty jasně vyplývá velmi odvážný názor Komenského na to, kdo jsou skuteční služebníci boží. Jsou to služebníci boží, které lidé nejsou schopni poznat, ale zná je Bůh. Nepatří k žádné konkrétní církvi. Zdá se, že ani k té, ke které se hlásil sám Komenský. Prostě lidé, kteří žijí v souladu s Písmem, které můžeme potkat úplně kdekoli. Ale je samozřejmé, že i ve všech církvích.

„Ne každý, kdož mi říká Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli Otce mého, kterýž v nebesích jest.“ /Ev. sv. Mat. 7, 21./

„Abraham nebyl ani židem ani křesťanem, avšak byl odevzdaným do vůle Boží.“ /kor. 3: 60/67/

„Tiť budou, praví Hospodin, v den, kterýž já učiním, mým klínodem, a slituji se nad nimi [...] Tehdy obrátíte se, a užijete rozdíl mezi spravedlivým a bezbožným, mezi tím, kdo slouží Bohu, a tím, kdo jemu neslouží.“ /Malach. 3. 17, 18./

Dále Poutník vchází do chrámu, který se jmenuje křesťanství. Míjí hádající se sekty a přichází k zastřenému koutu, jehož základem je pohrdnutí světem a milování Krista. A tam, kdokoli vejde, je hned jiný než ostatní lidé. Plný radosti a pokoje. Poutník však také vidí tisíce lidí chodit okolo tohoto místa, i učené v Písmu domnění svatosti o sobě mající, kněze i biskupy, ale nevidí je vcházet.

I učené v Písmích, i kněží, i biskupy, i jiné mnohé, domnění svatosti o sobě mající, okolo jsem obcházeť viděl, a některé sic i nahlédati tam, avšak nevcházeli: což

mi lítostivé bylo. Když kdo blíže přistoupil, viděl sem, že se mu skulinkou světlo zablesklo, aneb vůně zavanula a po sobě táhla, že nechtěl než hledati, kudy by se tam dostal. (14)

Podle Komenského mnozí nevešli proto, že kdo chtěl vejít, ten musel jmění, oči, uši, rozum a srdce dát pryč. Kdo chce Boha umět a mít, říká Komenský, musí všechno ostatní zapomenout a opustit: Protož když někteří od jmění a umění svého pustiti nechtěli, hádajíce se, že to k nebi nápomocné jest, zůstávali vně, a dovnitř nevcházeli.(14)

Ale obírá-li se kdo s biblí tak jako s jinými lidskými psaními, aby sobě jen mozek potíral a brousil, ten chybuje cíle a umění jeho na marné mluvnosti se skonává, jakž svědčí Duch boží, protože nadutý jsa nemoudrost provodí při otázkách; odkudž svárové a marné hádky pocházejí... (11)

Z těch, kdo vstoupili, se každý musel divit, že se dosud tak neužitečnými břemeny obtěžoval, jako je moudrost, sláva, veselí nebo bohatství. Vše tu bylo opačně než na světě. Ve světě šalba, tady pravda, ve světě neřád, tady řád, ve světě trápení, tady radost.

„...což nevíte, že přízeň světa jest nepřítelkyní Boží? A protož kdo by koli chtěl být přítelem tohoto světa, nepřitelem Božím učiněn bývá.“ /Epišt. sv. Jakuba 4, 4./

„Kdo praví, že v něm zůstává, tenť má, jakž on chodil, tak choditi.“ /I. Epišt. sv. Jana 2, 6./

„Nemilujtež světa, ani těch věcí, kteréž na světě jsou... Nebo všecko, což jest na světě, jako žádost těla, žádost očí a pýcha života, toť není z Otce, ale jest z světa.“ /I. Epišt. sv. Jana 2, 15. 16./

„...milovati budeš Hospodina Boha svého z celého srdce svého, a ze vší duše své, a ze vší síly své.“ /Deuter. 6, 5./

„Nenávidím těch, kteří následují pouhých marností, nebo já v Hospodinu naději skládám.“ /Žalm 31, 7./

„Na tobě přestávati sluší, Bože...“ /Žalm 65, 2./

„...žádost světa dal v srdce jejich, aby nestihal člověk díla toho, kteréž dělá Bůh, ani počátku, ani konce.“ /Kazat. 3, 11./

Kapitola XLIII.

Vnitřních křesťanů světlo

V této kapitole charakterizuje Komenský skutečné křesťany. Lidé se v životě řídí domněnkami a v jednání podle druhých lidí. Křesťané se řídí rozumem, který když odložili, je jim Duchem svatým přečištěný navrácen. Oni pak všechno na světě k Boží bázni obracet umějí. A tím jsou moudřejší nad všechny filozofy světa, kteří všechno se domnívajíce vědět, nevědí nic, zůstávajíce na povrchu.

Tím zajisté nade všechny světa filozofy moudřejší, kteréž Bůh spravedlivým soudem zaslepuje, aby všecko se věděti domnívajíce, nic nevěděli.(14)

Svět věří jen tomu, co drží v hrsti, křesťan na neviditelné a budoucí věci spoléhá. Svět chce důkazy, křesťan na holých Božích slovech má dost. Svět všechno zkoumá a pojišťuje, křesťan na Boží pravdomluvnost všechno váže. Svět vždycky pochybuje, křesťan vždycky má, proč by cele věřil.

Cokoli se děje, vůlí Boží se děje v největších i nejmenších věcech, věří Komenský: ... viděl jsem, jak naprosto všickni, dobří i zlí, v Bohu toliko a Bohem živi jsou, hýbají se a v existenci trvají, každé jejich hnutí a dchnutí toliko z Boha a mocí jeho se děje... viděl jsem, jak všechněm lidem ustavičně do srdce hledí. (14)

„Duše člověka jest svíce Hospodinova, kteráž zpytuje všechny vnitřnosti srdečné.“ /Přísl. 20, 27./

„Nechlub se moudrý v moudrosti své, ani se chlub silný v síle své, aniž se chlub bohatý v bohatství svém. Ale v tom nechť se chlubí kdo se chlubí, že rozumí a zná mne, že já jsem Hospodin, kterýž činím milosrdenství, soud i spravedlnost na zemi, nebo v těch věcech líbost mám...“ /Jerem. 9, 23. 24./

„...Boha pak, v jehož ruce jest dýchání tvé i všechny cesty tvé, neoslavoval jsi.“ /Daniel 5, 23./

„Jan zajisté křtil vodou, ale vy pokřtěni budete Duchem svatým.“ /Skutk. 11, 16./

„...budete-li podle těla živi, zemřete, pakli byste Duchem skutky těla mrtvili, živi budete.“ /Epišt. sv. Pav. k Řim. 8, 13./

Kapitola XLIII.

Svoboda Bohu oddaných srdcí

Podle Komenského svoboda Bohu oddaných srdcí spočívá v tom, že ničeho vyššího nedbají a neuznávají než Boha. Proto rozkazy světa neposlouchají. Pravý křesťan se nikým, ani rodinou, ani pánem, od bázně Boží nedá odvést.

Naproti tomu svoboda světa spočívá v tom, že ten kdo ji má, lenost, pýchu nebo vášeň provodí vůči bližním. Ale křesťan, který ohradí své srdce, aby Bohu věrné zůstalo, všechno jinak k potřebám bližního obrací. Křesťan tak i nejnižší práce koná rád. Člověk, který Boha nedbá, upadá do poddanství mizerných a marných věcí.

Svět, jakož všudy převrácený jest a místo pravdy stín lapá, tak i tuto: svobodu v tom zakládaje, aby kdo sobě svoboden byl, žádnému se v ničemž nechtěl propůjčovati, buď lenost, neb pýchu, neb vášeň tím provodě. Ale křesťan daleko jinak činí; kterýž ohradě jen srdce dobře, aby se v svobodě své samému Bohu chovalo, jiné všecko k bližního potřebám obrací. (14)

Ó smrtedlní, kéž tomu rozumíme, že jediný jest, jediný toliko, vyšší nad nás, Hospodin Učinitel náš a budoucí soudce: kterýž sám moc maje rozkazovati nám, nerozkazuje však jako otrokům, ale jako dítek zůve ku poslušenství svému; svobodné nás a nesvázané, i když posloucháme, míti chtěje. (14)

„...milovati budeš Hospodina Boha svého z celého srdce svého, a ze vší duše své, a ze vší síly své.“ /Deuter. 6, 5./

„Doufej v Hospodina, a čiň dobré; přebývej na zemi, a živ se spravedlivě.“ /Žalm 37, 3./

„...protož přikazuji tobě: Abys ochotně otvíral ruku svou bratru svému, chudému svému a nuznému svému v zemi své.“ /Deuter. 15, 11./

„Tito v vozích, jiní v koních doufají, ale my jméno Hospodina Boha našeho sobě připomínáme.“ /Žalm 20, 8./

„Blahoslavený ten člověk, který skládá v Hospodinu svou naději, a neohlédá se na pyšné, ani na ty, kteříž se ke lži uchylují.“ /Žalm 40, 5./

„Mnozí hledají tváři pánů, ješto od Hospodina jest soud jednoho každého.“ /Přísl. 29, 26./

„V rozepři pak ať se postavují k souzení, a podle soudu mého soudí ji.“ /Ezech. 44, 24./

„Buďto že Bůh, jehož my ctíme, (kterýž mocen jest vytrhnouti nás z peci ohnivé rozpálené a tak z ruky tvé ó králi) vytrhne nás. Buď že nevytrhne, známo buď tobě králi, žeť bohů tvých ctíti a obrazu zlatému, kterýž jsi postavil, klaněti se nebudeme.“ /Daniel 3,17. 18./

„I padl jsem k nohám jeho, abych se klaněl jemu. Ale řekl mi: Hleď, abys toho nečinil. Jsemť spoluslužebník tvůj... Bohu se klaněj.“ /Zjev. sv. Jana 19, 10./

Kapitola XLIV.

Řád vnitřních křesťanů

Zde Komenský svými slovy uvádí desatero božích přikázání, z nichž ale některé podle mého názoru poněkud mění, přesněji řečeno zužuje či rozšiřuje jejich význam či platnost. Např. Komenským upravené přikázání, že člověk má sloužit Bohu, aniž by vymýšlel nějakou podobu Boha, je podle mého názoru zúžením biblického smyslu tohoto přikázání. Člověku je v bibli zakázáno učinit si podobenství čehokoli, nejen Boha, a je mu zakázáno tomuto podobenství se klanět a je ctít. A dokonce si myslím, že podobenstvím se nemyslí jen obraz, socha, rytina, ale jakákoli myšlenka či teorie o světě, která neodpovídá pravdě Boží, a která je jen její bližší či vzdálenější podobou.

„Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž jsou u vodách pod zemí. Nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti.“ /Deuter.5, 8. 9/

„Proto, že opustili mne otcové vaši, dí Hospodin, a chodíte za bohy cizími, sloužili jim a klaněli se jim, mne pak opustili, a zákona mého neostříhali. Vy pak mnohem jste hůře činili nežli otcové vaši, nebo aj., vy chodíte jeden každý podle zdání srdce svého zlého, neposlouchající mne.“ /Jerem. 16, 11. 12./

„Kteřížto řekli: To nic, nebo za myšlenkami svými půjdeme, a jeden každý zdání srdce svého zlého vykonávati budeme.“ /Jerem. 18, 12./

„V ten den patřiti bude člověk k Učiniteli svému... A nebude patřiti k oltářům, dílu rukou svých, ani k tomu, což učinili prstové jeho hleděti bude, ani k hájům, ani k obrazům slunečným.“ /Izai.17, 7. 8./

„Nebo Hospodin spravedlivý jest, spravedlnost miluje, na upřímného oči jeho patří.“ /Žalm 11, 7./

Komenského přikázání o poddanosti člověka rodičům a od Boha představeným je zase rozšířením biblického významu.

„Cti otce svého i matku svou.“ /Deuter. 5, 16./

Mít v úctě rodiče neznamena doslova totéž, co být jim poddán.

O poddanosti k Bohem představeným toho v Písmu mnoho nenajdeme. Snad lze použít tato ustanovení, která alespoň zpochybňují poddanost k tzv. „od Boha představeným“.

„Oniť ustanovují krále, ale beze mne, knížata vyzdvihují, k nimž já se neznám...“ /Ozeáš 8, 4./

„Vůdcové lidu tohoto jsou svůdcové a kteříž se jim vésti dají, zhynuli.“ /Izai. 9,16./

„Znamenití tvoji jako kobyly, a hejtmané tvoji jako velicí chroustové...“ /Nahum 3, 17./

„Běda vám zákonníci a farizeové pokrytci, že dáváte desátky z máty a z kopru a z kmínu, a opouštíte to, což těžšího jest v zákoně, soud a milosrdenství a věrnost. Vůdcové slepí, kteříž cedíte komára, velblouda pak požíráte.“ /Ev. sv. Mat. 23, 23. 24./

„Pánu Bohu svému klaněti se budeš, a jemu samému sloužití budeš.“ /Ev. sv. Mat. 4, 10./

Komenského přikázání obsahující vyjádření, že člověk má Boha nade všechno, což jmenováno býti může, milovat, je zase zužující. Přikázání zní: „... milovati budeš Boha svého z celého srdce svého, a ze vši duše své, a ze vši síly své.“ /Deuter. 6,5./

Myslím, že biblické přikázání znamená nahrazení všech lásek Bohem, kdežto Komenského znění jen milování Boha třeba víc než jiné věci. Ale samozřejmě že lze říct, že Komenský svými slovy seznamuje čtenáře se zákonem Božím. Hádát se, co tato slova přesně znamenají, by bylo už třeba proti níže uvedenému moudrému příkazu koránu: „A ať již na cokoliv máte různé názory, rozsouzení toho patří Bohu.“ /kor. 42: 8/10/

Dále v této kapitole Komenský říká, že kdo Boha z celého srdce miluje, tomu už netřeba mnoho předpisovat, co má dělat, tomu už není třeba dalších zákonů. Protože samo to srdečné spojení s Bohem člověka vede, aby Boha sám v sobě chválil a všemi činy svými slávu jeho obmýšlel. Stejně tak tomu je, když člověk miluje bližního svého jako sebe samého. Sama zajisté láska, jak se k němu chovati má, plně jemu všechno poví a ukáže. Že co chceme pro sebe, jsme i bližnímu povinni. Ale protože tohle svět nedělá, není pravý řád ve světě. Jen nedůvěra, nedorozumění, nenávisť, krádeže, vraždy. Znamení zlého člověka je z ležster chtít vědět, co se činit má.

Kdo zajisté Boha z celého srdce miluje, tomu netřeba mnoho předepisovati, kdy, kde, jak a kolikrát Bohu sloužití, klaněti se a jej ctíti má... Tak kdo bližního jako sám sebe miluje, nepotřebuje obšírných nařizování, kde by, kdy a v čem jeho šetřiti měl, v čem jemu neškoditi, v čem dluh povinný navraceti: sama zajisté láska, jak se k němu chovati má, plně jemu všechno poví a ukáže. (14)

„Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého, a ze vši duše své, a ze vši mysli své. To je přední a veliké přikázání. Druhé pak jest podobné tomu: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého. Na těch dvou přikázáních všechnen zákon záleží i proroci.“ /Event. sv. Mat. 22, 37. 38. 39. 40./

Na tomto místě XLIV. kapitoly podle mého názoru končí ta část Labyrintu, která výstižně a s pomocí alegorie popisuje reálný stav lidské společnosti i víry a začíná část, kterou bychom mohli označit jako ryze utopickou. Utopickou už tím, že obraz tak dokonalého soužití lidí a tak radostného snášení utrpení, jaký si Komenský představuje u pravých křesťanů, nezná a nepředpokládá ani Písmo.

Komenský dále říká: Křesťané totéž smýšlejí, totéž věří, totéž chtějí i nechtějí, protože od jednoho ducha jsou vyučeni. Totéž vidí, totéž mluví, totéž cítí.

Jakož zajisté železní v kompasích jazýčkové magnetem potření jsou, všickní se k jedné a též straně světa obracejí: tak těchto srdce duchem lásky potřené jsou, všecka se v jednu a tuž stranu, v štěstí k radosti, v neštěstí k zámutku obracejí. (14)

Falešní křesťané jsou ti, kteří jen o své se starají a o věci bližních nedbají. Svě hnízdo ohražují, jiné na větru a dešti nechávají.

A tu poznal jsem, že to falešní jsou křesťané, kteří své jen pilně věci vedou, bližních nedbají; z které strany ruka Boží doléhá, odtud se pilně odvracují, a své jen hnízdo ohražující, jiných na větru a dešti nechávají. (14)

Křesťané když jeden trpí, druzí se neradují, když jeden hladoví, druzí nehodují, když jeden bojuje, druzí nespí. Společně všechno konáno je. Ve světě, když se někomu zle vedlo, jiní z toho plesali. Když bloudil, jiní se smáli. Když bral škodu, jiní z toho zisku hledali a pro svůj zisk, potěšení a kratochvíli sami bližního k pádu a škodě přivodili. Na světě jedni pracně vydělávají, druzí marně utrácejí. Jedni přesycením říhají, druzí hladem zívají. Při jedněch pýcha a jinými pohrdání, při druhých lítost a oněm závidění. Křesťané nejsou jako my, kdy jedni mají domy plné bohatství, druzí nemají co jíst. Všechno je všem společné, i ta duše. Ochotně si navzájem slouží.

Srozuměl jsem, pravím, že ta vůle Boží není: světa to jest, převráceného světa křtalt, aby jedni ušperkování, druzí nazí chodili; jedni přesycením říhali, druzí hladem zívali; jedni pracně vydělávali, druzí marně utráceli; jedni kratochvílii, druzí kvílii. (14)

„Blahoslavený, kdož prozřetelný soud činí o chudém; v den zlý vysvobodí jej Hospodin.“ /Žalm 41, 2./

„Já pak ačkoli chudý a nuzný jsem, Pán však o mne pečuje.“ /Žalm 40, 18./

„Kdo utiská chudého, útržku činí Učiniteli jeho; ale ctí jej, kdož se slitovává nad chudým.“ /Přísl. 14, 31./

„Kdo uděluje chudému, půjčuje Hospodinu...“ /Přísl. 19, 17./

„Soud pravý vynášejte, a milosrdenství a lítosti dokazujte jeden každý k bližnímu svému.“ /Zach. 7, 9./

„Rozdávejte z toho, co jsme vám uštedřili...“ /kor. 63: 10/

„...A Bůh miluje ty, kdož dobro konají.“ /kor. 3:141/148/

Kapitola XLV.

Bohu oddaným srdcím vše lehko a snadno

Komenský v této kapitole říká, že pro křesťany je snadné, nebo je dokonce radost, trpět všechno, co na ně Bůh vkládá, a že bití, mučení, žaláře a smrt mezi dobrodiní Boží počítají.

Nejen pak činiti, co Bůh chce, ale i trpěti, co Bůh vzkládá, viděl jsem, že snadné jest. Nebo tu nejedni políčkování, plvání, bití od světa snášejíce, radostí plakali a ruce k nebi zpínajíce Boha chválili, že je hodné učinil něco také pro své jméno trpěti. (14)

Myslím, že tady Komenský zašel ve svých přáních zbytečně příliš daleko a že radost z tak velkých utrpení, jako je mučení a smrt, neměly a neusilovaly o ně ani největší postavy Písma. Ty sice hledaly a nalézaly útěchu v Bohu, podřizovali se zcela vůli Boží, ale radost v jakékoli bolesti podle mého názoru neviděly. Když skutečně trpěly, nikdy netvrdily, jak moc je to těší.

„Proč jsem neumřel v matce, aneb vyšed z života, proč jsem nezahynul?... Nebo bych nyní ležel a odpočíval, spal bych a měl bych pokoj.“ /Job 3, 11. 13./

„Dím Bohu: Neodsuzuj mne, oznam mi, proč se nesnadníš se mnou? Jaký máš na tom užitek, že mne ssužuješ...“ /Job 10, 2. 3./

„Ohlédám-li se napravo, není, kdo by mě znáti chtěl, zhynulo útočiště mé, není, kdo by se ujal o život můj. K tobě volám, Hospodine, říkáje: Ty jsi doufání mé a díl můj v zemi živých.“ /Žalm 142, 5. 6./

„Proč jsem jen z života vyšel, abych okoušel těžkostí a zármutku, a aby stráveni byli v pohanění dnové moji?“ /Jerem. 20, 18./

„Smutnáť je duše má až k smrti...Otče můj, jest-li možné, necht' odejde ode mne kalich tento. A však ne jakž já chci, ale jakž ty.“ /Ev. sv. Mat. 26, 38. 39./

„Buď trpělivý vůči tomu, co tě postihne, neboť to patří k podstatě věcí!“ /kor. 31: 16/17/

„K dobrémuť jest mi to, že jsem pobyl v trápení, abych se naučil ustanovením tvým.“ /Žalm 119, 71./

„Když neštěstí se dotkne člověka, tu volá Nás, avšak později, když zahrneme jej dobrodiním Svým, hovoří: Dostalo se mi toho pouze díky vědomostem mým. Nikoli, to jenom zkouška byla, avšak většina z nich to neví.“/kor. 39: 50/49/

Kapitola XLVI.

Svatí všeho hojnost mají

Křesťané jsou podle Komenského lidé, kteří na tom, co mají, přestávají umí. Cokoli jim Bůh komu udělí, málo neb mnoho, každý se praví dosti míti. Něčím být nebo ničím, vše je jedno.

„Marné hádky lidí na mysli porušených a pravdy zbavených, domnívajících se, že by pobožnost byla zisk tělesný, takových se varuj. Jestliť pak zisk veliký pobožnost, s takovou myslí, kteráž na tom, což má, přestati umí....Ale majíce pokrm a oděv, na tom přestaneme. Kteříž pak chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení... a v žádosti mnohé nerozumné a škodlivé, kteréž pohřizují lidi v zahynutí a v zatracení.“ /I. Epišt. sv. Pav. 6, 5. 6. 8. 9./

Kapitola XLVII.

Bezpečnost Bohu oddaných lidí

Křesťanům Bůh jisté věci na světě k vyřízení poroučí, oni je konají a Bůh je chrání jako zřítelnice oka svého, aby ne dříve, než po vyřízení toho, proč na svět poslání byli, padnouti mohli. A na tuto Boží ochranu také oni spoléhají.

„I řekl král, aby přivedli Daniele, a uvrhli do jámy lvové... I vytažen byl Daniel z jámy, a žádného úrazu není nalezeno na něm, nebo věřil v Boha svého.“ /Daniel 6, 16.23./

„Žádná duše nemůže zemřít jinak než z dovolení Božího a podle zapsané a pevně stanovené lhůty.“ /kor.3: 139/145/

„Byť se mi dostalo jít přes údolí stínu smrti, nebuduť se báti zlého, nebo ty se mnou jsi.“ /Žalm 23, 4./

„Bůh jest naše útočiště i síla, ve všelikém ssoužení pomoc vždy hotová. A protož nebudeme se báti, byť se pak i země podvrátila, a zpřevracely se hory doprostřed moře.“ /Žalm 46, 2. 3./

„Nebuduť se báti mnoha tisíců lidí, kteříž se vůkol kladou proti mně.“ /Žalm 3,7./

„Uval na Hospodina cestu svou a slož v něm naději, onť zajisté všecko zpraví.“ /Žalm 37, 5./

„ Hospodin skála má a hrad můj, i vysvoboditel můj, Bůh silný můj, skála má, v němž naději skládám, štít můj a roh spasení mého, mé útočiště“ /Žalm 18, 3./

„A když bude pro tebe chtít Bůh dobré, nic nemůže od tebe odvrátit milost jeho.“/kor. 10: 107/

„Spravedlnost tvá jest spravedlnost věčná, a zákon tvůj pravda.“ /Žalm 119, 142./

Kapitola XLVIII.

Pobožní mají odevšad pokoj

Křesťané se kochají v tom, že svět jako před smradem před nimi nos zacpává, jako od ošklivosti od nich oči odvrací, jako blázny jimi zhrdá, jako zločince odpravuje. Čemu svět štěstí, neštěstí, bohatství, chudoba, sláva nebo potupa říká, v tom pro ně rozdíl není. Říkají, že je všecko dobré, cokoli z ruky Boží přichází. Křesťanům se sice nelíbí mnohé věci, ale proč by se tím trápili. Ať hyne to, co trvat nechce nebo nemůže. Ať padá, co státi nemůže. Málo záleží na tom, kdo světu vládne. Nechtějí-li se ke

křesťanským obyčejům formovat lidé, přizpůsobí se křesťané jim, pokud to jen pro svědomí lze.

Ba i tomu jsem vyrozuměl, že čemu svět štěstí a neštěstí, bohatství a chudoba, sláva a potupa říká, tito praví křesťané o tom rozdílu jmén ani slyšeti nechtí: pravíce, že všecko dobré, šťastné a prospěšné jest, cokoli z ruky Boží přichází. (14)

Nelíbí se sic křesťanovi mnohé věci: ale se proto sám v sobě nehryze netrápí. Nech jde zpět, co přímo nechce, nech padá, co státi nechce, nech hyne, co trvati nechce neb nemůž. Proč by se tím křesťan trápil, kterýž svědomí své spořádané a v srdci Boží milost má? Nechtějí-li se k naším obyčejům formovati lidé, formujeme se my k jejich, pokud jen pro svědomí lze. Svět ze zlého v horší jde, pravda jest: ale zdaž my to fresováním svým napravíme? (14)

V této kapitole se podle mě Komenský nejvíc mýlí a rozchází s Písmem. Vytváří svůj výklad Písma. Křesťan se nad zly světa trápit musí.

Protož takto praví Hospodin: Jestliže se obrátíš, také tě zase obrátím, abys stál před obličejem mým; oddělíš-li věc drahou od ničemné, jako ústa má budeš. Necht' se oni obrátí k tobě, ty pak neobracej se k nim.“ /Jerem. 15, 19./

„Vy, kteří milujete Hospodina, mějte v nenávisti to, což zlého jest...“ /Žalm 97,10./

„Bázeň Hospodinova jest v nenávisti míti zlé, pýchy a vysokomyslnosti, i cesty zlé a úst převrácených nenávidím.“ /Přísl. 8, 13./

„...přestaňte zle činiti. Učte se dobře činiti, hledejte soudu, pozdvihněte potlačeného, dopomozte k spravedlnosti...“ /Izai.1, 16. 17./

„Nevydáš služebníka pánu jeho, kterýž k tobě utekl od pána svého.“ /Deuter. 23,15./

„Dokudž souditi budete nespravedlivě, a osoby nešlechtných přijímatí? Zastávejte bídneho a sirotka, utištěného a nuzného spravedliva vyhlašujte. Vytrhněte bídneho a nuzného z ruky nešlechtných. Ale nevědí nic, nerozumějí nic, ve tmách ustavně chodí, až se proto všichni základové světa pohybují.“ /Žalm 82, 2. 3. 4. 5./

„Každého jitra pleniti budu všechny nešlechtné z země, abych tak vyplenil z města Hospodinova všechny, kdož páší nepravost.“ /Žalm 101, 8./

„Blahoslavení, kteříž ostřihají soudu, a činí spravedlnost každého času.“ /Žalm 106, 3./

„Vytrhuj jaté k smrti.“ /Přísl. 24, 11./

„...domové jejich plní jsou lsti. Protož zrostli a zbohatli,...umějí se vyhýbati bídám...šťastně se jim vede, ačkoli k spravedlnosti chudým nedopomáhají.“ /Jerem. 5, 27. 28./

„...takto praví Hospodin: Drživejte každého jitra soud, a vychvacujte oblopušeného z ruky násilníka.“ /Jerem. 21, 12./

Kapitola XLIX.

Pobožní mají stálou v srdci radost

Komenský zde říká, že porozuměl, co mnohé z svatých pudí, aby čest, přízeň lidskou, statek od sebe radostně házeli a aby tělo své do žalářů, pod bič, na smrt tak vesele vydávali.

Jiní také, aby tělo své do žalářů, pod bič, na smrt tak vesele vydávali, hotovi jsou i tisíc smrtí, kdyby je svět opětovati mohl, podnikati; ve vodě, v ohni, pod mečem ještě sobě prozpěvující. Ó Pane Ježíši, jaks ty sladký srdcím tebe okoušející? Blahoslavený, kdož rozumí potěšení tomuto. (14)

Komenský sice v úvodu k Labyrintu píše, že ve druhé části knihy popisuje ideální vzor křesťanů, přesto si ale myslím, že takovou radost ze snášení utrpení nelze předkládat jako ideál.

Kapitola L.

Poutník křesťany podle stavů prohlédá

Manželství křesťanů je potěšené těl i srdcí spojení, kde v žádostech jak v pečování zřízenost jest.

Vrchnost se k poddaným chová jako rodiče k dětem. Poddaní hledí, aby slovem i skutkem poddání byli.

Učení křesťanů se vyznačují pokorou a vlídností. Umění jazyka u nich je v malé vážnosti, jestliže umění moudrosti k tomu nepřistoupí. Jazykové prý moudrost nedávají. Ne kdo mnoha jazyky mluví, než kdo užitečné věci mluví umí, ten učený je. Pravá studnice vědění je Písmo a Duch svatý. Učení čtou i lidské knihy, ale tak, aby lidské řeči za lidské měli. Knihy píší ne pro slávu, ale aby obecnému dobrému napomohli.

Knihy lidské, viděl sem, že čtou všelijaké, podle příčin; ale vybranějších toliko pilně hledí, všudy šetříc, aby lidské řečňování za lidské měli. Sami knihy také píší, ale ne pro rozhlašování jména svého: než když naději mají, že něčím užitečně a bližními se sděliti, obecnému dobrému v něčem napomoci, zlému uhájiti moci budou. (14)

Kněží křesťanů učí jen to, co sami na sobě svým příkladem ukázali. Neznají nadutost a pýchu. Jsou hojní ve skutcích, skrovní v řečech, přední v práci.

Kapitola LI.

Smrt křesťanů věrných

Zde Komenský květnatě píše o radostné smrti křesťanů.

Kapitola LII., LIII., LIV.

Poutník spatřuje slávu Boží

Poutník za domácího Božího přijat

Zavírka všeho

Tyto kapitoly obsahují velmi mnohomluvné vyobrazení slávy Boží, chválení Boha a odevzdání se do vůle Boží. Komenský tu říká: „... dejž, ať tě miluji milováním věčným, a nemiluji vedle tebe věci žádné, leč pro tebe a v tobě.“

Ono „dejž, ať... nemiluji vedle tebe věci žádné, leč pro tebe a v tobě“, to je, můžeme říci, podlehnutí Komenského, řekněme tlaku světa, kterému se každý člověk zkrátka těžko brání, a tak se snaží svoji lásku k věcem schovat za lásku k Bohu. Písmo žádné vyjádření ve smyslu „milovat věci pro tebe a v tobě“ nezná.

Pán Ježíš ke mně slovy promluví:... Cos viděl koli, užij toho k bázni mé, a větší věci nad tyto uzříš časem svým. Starej se jen o to, k čemu sem tě zavolal, a jakť sem

cestu k slávě této ukázal, tak ní kráčeji. Buď v světě, dokud tě tam nechávám, poutníkem, nájemníkem, příchozím a hostem: u mne pak zde domácím mým, právo nebešťanství tobě se dává. A protože zde obcování své míti hled! A měj mysl ke mně co nejvýš vždycky zdviženou, k bližním co nejniž skloněnou; zemských věcí, dokud tam jsi, užívej, v nebeských se kochej; buď povolný mně, odporný a odbojný světu a tělu; ostříhej vnitř tobě ode mne udělené moudrosti, zevnitř tobě ode mne poručené sprostnosti; měj hlásné srdce, tichý jazyk; k vnímání bíd bližních buď outlý, k snášení vlastních křivd otrlý; duší služ mně samému, tělem komu můžeš aneb musíš; coť poroučím, čiň, co na tě vkládám, nes; k světu buď neochotný, ke mně vždycky se vinoucí; v světě buď tělem, ve mně srdcem. Tak budeš-li činiti, blažený jsi a dobře bude tobě. Odejdiž již, milý můj, a stůj v losu svém až do skonání svého... (14)

Komenského Labyrint světa a ráj srdce končí těmito slovy: Duch tvůj dobrý spravuj mne jen a veď mezi osidly světa jako po rovné zemi, a milosrdenství tvé sprovázej mne po cestách mých a proved' skrze tyto, ach tesklivé temnosti světa až k věčnému světlu. Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle. (14)

Co tedy mohou přinést Komenského myšlenky obsažené v jeho Labyrintu naší společnosti? Jak jsem už napsal v úvodu práce. Mohou nám přinést totéž co myšlenky, které nacházíme v bibli, neboť Labyrint je takovou aplikací Písma na společenskou realitu. Předvedením toho, jak lidská společnost v žádném směru nefunguje podle Písma správně. Protože sama pravá biblická víra se mezi lidmi za tisíce let nerozšířila, nemůžeme čekat, že by se např. propagací Labyrintu něco změnilo. Ale určitě lze v Labyrintu najít a přijmout z něj mnoho myšlenek a pohledů na společenské problémy, které naše společnost dávno zapomněla („překonala“), které jsou jí již cizí nebo vědecky zavržené, které by ale při řešení dnešních problémů mohly velmi pomoci, protože myšlenky v bibli a Labyrintu obsahují poklady moudrosti, např.:

1. Komenský přináší myšlenku, že není pravda to, co lidé vytvořili a vymysleli. Nejvyšší autoritou pro Komenského není lidská inteligence, ale holé slovo Boží. Tím omezuje pýchu člověka a snižuje nebezpečí příliš suverénních rozhodnutí všech lidí

a tím i jejich škodlivých důsledků pro ně samé. Pro rozhodování v sociálních otázkách je takový přístup zvlášť žádoucí. S jakým přístupem rozhoduje o sociálních problémech lidí člověk, který si ve své podstatě myslí, že si za ně můžou sami? Určitě se však bude dívat na věci jinak, když bude brát vážně následující myšlenku z Písma:

„Aj tatoť byla nepravost Sodomy. Pýcha, sytost chleba a hojnost pokoje. To ona majíc, ruky však chudého a nuzného neposilňovala.“ /Ezech. 16, 49./

Co se týče toho, co člověk vymyslel a vytvořil, pak poučením pro nás není odmítnutí a zničení všeho, ale o mnoho větší uvědomění si, že naše poznání zdaleka není tak pokročilé ani tak jisté, jak si většina z nás myslí.

2. V I. kapitole Komenský říká, že když se člověk rozhoduje o své životní cestě, povolání, cílech, způsobu života, hledá takový, ve kterém by měl co nejméně starostí a dřiny a co nejvíce spokojenosti.

Je to od Komenského upřímné vyjádření motivů lidského jednání. Nevím, jak Komenského současníci, ale my bychom už byli upřímní trochu jinak. Za dnešního kapitalismu prý upřímnější než za socialismu, přesto by však nechybělo v našem vyjádření něco o tvrdé práci či aspoň schopnostech, kterými bychom náš útěk před dřinou ke spokojenosti zdůvodnili. Vezměme si tedy z Komenského příklad jeho úplné upřímnosti. Méně pokrytectví ve zdůvodňování věcí by znamenalo méně oklamanych, a proto podporujících špatné věci, které se vydávají za dobré stejně, jako se lidé prchající před prací často vydávají za ty nejpracovitější.

3. Ve II. kapitole (a v téměř celé knize) Komenský v podstatě mluví o tomtéž, čemu my dnes v běžné řeči říkáme pozitivní myšlení. A říká, že cílem světského myšlení je, aby si člověk uspořádání světa a to, co se mu o něm říká, oblíbil a na tom přestal. Aby žil v přesvědčení, že vše je uspořádáno znamenitě. My dnes už víme, že znamenité to není, ale jsme pozitivně skálopevně přesvědčeni, že věci jdou aspoň

pokrokem k lepšímu. Opět poučení od Komenského. Nepodléhat Mámení a nemyslet si, že se něco změní k lepšímu tím, že si budeme namlouvat, že to lepší je.

„Nemůžeš vás svět nenáviděti, ale mneť nenávidí, nebo já svědectví vydávám o něm, že skutkové jeho zlí jsou.“ /Ev. sv. Jana 7, 7./

„Ty země jsi nečistá... Kněží její natahují zákona mého... mezi nečistým a čistým rozdílu nečiní. Knížata její... jsou jako vlci uchvacující loupež, vylévající krev, hubíce duše, aby sháněli mrzký zisk. Proroci pak... předpovídají marné věci a hádají jim lež... Lid této země činí nátisk a cizí věci mocí běže, chudému a nuznému ubližují... Hledaje pak někoho z nich, kterýž by udělal hradbu a postavil se v mezeře před tváří mou za tuto zemi, abych jí nezkazil, žádného nenacházím.“ /Ezech. 22, 24. 26. 27. 28. 29. 30./

4. Komenského opravdová víra v osud, v předurčenost našich životů a rozšíření této víry ve společnosti by automaticky musela vést k větší úctě lidí k lidem s osudem jiným, třeba zcela opačným. Např. ke zcela jinému vztahu bohatých k chudým, zdravých k nemocným apod. Tyto vztahy by se pravděpodobně více řídily moudrostí následujících citátů z Písma:

„Pohrdá bližním svým blázen...“ /Přísl. 11, 12./

„...přestaňte zle činiti. Učte se dobře činiti, hledejte soudu, pozdvihněte potlačeného, dopomozte k spravedlnosti sirotku, zastaňte vdovy.“ /Izai. 1, 16. 17./

„...domové jejich plní jsou lsti. Protož zrostli a zbohatli. Vytylí jsou, lsknou se, nadto umějí se vyhýbati bídám. Pře nesoudí, ani pře sirotka avšak šťastně se jim vede, ačkoli k spravedlnosti chudým nedopomáhají.“ /Jerem. 5, 27. 28./

„Dokudž souditi budete nespravedlivě, a osoby nešlechtných přijímati? Zastávejte bídneho a sirotka, utištěného a nuzného spravedliva vyhlašujte. Vytrhněte bídneho a nuzného z ruky nešlechtných. Ale nevědí nic, nerozumějí nic, ve tmách ustavně chodí, až se proto všichni základové světa pohybují.“ /Žalm 82, 2. 3. 4. 5./

5. Se svým názorem na lidskou práci by učitel národů dnes nepochodil nikde. A kdyby viděl, čemu všemu v práci obětujeme své životy my, jsem pevně přesvědčen, že by ji označil za dnešní největší modlu a radil by ji omezit. Přitom lidskému tělu stačí skrovničké jídlo, skrovničké roucho, skrovničké stavení a z toho plyne, že také skrovničké práce a péče je pro ně třeba, říká Komenský. Pečovat bychom měli o duši.

I když není naděje v tomto bodě na naše sebemenší ovlivnění Komenským, právě v tomto bychom se nechat ovlivnit měli. Když ne ke skrovničké potřebě, tak aspoň ke skromnější spotřebě. A k omezení vydávání sil a energie na zbytečné věci.

„...žádost světa dal v srdce jejich, aby nestihal člověk díla toho, kteréž dělá Bůh, ani počátku, ani konce.“ /Kazat. 3, 11./

„Proč vynakládáte peníze ne za chléb, a práci svou za to co nenasycuje?... nechť se kochá v tuku duše vaše.“ /Izai. 55, 2./

„Pro množství cest svých ustáváš, aniž říkáš: Daremné' je to.“ /Izai. 57, 10./

„...chodíte za marností, marní učinění jsou.“ /Jerem. 2, 5./

„...o čemž pracují lidé a národové až do ustání nadarmo, oheň zkazí. /Abak. 2,13./

3. Závěr

Myšlenkový odkaz Jana Amose Komenského je obrovský. Podle T. G. Masaryka: „... Komenského nemáme jen oslavovati, ale máme zpytovat své svědomí, zdali jsme plnili a plníme závěť může tak vynikajícího.“ (19, 20)

Některé Komenského myšlenky jsou nám blízké a pochopitelné. Například v pedagogické oblasti je i dnes často zmiňován. Přesto jsme se nakonec nechali inspirovat pouze jeho základní představou, ale podstatu a obsah jeho ideje vzdělání jsme odsunuli stranou.

Některé rysy Komenského myšlení jsou nám však ještě o mnoho vzdálenější. Je otázkou, zda to, co se nám na Komenském může zdát staré, překonané nebo naivní, není základem, bez kterého nelze dobře pochopit a realizovat i to, s čím již jsme ochotni se ztotožnit. Není onen nám tak vzdálený „kritik racionalismu“ a hluboce věřící člověk v Komenském jeho nejpodstatnějším rysem, který teprve dává životaschopnost a budoucnost jak jeho vlastním myšlenkám, tak veškerému lidskému snažení?

Díla jako Labyrint světa a ráj srdce, Hlubina bezpečnosti, Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Jedno nezbytné, Kšaft umírající matky Jednoty bratrské a mnohé další můžeme chápat jen jako bohatou češtinou krásně napsané knihy nebo projev zoufalství a cosi jako snahu o psychohygienu v oněch časech. To by ale bylo hodně málo. Naopak, víru těchto knih je třeba položit jako základ pro veškeré inspirování se Komenským. Komenský v nich na Bohu závisí myšlením a rozumem, vůlí a citem i svou snahou a všemi silami.

Pokud v Komenského víře nalzááme něco pozitivního, je to její silné sociální cítění a touha po spravedlivé společnosti. Její ostatní znaky máme ale tendenci spíše relativizovat a pokládat za přehnané. Z Komenského víry však například plyne i často přehlížená kritika lidského rozumování a pýchy tohoto rozumování. „Jdi tedy a zkus, co znamená pokoušet Boha, kdo se odvažuješ Bohu nedůvěřovat a spoléhat na svůj pošetilý rozum,“ píše Jan Amos dva roky před smrtí v Jednom nezbytném (12). Komenský se tedy celý život víceméně úspěšně bránil nekritickému přístupu k myšlení člověka a v podstatě tak i vědeckému racionalismu. Tento vědecký racionalismus byl

podle Benjamina Kurase (19) inspirován právě René Descartem, se kterým Komenský během svého života nesouhlasil.

Podle Pavla Flosse vedl Komenský k velkému programu zásadní reformy vědění, náboženství a politiky bez nebezpečné víry ve samospasitelnost tohoto vědění. V tomto bodě máme podle mého názoru ke Komenskému nejdále. A to i nyní, kdy nepravdivý předpoklad samospasitelnosti na základě lidského rozumu a techniky je, na rozdíl od doby Komenského, naprosto zřejmý. (8)

Na závěr uvádím citaci z knihy Jedno nezbytné, ve které se Komenský vrací k mnohým myšlenkám z Labyrintu: „Neboť skutečně, kdykoli se nějaký člověk, nějaká lidská společnost nebo obec a kraj příliš zabývají pozemskými věcmi a opíjejí láskou k nim, snadno zapomenou na lepší hodnoty, nebeské a věčné, i na Boha, pramen jich všech, a hrouží se do zkázy a zhouby.“ (12)

Dle Komenského tedy vše dobré máme od Boha. Žít dle Boží moudrosti je nejdůležitější věcí v našem životě. Jakákoli zla (ať už úmyslná, nebo jako nezamýšlené důsledky našeho jednání) plynou ze zapomenutí na tyto nebeské a věčné hodnoty, pravdy a přikázání. Ovoce skutků, které nebyly činěny v souladu s Boží moudrostí, jsou pro nás samotné, pro naše bližní či pro celé lidstvo vždy bolestivé. Bez Boží moudrosti nelze dojít k dobru. Je důležité, zda člověk svým každodenním životem dopomáhá k spravedlnosti čili současný stav věcí zlepšuje směrem k ideálu Božímu, či naopak svým jednáním, touhami, myšlenkami dopomáhá opačným směrem. A není z hlediska věčnosti pro nás v podstatě důležité, jak se jednání jiných lidí odrazí v tomto životě na nás samých. Je věcí Boží, zda od nás zlou vůli druhých lidí odvrátí, či nikoli. Přesto, nebo právě proto důležitost vroucí modlitby, protože vše je v rukách Božích. A naopak je také věcí Boží, zda naši např. nespravedlivou životní cestu při pohledu do našeho srdce změní (neboť Bůh o nás ví více než my sami o sobě) nebo zda nás nechá žít dle našeho rozumu a vůle až do smrti.

4. Seznam použitých zdrojů

1. AÍNSA, F. *Vzkříšení utopie*. Přel. Petr Pšenička. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 232 s. ISBN 978-80-7294-214-5
2. *Bible svatá*, podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984
3. BÍLÝ, F. Předmluva. In: Komenský, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*. Brno, 1900. 218 s.
4. BRABEC, L. *Polemika Jana Amose Komenského s Valerianem Magni*. Praha: vlastním nákladem, 1992. 20 s.
5. ČAPEK, E. *Jana Amose Komenského výchovný odkaz*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 97 s.
6. ČAPEK, J. *Na cestě z Labyrintu*. Brandýs nad Orlicí: Městský úřad Brandýs nad Orlicí a Okresní úřad Ústí nad Orlicí, 1992. 94 s.
7. ČAPEK, J. *Několik pohledů na Komenského*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 184 s. ISBN 80-246-0721-2
8. FLOSS, P. *Poselství J. A. Komenského současné Evropě*. 1. vyd. Brno: Soliton, 2005. 165 s. ISBN 80-239-6048-2
9. *Jan Amos Komenský. Rozhlasové rozhovory s doc. PhDr. Dagmar Čapkovou, DrSc.* Původ dokumentu neznámý. Dokument dostupný v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích: C 276. 061

10. KOMENSKÝ, J. A. Centrum securitatis, In: *Listové do nebe - Veškeré spisy Jana Amose Komenského, Svazek XV*. Brno: 1910
11. KOMENSKÝ, J. A. Haggauis redivivus: In: *Opera omnia 2*. 1. vyd. Praha: Academia 1971, 416 s.
12. KOMENSKÝ, J. A. *Jedno nezbytné*. Přel. Brož Luděk. 1. vyd. Praha: Kalich, 1999. 181 s. ISBN 80-7017-349-1
13. KOMENSKÝ, J. A. *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1928. 49 s.
14. KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1970. 213 s.
15. *Korán*. Přel. Ivan Hrbek. 1. vyd. Levné knihy Kma, s.r.o., 2006. 797 s. ISBN 80-7309-992-6
16. KRÁTKÝ, R. Stejskal, Václav. *Apoštol míru Jan Amos Komenský*. Praha: Mladá fronta, 1942. 229 s.
17. KUMPERA, J. *Jan Amos Komenský*. 2. vyd. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě. 59 s.
18. KUMPERA, J. *Poutník na rozhraní věků*. 1. vyd. Ostrava: Amosium, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992. 372 s. ISBN 80-85498-03-0
19. KURAS, B. *Slepování střepů; Komenského návrat*. 1. vyd. Praha: Wald Press, 2007. 129 s. ISBN 978-80-903232-8-5

20. MASARYK, T. G. *Velicí mužové*. Vybral V. K. Škrach. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1926. 200 s.
21. MOLNÁR, A. REJCHRTOVÁ, N. *Jan Amos Komenský – O sobě*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1987. 379 s.
22. NOVÁK, J. V. Předmluva k Labyrintu světa a ráji srdce: In: *Listové do nebe - Veškeré spisy Jana Amose Komenského, Svazek XV*. Brno: 1910
23. ODLOŽILÍK, O. *Karel starší ze Žerotína*. Praha: Melantrich, 1936. 197 s.
24. PÁNEK, J. *Jan Amos Komenský*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. 52 s. ISBN 80-7057-029-6
25. PATOČKA, J. *Komeniologické studie III*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2003. 671 s. ISBN 80-7298-079-3
26. PETRÁŇNOVÁ, L. PETRÁŇ, J. Autobiografická výpověď mladého Komenského v Labyrintu světa. In: *Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1991. 422 s.
27. PLATÓN. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. Přel. František Novotný. 3. vyd. Oikúmené: 1994. 104 s. ISBN 80-85 241-37-4
28. POLIŠENSKÝ, J. *Jan Amos Komenský*. 2. přepracované vydání. Praha: Melantrich, 1973. 273 s.
29. POLIŠENSKÝ, J. *Komenský, muž labyrintů a naděje*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, 218 s. ISBN 80-200-0580-3

30. REJCHRTOVÁ, N. Předmluva, In: *Karel starší ze Žerotína – Z korespondence*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1982. 452 s. ISBN
31. STRÁNSKÝ, R. *Komenský ve své době a budoucnosti*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, 1948. 190 s.
32. SZACKI, J. *Utopie*. Přel. Jan Sedláček. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1968. 111 s.
33. ŠKARKA, A. Doslov. In: Jan Amos Komenský – *Labyrint světa a ráj srdce*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1970. 213 s.
34. VÁLKA, J. Komenský v evropské kultuře 17. století. In: *J. A. Komenský a kultura jeho doby*. Knoz, T. Brno: Moravské zemské muzeum, 1992. 71 s. ISBN 80-7028-040-9
35. VYSKOČIL, B. Předmluva. In: Karel starší ze Žerotína – *Apologia neb Obrana*. Praha: Vlastním nákladem J. Otto, 92 s.

5. Klíčová slova

Bible kralická

Jan Amos Komenský

Labyrint světa a ráj srdce

marnost

náboženská utopie

víra